

VICSAY LAJOS:

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

TARTALOM

Január

Falu Tamás: Igazságot Magyarországnak! — Az erkölcsi nevelés kérdéséhez. — Magyarország területi változásai. — Szathmáry István: Trianont ledöntjük! (Vers). — Komáromi Géza: A magyar nyelv védelmében! — Tanítások. — Mesedélután. A legvitézebb huszár. Lampérth Géza: A vitéz. (Vers). Branyiszkó. Gárdonyi Géza: Pályaválasztás. (Vers). Móra Ferenc: Kóc-huszár. Jászay Horváth Elemér: Vén Kerekes Márton. Az Uzsoki-szoros védője. Recece. (Katonanóta). A kis vitéz. (Gyermekdal). — Pekárdy Gézané: Magyar a magyarért. (Szindarab).

Február

Baloghy József: Tavaszdal. (Vers). — V.: A magyar katona. — Vályi Nagy Géza: A honvéd. (Vers). — Zádorné dr. Karvas Etelka: A visszatért Felvidékről. — Peterdi Andor: Ami még ott maradt... (Vers). — V. L.: Március 15. (Ünnepi beszédek). — Lévy József: Ünnep ez a szép nap. (Vers). — Móra László: Márciusi ének. (Vers). — Tábori Piroska: Márciusi hit. (Vers). — Bodor Aladár: Megyünk-e már? (Népdal). — Benedek Elek: Márciusi szellő. (Induló). — Rákosi Jenő: Március 15. (Vers). — Tanítások. — Szigethy Ferenc: Március 15. (Vers). — Mesedélután. A mi drága Felvidékünk! Varga Lajos: A tavaszhoz! (Vers). Komáromi János: Buda alatt

1939

1—2. szám.

MEGRENDELHETŐ:

Szeged,
Kálvária utca 5.

Egy évre 6 pengő

EGYETENI KÖNYVTÁR

SZEGED

FOLYÓIRATOK

1939. évi 1-5. sz.

VICSAY LAJOS:
GYAKORLATI PEDAGÓGIA

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK. 1.

1939 JANUÁR HÓ.

Megrendelhető: Szeged, Kálvária-utca 5.

**Igazságot
Magyarországnak !**

Nem kell nekünk a más folyója,
Nem kell nekünk a mások bérce,
Csak magyar hegy és magyar róna,
Ahogy az Isten rég kimérte.
Nem kell nekünk idegen égbolt,
Egy porszeme sem a világnak,
Csak az kell, ami a miénk volt...
Igazságot Magyarországnak !

Szép határunk nem is határ volt,
Hanem Isten ölelő karja.
Helyette most egy szörnű gyászfolt
Sötétlik az árva magyarra.
De ezt a gyászövet letesszük,
Hallók hallják, lássák, kik látnak,
Vérünkkel a földgömbre festjük:
Igazságot Magyarországnak !

Szavunk, imánk keljen visszhangra,
Mely zugva, hullámozva árad,
Határ határnak továbbadja,
Nép a népnek, haza hazának.
Csillag olvassza fénysugárba,
Mely zengő világűrbe vágat,
Egész Mindenség ezt kiáltja:
Igazságot Magyarországnak !

Falu Tamás.

Az erkölcsi nevelés kérdéséhez

Régen megállapított elv, hogy az iskolában a nevelésnek az oktatással egybeforrva kell haladnia, mivel mindig annak a célnak kell szemünk előtt lennie, hogy az egész ember művelését kell előkészítenünk, az emberi lélek pedig értelmi, érzelmi s akarati tényezőkből áll. Itt csak arról szólhatunk, hogy e három tényezőből melyikre tegyük a hangsúlyt. Voltak idők, amikor az értelmi nevelésen volt a nyomaték, ma visszatérünk a régi középkor sokat szidott, de soha el nem évülő irányzatához, amely az erkölcsi nevelést állítja a középpontba s annak juttatja a főszerepet.

Mivel pedig az erkölcsi nevelés biztos alapja és első, legerősebb eszköze a vallás, természetes, hogy erkölcsi nevelés csakis vallási alapon képzelhető el. A vallásos érzés kelt fogékonyságot a gyermekek lelkében minden jó és nemes iránt s ez kíséri végig az iskola erkölcsi nevelésének minden fokán.

Meg kell állapítanunk azt is, hogy az erkölcsi nevelés nem külön tantárgy, tehát nem erkölcsi intelmek sűrű ismétléséből, vagy erkölcsi szabályok emlékeztetbe véséséből áll. Mégis mivel az erkölcsi nevelés erkölcsi értékek fejlesztése, az egyes tantárgyak tanítása közben azt akarjuk elérni, hogy az ember erkölcsi értékek hordozója és megvalósítója legyen. Tehát helye van még a testnevelési órákon is, mégpedig nemcsak azért, mert a test a lélek temploma, hanem azért is, mert a test a lelkierők kifejezésének eszköze. A test tisztasága, az érzékszervek épsége, a szervezet zavartalan működése növeli a lélek erejét is.

Tisztázzuk már most azt, mi az erkölcs? Ennek lehet tágabb és szűkebb értelmezése. Szűkebb értelemben az az **érzület és magatartás**, melyet az életben embertársainkkal és a világgal szemben tanúsítunk.

Az Isten bölcsesége és szeretete az embert értelme, érzelmei és akarata által kiemelte összes többi teremtményei közül. Értelmét arra használja fel, hogy mindenekelőtt megismerje önmagát és környezetét, azután egyre táguló körben a természetet és a társadalom életét, az ahhoz való kapcsolatait. Az ember a teremtett dolgokon tanulja meg az alkotást, ha jól szemléli őket, ha a Teremtő bölcsességét fedezi föl bennük. Ez az értelem önmagától hozza létre a bölcs Teremtő iránt való szeretetet. Ez a szeretet azonban nem tud tétlenül maradni, cselekedni akar. Így jön létre az az akarat, mely jócselekedetre képesít.

Az ember értelmi, érzelmi és akarati életének e szoros, benső kapcsolatából következik, hogy fejlődésükben és az ezt elősegítő nevelésben nem állapítható meg bizonyos sorrend. Akár alkalmasszerűen, akár előkészített terv szerint foglalkoz-

tatjuk, tanítjuk a gyermeket, lelkünknek ez a titokzatos háromsága maradjon mindig együtt. A tapasztalat igazolja, hogy legtöbb és legmaradandóbb sikere az olyan iskolai munkának van, amelyben nem tengenek túl egymás rovására sem az okoskodás, sem az érzélgés, sem a mozgó tevékenység, hanem egyik a másikból fakad és sem az egyik, sem a másik soha el nem marad.

Az erkölcsi nevelés céljául természetesen eszményt kell tűznünk a gyermek elé. Ez az eszmény azonban olyan legyen, amely valóban megközelíthető, tehát nem az eszmék magasságában él. S itt bátran kimondhatjuk, hogy nem találunk sehol, még képzeletünk merész alakításaiban sem, vagy az életbölcselek tudományos műveiben sem Krisztusnál tökéletesebb és emberibb eszményt. Tökéletes, mert mindenkit eligazít példájával, szegényt és gazdagot, szolgát és urat, tudatlant és tudóst, gyengét és erőt; tökéletes, mert közel áll mindenkhez, követheti mindenki és eljuthat az Isten akaratával egyező céljához, mert Ő az út, az igazság, az élet!

Minden erkölcs eredetileg vallási alapon fejlődött ki. Az emberek azért cselekedtek erkölcsösen, mert az erkölcsi törvényt Isten parancsa gyanánt fogták fel. A vallás tehát szilárd alapot ad az erkölcs számára, másrészt lelki erőt a kötelesek teljesítéséhez.

Természetesen az erkölcsnek is megvannak a maga eszméi. Így már Platon négy eszményt jelöl az erkölcs alapjául: a bátorságot, mérsékletet, az igazságosságot és a bölcseséget. Ezeket a kereszténység is elfogadja, de mindezekhez hozzáadja még a három isteni erényt: a hitet, reményt és szeretetet. Ezek azok, melyek az embert magasabbra emelik, s igazi hivatásához, emberméltóságának helyes betöltéséhez segítik.

A gyermek erkölcsi fejlődése természetesen sokkal lassabb ütemű, mint a felnőtté. Általában négy fokot különböztetünk meg a gyermek erkölcsi fejlődésében. Ez a négy fokozat megfelel az egész emberiség erkölcsi fejlődésének is. Az első fok az indifferenciakorszak, midőn nincs még tudatos állásfoglalásról szó (kb. a harmadik évig). A második fok körülbelül az iskolábalépésig tart, ez az egoizmus kora. A harmadik a 14—15 éves korig tart s csak az ifjú emelkedik a fejlődés negyedik fokára (14—20 évig).

Mindezzel tisztában kell lennie a nevelőnek, amikor erkölcsi nevelésről szólnak.

Nézzük most ezen fejlődési fokozatokat, megnyilvánulásukat.

Az első fokon nincsen szó még tudatos választásról, döntésről, a cselekvés mérlegeléséről, s így a cselekedetek ösztönszerűek, természetesek, de nem erkölcsiek.

A második az egoizmus kora. A gyermek cselekvéseit az

önzés irányítja, s gondolkozása egocentrikus. Elsősorban ösztönei nyilvánulnak meg. Mozgó, cselekvő lény, s ezekben a mozgásokban nyilatkozik meg természetes önzése. Naiv, kényszer, szuggesztio, példa hatása alatt cselekszik, s nem belátás alapján. Ebben a korszakban ismeri föl az enyém és tied különbségét. A birtoklás vágya abban mutatkozik, hogy 3—5 éves korában mindenfélét gyűjt. Ezt néha elrejtí. Ebbe az időbe esik az első dacoskorszak. Néha akaratát önfejűleg akarja érvényesíteni. Ez bizonyos örömet szerez neki. Kárörvendő, néha rosszindulatu. Az önző célok elérésére néha oly cselekedetekkel tör, melyek meg nem engedhetők. De azért nem mondhatjuk, hogy a gyermek gonosztevő. Még nincs meg az erkölcsi belátása, addig nem tekinthetjük őt bűnösnek. A gyermek erkölcsi élete nagyon különbözik a felnőttétől, s ezt meg kell érteni a nevelőnek! Ez a korszak a kb. 3—6 évig tart.

A harmadik korszak az iskolábalépéssel kezdődik. Ekkor a gyermek környezete megváltozik. Az iskola igen nagy hatású tényezője a fejlődésnek. A cselekvés már többé nem ösztönös, nem gátlás nélküli reakció, nem a szeszély és kedv dönt abban, mit tegyen, hanem a meggondolás, s különösen a cselekvés következményeinek belátása. A nevelés itt fokozatosan háttérbe szorítja az önző indító okokat, s akkor beáll az erkölcsi belátásnak, az erkölcsi ítéletnek korszaka. Az önző motívumok összeütközésbe kerülnek az erkölcsiekkel, az egoista törekvések az altruisztikus indító okokkal. A környezet tialmai és parancsai számára megadják a cselekvés normáit. A törvényszerűség lesz lassanként cselekvéseinek szabályozójává, amely az udvariasságban, rendben, játékszabályokban, cselekvéseinek követelményeiben nyilvánul meg. Így a magatartást kísérő érzelmekből lassanként kialakul a gyermek igazságszeretete, s ez szolgál neki vezetőül az eligazodásnál.

Éppen ezért a gyermek hazugságait nem csupán a rigoriga etika szempontjából kell megítélni, hanem a pszichológus szemével nézni, indító okait megismerni, s csak ezek ismerete alapján bánni velük.

(Megszívlelni való, amit K. Reininger ír a hazugságról. Amíg az emberek a hazugságot bizonyos esetekben, bizonyos okokból mint szükségességet, többre becsülik az igazságnál, valóban az élettől idegen és teljesen célszerűtlen eljárás volna ezt kíméletlen szigorral ítélni meg. Értelmetlen dolog volna — mondja tovább Reininger — a gyermeket egy hazugságmentes világ számára nevelni, mikor oly világba kell belenőnie, mely a szociális hazugság hiányzását nagy kárnak érezné).

A fejlődés negyedik korszaka a pubertás viharai után áll be. Ekkor jön el az eszménykialakítás ideje, s ekkor tisztázódnak az erkölcsi eszmék, ekkor lesz a heteronom hatás autonóm hatássá, kialakul a lelkiismeret, s beáll az önellenőrzés.

Az erkölcsi fejlődés eredménye a lelkiismeret, amely lényegében tudatossá vált fogékonyság a jó és rossz iránt. Ez a fogékonyság természetesen különböző fokú lehet. Az erkölcsi nevelés egyik legfőbb feladata éppen az, hogy a lelkiismeretnek ezt az érzékenységet kifejlessze s fokozza. Akiben fejlett a lelkiismeret, az nem képes lelkiismerete ellenére cselekedni, azt mindenkor a lelkiismeret vezeti. A lelkiismeret a cselekvés előtt intő és figyelmeztető, a cselekvés után bíráló erkölcsi ítélet. A lelkiismeret fejlődése az értelem fejlődésével kezdődik, s a szellemi fejlődéssel párhuzamosan halad, s mintegy tökéletesedik. A lelkiismeret fölébresztésével a nevelő az erkölcsi nevelést hathatóan előmozdithatja.

Szólnunk kell itt még korunk egy jellegzetes jelenségéről: a kettős morálról. Ma szinte általános lett az, hogy az emberek kettős erkölcsöt tartanak szemük előtt: egy elméletit s egy gyakorlatit, amelyet követnek. Míg ugyanis az elméletben csaknem mindenki az idealizmus híve, a gyakorlatban azonban utilitarista, tetteit az érdekek irányítják. Másoktól mindig azt várja, hogy önzetlen legyen, s az ideális etika elveinek megfelelően cselekedjék, de önmagára nézve ezt nem tartja kötelezőnek. (Különösen gyakori jelenség ez a politikában és a szerelemben). Csak aki a keresztyény erkölcs alapján áll, nem tévelyeg el soha, semmiféle területen a kettős morál ingoványai közé.

Fájdalom, a gyermek elég gyakran tanúja lesz a kettős morál megnyilatkozásának. Tapasztalja ezt úgy a család, mint az iskolában is. Bizony, elég korán rájön arra, milyen különbség van a folyton hangoztatott erkölcsi elvek és a mindennapi életben tapasztalható cselekedetek között. Rájön azután arra is, hogy: ezt így kell mondani, de nem okvetlenül kell így cselekedni is, hanem úgy, ahogy azt az érdek, a helyzet kívánja. Így lassanként ő is kialakít magának ilyen kettős morált, egyet a szülők és nevelői részére, s egyet a maga számára. Megtanulja, hogy a nevelők előtt így kell viselkednie, így kell tennie, de maguk közt, vagy ha ők nem tudnak róla, akkor más a helyzet.

Sajnos, a mai élettechnika nemcsak a kettős morált teremtetten meg, hanem kifejlesztette a teljesen amorális embert is. Az ilyen emberek néha kiváló tehetségekkel felruházva, éles pszichológiával belelátanak az emberek lelkébe, s éles elmével tudják megítélni a helyzeteket, de morális gátlásaik nincsenek. Céljaik elérésére minden eszközt jónak találnak, meg is tudják okolni erkölcsi okokkal, miért kell úgy eljárniok, ahogy cselekszenek. De ez a megokolás csak mások számára való, a morál csak a többi embert köti, ők maguk nem tartják magukra nézve kötelezőnek.

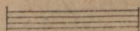
A valláserkölcstan azt tanítja, hazudni nem szabad. Ezzel

szemben az emberek nagy része a gyakorlatban elég gyakran mond hazugságot, sőt némelyek a hazugságot megengedett eszköznek tartják céljaik elérésére. Másoktól mindenki megkívánja, hogy őszinte legyen, csak az igazat mondja, önmagával szemben azonban az ember nem szokott ilyen szigorú lenni.

A mai ember élettechnikájának egyik leggyakrabban alkalmazott eszköze a hazugság. A gyermek is hamar rájön, hogy mások hazudnak, s a saját gyakorlatában is azt tapasztalja, hogy a hazugság gyakran menti meg őt kellemetlen következményektől.

Ilyen körülmények között bizony nagyon nehéz az erkölcsi nevelés, mivel a környezet gyakorlati erkölce nem felel meg az igazi erkölcsöknek, s amit az iskola mond, tanít, nevel, annak gyakran éppen az ellenkezőjét mutatja az élet, a szülői ház, a társadalom.

Magyarország területi változásai

A Kárpátok medencéje nem volt teljesen ismeretlen vidék a honfoglaló magyarok számára. Lelkükben ott élt Attila birodalmának képe, amely apáról-fiúra szállott, s lelkesített minden nemzedéket. Közvetlen ismereteket szereztek azután azon — rendszerint szövetségben végzett — hadjáratok alkalmával, melyeket még a Kaukázus-menti hazából 862 és 885-ben intéztek a német-római császár hívására Pannónia területére, majd újabban Arnulf német császár szövetségében közvetlenül a honfoglalás előtt 892 és 894-ben Szvatopluk fiainak morva fejedelemsége ellen a Duna balpartjára (Felső-Magyarország). Itt ismerték meg a Kárpát-medence gazdag földjét s különösen az tetszett meg nekik, hogy e föld románin ugyanazt a növényvilágot találták, amilyen a Kaukázus északi lejtőjén lévő hazájukban volt.

Tudjuk, hogy Árpád tervszerűen felkészülve indult el 895 őszén a már kikémlt új haza birtokbavételére. Észak felől a Tisza felső folyása vidékére, délkeletről Erdélybe özönlöttek a magyarság törzsei és megszállották a Kárpátok lejtőit, valamint az Alföldet a Duna vonaláig. Három év múlva Szvatopluk utódainak szétesett országát pusztították ismét a német-római császár szövetségében, ekkor szerezték meg a mai Felső-Magyarország nyugati területét. Végül szövetségesük, Arnulf halála évében megszállották Pannoniát is, így 900-ban befejeződött a honfoglalás, birtokbavették Attila teljes örökségét a Kárpát-medencében.

Ekkor alakultak ki a történelmi Magyarország első és akkor még mindenütt természetes határai; melyeket körös-körül a Kárpátok gerince, délen az Aludna és Horvátország hegyei, nyugaton a stájer és bécsi hegyek és a Morva védett idegen támadásoktól.

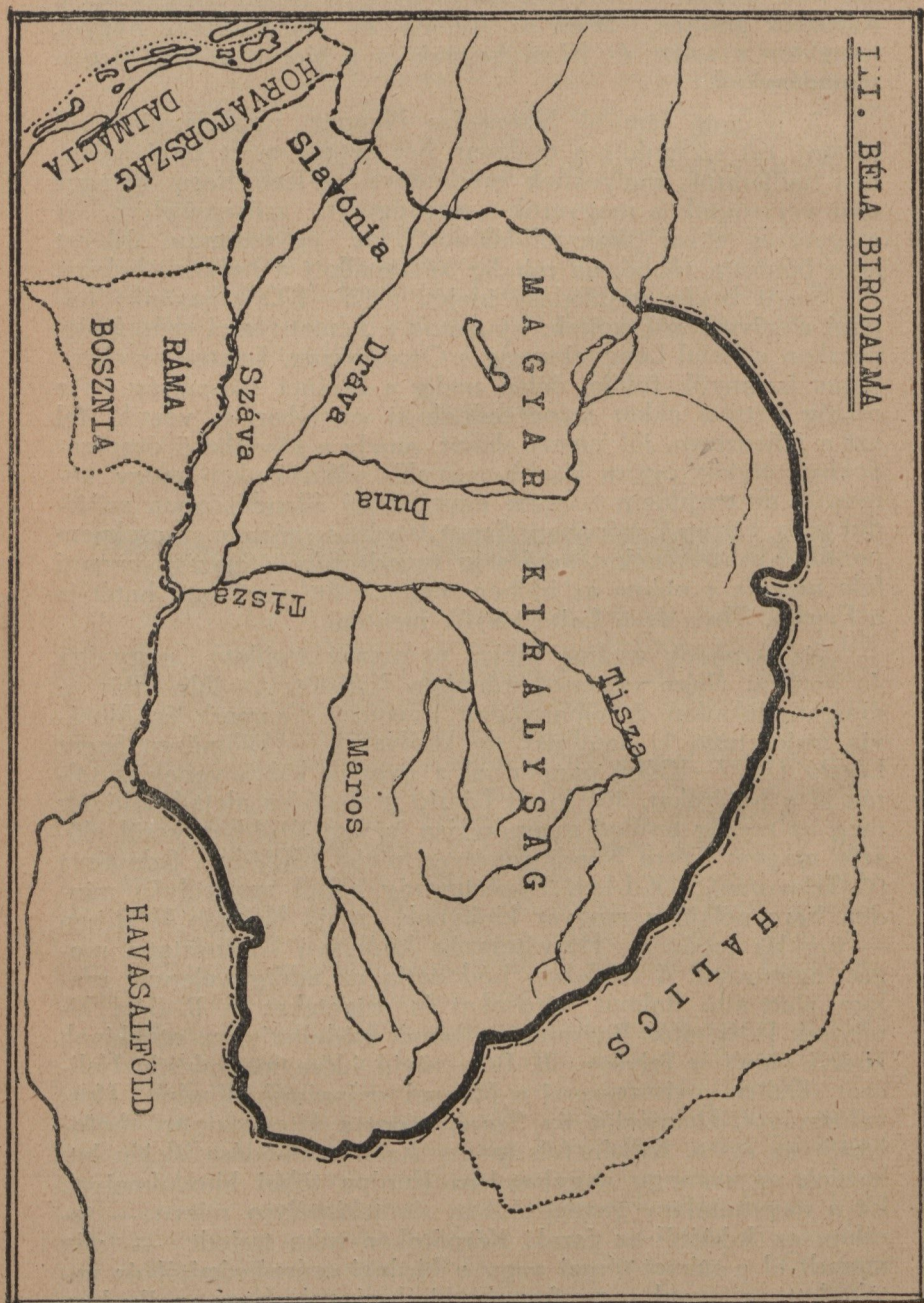
A nyugati határok biztosítása Nyugat megfélemlítésével történt, ezt szolgálták a csaknem hét évtizeden át tartó kalandozó hadjáratok, melyeknek eredménye az lett, hogy Nyugat urai versengtek a magyarok segítségéért, szövetségéért. A magyarság ekkor „konszolidálódott”, az egyenrangú feleket nem bántotta többé, de mindig készenállott a hasznos békére.

Szent István uralkodása idején (997—1038) hazánk határai a következők voltak: nyugaton a német-római császárság, északon a fiatal Lengyelország s Oroszország, keleten az elleneséges besenyők földje, délen pedig a bizánci császárság. Az ország határai ekkor jegecesednek ki valójában s veszik fel azt a jellegzetes, jól ismert alakot, amely a következő évszázadokban olykor ugyan kisebb-nagyobb változásokon megy keresztül, de majdnem teljesen egyedülálló állandóságban szilárdul meg Közép-Európában. Szent István országa már csaknem pontosan a történelmi határokig terjedt (Horvátország nyugati fele nélkül), s ebben az időben rendeződött a nyugati határ is a Fischa, Thya és a Lajta folyók mentén.

Az Árpádok uralma idején az ország területe, nagysága és hatalmi állása egyenes irányban fejlődött tovább. Bár a nyugati, lakatlan és elhanyagolt gyepükre Ostmark és Moravia terjesztette ki hatalmát, de királyaink — különösen Szent László (1077—1095) mindenhol a gyepük külső vonaláig tolták ki a határokat, sőt Szent László uralkodása alatt kezdődött meg az ország területi gyarapodása is. Így 1071-ben kerül először magyar kézre Nándorfehérvár, majd 1089-ben Szlavónia (Ó-Szlavónia), 1091-ben Horvátország hódol ugyszólván minden harc nélkül a magyar királynak, majd Kálmán 1102-ben — öröklés jogán — Horvátország királyává koronáztatja magát; ugyancsak ő 1105-ben hódoltatja az addig velencei uralom alatt álló dalmát városokat és szigeteket is. II. Béla királyunk 1136 táján Boszniát és Rámát hódoltatja, ez utóbbinak királyi címét is felvéve. III. Béla rövid időre meghódítja Halicsot (Galicia), visszaszerzi a Mánuel császártól elfoglalt Horvátországot, Dalmáciát és Szerémséget s kiterjesztette befolyását az egész Balkán félszigetre. Az ő uralkodása idején lett hazánk egyenrangú nagyhatalom Európa többi birodalmaival. Ez a nagyhatalom gazdagságban és tekintélyre nézve — területe az Adriától az északi Kárpátokon tulra terjedt — alig maradt el a német-római vagy a bizánci császárságtól és vetekedett az angol vagy francia királysággal. Imre uralkodása alatt Szerbia kerül hazánk hűbéri főhatósága alá, ő veszi fel

a „Szerbia királya“ címet is. II. Endre a keleti Kárpátokon túl hódoltatja a kunokat s a későbbi szörényi bánságot (a mai

Románia területén), Halics uralmát azonban csak ideig-óráig tudja biztosítani.

Éles törést jelez IV. Béla király uralma e fejlődés szempontjából, akinek a mongol-támadást kellett felfognia, amelybe hazánk csaknem belepusztult. A Nyugatot is elborítással fenyegető mongol hullám borzalmas pusztítása hosszú időkre lehetetlenné tette, hogy a magyarság tovább folytassa nagyhatalmi terjeszkedését. Elvonulásuk után az ország ujjaépítése vett igénybe minden erőt, amellet a szomszédos hűbéres tartományok uralmát is biztosítani kellett. Mégis erre az időre esik a Szávától és Dunától délre eső kucsói, macsói, sói és ozorai bánságok megszervezése s ekkor került Bulgária egy része is magyar uralom alá, elérve ezzel délkelet felé a Fekete-tengert. V. István végleg lemondott azonban a stájer, krajnai és karinthiai területek uralmáról, míg V. László alatt — átmenetileg — osztrák kézre került néhány nyugati végvárunk is, melyeket később III. Endre, az utolsó Árpád-sarj szerzett vissza sikeres ausztriai hadjárata révén.

Az Árpádok uralmát, amely egyik legfényesebb korát jelzi történelmünknek, csakhamar az Anjouk uralkodása követi, amely továbbfejleszti a magyar nagyhatalom kiépítését és megszervezését.

- Bár az első Anjou, Károly Róbert a sói és ozorai bánságot az egyébként magyar befolyás alatt álló bosnyák királynak engedi át, megszilárdítja az előző évtizedekben már inkább csak névleg Magyarországhoz tartozó Tengeremelléken a magyar fennhatóságot. Fia, Nagy Lajos (1342—1382) uralma alatt azonban az ország soha nem látott hatalomra tett szert. 1342-ben kezére került Macsó, 1344-ben Havaselve (Oláhország), 1345-ben visszahódítja Velencétől a dalmát városokat; a következő években magyar hadak jelennek meg Itáliában és 1348-ban Lajos bevonul Nápolyba, amelyet néhány évig magyar kormányzó vezet. 1352-ben meghódítja Halicsot és Lodomériát. 1353 és 1355-ben Szerbiát veri le s teszi hűbéressé, majd 1358-ban Velence mond le Dalmáciáról s kerül Lajos birtokába Ragusa is. Ezidőtől kezdve a magyar király hajóhada őrökdi az Adrián s az ország előkelő méltóságai között a királyi tengernagy is helyet foglal. Hűségre kényszeríti Boszniát, megszállja és magyar tartománnyá szervezi Bulgáriát s hódoltatja újra a havaselvi, majd a moldvai (Besszarábia) vajdákat. 1370-ben lengyel királlyá választják: ekkor éri el hatalma tetőpontját s személyében a magyar király akkora területet uralt, mint amekkora Franciaország vagy a német-római birodalom volt, míg a többi európai ország jelentősége Nagy Lajos birodalma mellett alig jöhetett számba. De megjelent már délen az új török birodalom, amely a Duna torkolatától az Adriáig terjedő határon akkor már végzettszerű szomszédságot jelentett számunkra.

IV. Béla birodalma
1260-tól.

Nagy Lajos király 1382-ben bekövetkezett halála után kettészakadt a magyar-lengyel trón közössége, majd Nápoiyi László rövid uralkodása alatt a kezén maradt Dalmácia egy részét eladta Velencének, amit Nagy Lajos veje, Zsigmond (1397—1437) sem tudott visszaszerezni, sőt e hadjárat költségeinek fedezésére még 13 szepesi várost is elzálogosított a lengyel királynak, majd több déli tartományt, köztük Boszniát is elvesztette. Zsigmond hatalmi terjeszkedése ugyanis — a megváltozott külpolitikai helyzet következtében — irányt változtatott s ha nem is hódító hadjáratok révén, mégis terjeszkedett. 1414-ben német királlyá, 1420-ban cseh és 1431-ben lombardiai királlyá koronázták. Német-római császári minőségében is megmaradt magyar királynak élete végéig, sőt halálában is utolsó kívánságához képest magyar földön, Váradon temették el Szent László király lábánál. Országai vezetésében, diplomáciájában, hadvezetésében magyarokkal vette körül magát, s minthogy birodalmát tulnyomóan magyar államférfiak vezették, hatalma is magyar hatalmat jelentett Közép-Európában. De, mert érdeklődését inkább a nyugati állapotok kötötték le, uralkodása hazánkra nézve, főleg délen, több-kevesebb területvesztéssel, a török birodalomnak viszont szinte akadálytalan terjeszkedésével és megerősödésével járt.

Veje, Albert (az első Habsburg magyar trónon) alatt a török már betört Erdélybe, meghódítja Szendrőt. Utóda, a lengyel Jagelló Ulászló a magyar és lengyel trónt ugyan újra egyesíti s uralmát Litvániára, Moldvára és Havasalföldre is kiterjesztette, de a török ellen tehetetlen volt, mivel szerencsétlen várnai hadjáratában életét vesztette. Ebben az időben már Hunyadi János vezette a magyar hadakat az egyre jobban terjeszkedő török birodalom ellen s újra megerősíti a déli tartományokban a magyar uralmat.

Amikor 1458-ban Mátyást választották Magyarország királyává, benne az ország újra nemzeti királyt talált s alatta élte hazánk eddigi történetének utolsó fénykorát. Mátyás először a Felvidéket tisztította meg a cseh martalócoktól, majd visszahódította a töröktől Boszniát, végül újra a magyar király hűbéres tartományává tette Havaselvét és Szerbiát. 1468-ban már Morvaország nagy részét is meghódította s a következő évben Brünnben cseh királlyá választják őt is. 1474-ben Boroszló és vele Szilézia meg Lausitz tartományok kerültek uralma alá, 1477-ben Alsó-Ausztria, majd az ausztriai, stájerországi és karinthiai várak egész sora után 1485-ben Bécs is. Mátyás uralkodása alatt Magyarország a történelmi határokon túl délkeleten és délen a szőrényi, nándorfehérvári és macsói bánságot, valamint Boszniát, nyugat felé Krajna, Karinthia, Stájerország és Alsó-Ausztria egy részét, északnyugaton Morvaországot, Sziléziát és Lausitzot foglalta magában. Ezidőben birodalmának határai északon Berlin és Frankfurt közelében

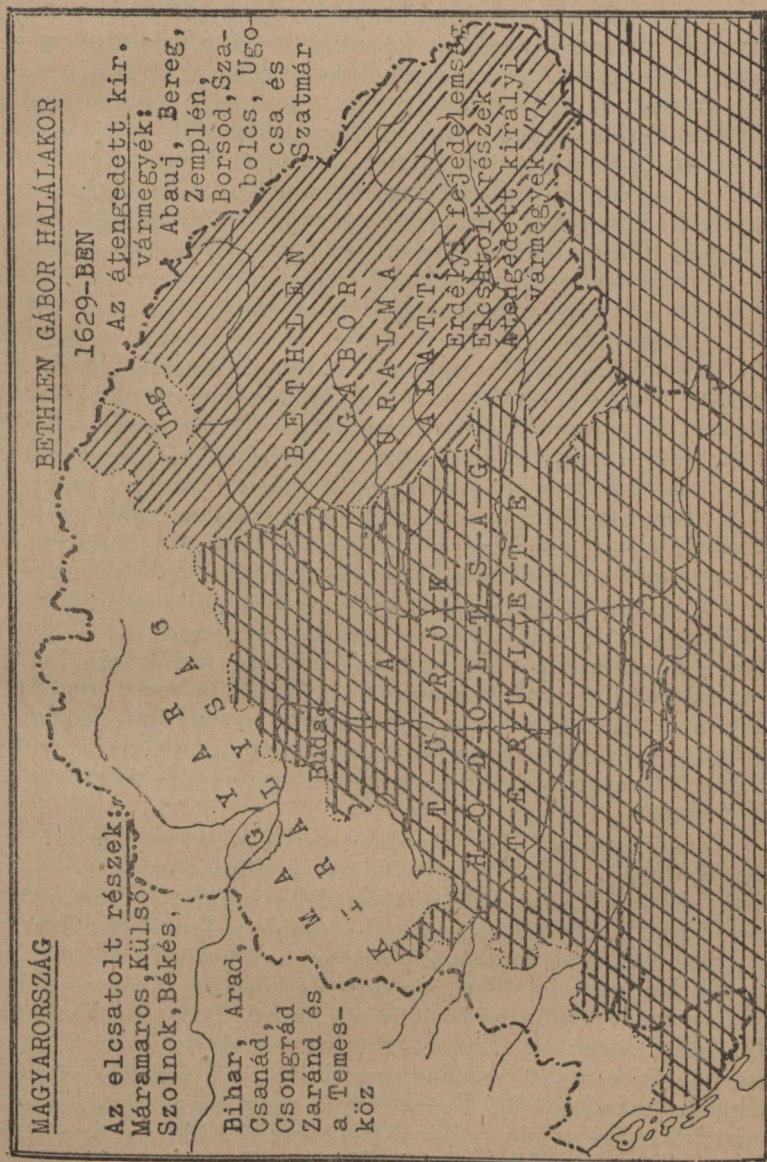
huzódtak. Innen Lengyelország szomszédságában az Oderától északkeletre a történelmi magyar határig s onnan Radnáig vonult, majd széles körben keleten és délen egészen Spalatóig a Törökbirodalommal volt határos. Az Adrián Velence uralko-

dott, egyébként azonban csak nyugati szomszédja, a német-római császárság volt egyenrangú tekintélyű hatalom. A renaissance idejében különben Mátyás birodalmától eltekintve a maihoz hasonló területen élt a spanyol, francia, angol, német és a lengyel hatalom, míg a mai Olaszország sok kis állam hazája volt, a Balkán félszigeten pedig szinte kizárólagos török uralom alatt állott. A Duna-medence nagyobb részét azonban Mátyás alatt magyar uralom rendezte és kovácsolta egy-
ségbe.

Mátyás halálával (1490) megszűnt a magyarság nagyhatalmi állása. A következő évtizedek eseményei már csak a rohamos zuhanás szakaszait jelölték, amelyeket azután a török

megszállás koronázott be. II. Ulászló 1490-től 1516-ig tartó uralma alatt egy-kettőre elvesztek a Mátyás által meghódított nyugati területek, sőt a pozsonyi békeben már néhány nyugati határvár is idegen kézre került, fia, II. Lajos pedig elvesztette

Szabács és Nándorfehérvárat is. Mikor aztán a Törökbirodalom, mint a cognaci-liga tagja az európai koalícióban vállalt kötelezettsége értelmében meg akarta indítani hadait V. Károly birodalmának megtámadására és Lajostól Horvátországon keresztül szabad átvonulást kért Bécs felé s a király ezt megtagadta, a szultán egész erejével az útjában álló Magyarország ellen fordult. A keresztény Nyugat, amelyet a magyarság honfoglalása óta annyiszor és oly nagy áldozatok árán védelmezett, nem jött segítségére, hiszen Franciaország, Anglia és Veneza is szövetségesei voltak a töröknek, V. Károly pedig, aki ellen a hadjárat irányult, más határokon védte saját birodalmát. S a mindenkitől elhagyott ország 1526-ban a mohácsi síkon a török seregtől sorsdöntő vereséget szenvedett. Mohács még nem jelentett ugyan tragédiát az országra nézve, de azzá tette uralkodójának halála, amelyet trónviszályok, polgárháborúk követtek. Az utolsó nemzeti király, Zápolyai János pirogvasága veszni engedte az ország déli végvárait, majd amikor ellenfele, Ferdinánd kiűzi az országból, kétségbeesésében az ország legnagyobb ellenségével, a törökkel szövetkezik. A szultán így szabad kezet nyerve, 1541-ben birtokba veszi Budát s ezzel megtörtént az ország három részre való szakadása, melynek három fővárosa — Pozsony, Buda, Gyulafehérvár — s három uralkodója lett másfélszázadon át.

A legszörnyűbb az volt, hogy hat és félszázaddal a honfoglalás után először vesztette el függetlenségét és területi épességét Magyarország. A magyar királyság jóformán néhány felvidéki és dunántuli vármegyére szűkült, a török megszállás pedig az egész Alföldre s a Dunántul legnagyobb részére terjedt ki. Csak Erdély maradt tisztán magyarnak, de ez mint a török hűbérese csak több-kevesebb sikerrel védelmezhetette függetlenségét.

E másfélszázad alatt azonban sem Erdély és a csonka magyar királyság, sem a megszálló török birodalom határai nem voltak állandóak. Így a XVI. század hetvenes éveiben (speyeri szerződés) Erdélyhez tartozott a tulajdonképeni Erdélyen kívül Lugos, Zaránd és Bihar, valamint a tiszántuli magyar vármegyek Debrecenig, Nagyhányáig és Husztig (Fráter György). Ugyanekkor a török megszállás a Csurgó—Balaton—Esztergom—Losonc, Tiszafüred, Lippa—Orsova vonalig terjedt. A század végén a török újabb várakat vesz birtokába, Erdélyt viszont a királyi szolgálatban álló Basta szállja meg csapataival. Bocskay István felkelése végén a bécsi békében (1606) megkapja Szabolcsot, Szatmárt, Ugocsát és Bereget Erdély és a Részek mellett. Később Bethlen Gábor sikeres felkelései révén megszerzi Erdély és a már Bocskay által nyert vármegyek mellé Abauj, Zemplén és Borsod vármegyéket is a királyság rovására. Nagyjából ez a helyzet még a linzi béke (1645) idején is, de

utóbb Erdély hatalma lehanyatlott, 1663-an a török zudít rá támadóhadjáratot, hogy azután a dicstelen vasvári békében (1664) nagymértékben kiterjessze hatalmát mindkét magyar rész rovására. E század utolsó évtizedeire esik Thököly Imre felkelése és rövid ideig tartó uralma. Ez az időszak jelzi az ország legnagyobb szétdaraboltságát: Magyarország négy részre oszlott.

Az ország felszabadítása a török uralom alól az 1683-i sikertelen ostrommal kezdődik, amely Bécs falainál éri a török sereget. Végre, különösen a Szentszék (XI. Ince pápa) kezdeményezésére, nagy anyagi és erkölcsi támogatásával Nyugat-Európa is segítségére jött a védelemben elgyöngült magyarságnak. A század utolsó évében kötött karlócai béke értelmében már csak a Temesköz és a Duna-Száva szöge maradt török kézen.

A török megszállás ugyan megszűnt, de a felszabadítók uralma nem hozta meg az ország nyugalomát. Ezidőre Rákóczi szabadságharca nyomta rá bélyegét. Rákóczi már hadjárata elején (1703—1711) meghódította a Felvidéket s még ugyanezen évben az ország legnagyobb részét: a kuruc seregek már Ausztriát járták, néhány éves reménytelen, de hősi küzdelem és a szatmári béke után azonban megszűnt Rákóczi uralma. A következő években újabb török háborúk után a passarovíci békében (1718) Magyarország végleg megszabadult a török megszállás alól, s bár az ország területén voltak még vitás határkérdések, kifelé az ország integritása helyreállt s ilyen alakban maradt fenn 1918-ig, két évszázadon át. Mária Terézia visszacsatolja hazánkhoz az elzalogosított szepesi bányavárosokat, Fiumét, a szabadságharc után ugyan egyidőre elvesztett az ország függetlensége, de a jogfolytonosság helyreállván (1867), a világháborúig nem történt semmi változás az ország területi viszonyaiban.

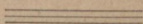
A világháború végén a harcterek felbomlása és a forradalom nyomán előzőnlőtték hazánkat az idegen csapatok. 1920-ban azután megtörtént a trianoni békeparancs életbeléptetése, amely keresztrefeszítette Szent István Magyarországot. Az ország több mint 325.000 négyzetkilométernyi területéből Ausztriának 4000, a román királyságnak a történelmi Erdélyen kívül a szomszédos vármegyék is, összesen 103.000 négyzetkilométert, az ujonnan alkotott Csehszlovákiának 61.000, a szerb királyság átalakulásából keletkezett Jugoszláviának 63.000 négyzetkilométert adtak. Árva vármegye egy kis részét (589 négyzetkilométer) Lengyelországnak, Fiume és környéke (21 ezer négyzetkilométer) pedig Olaszországnak iuttott. A megmaradt kereken 93 ezer négyzetkilométeres terület a csonka Magyarország lett, megfosztva minden közgazdasági életlehetőségtől, kiszolgáltatva a gyűlölet és kegyetlen elnyo-

más nemtelen eszközeinek.

A trianoni békeparancs azonban nem sokáig maradt érintetlen állapotban. Már azonnal a megcsonkítás után, 1921-ben rés keletkezett azon Sopron és környéke népszavazás után visszakerült az anyaországhoz. 1938 októberében visszakerült Ipolyság s a sátorlajuhelyi új vasuti állomás kis területe, végre az Északnyugati Felvidék 12.000 négyzetkilométernyi területe Kassával együtt.

A Természet által egygyé teremtette földet szétdarabolhatják ideig-óráig, az elszakított területek visszajönnek az anyatesthez, mert ez a természet parancsa, az Isten akarata s ezen semmiféle emberi kéz nem változtathat büntetlenül!

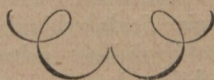
Trianont ledöntjük!

Árpád büszke népe, sohase feledd:
Csonka, rab hazádban élned nem lehet,
Szégyen lenne sorsod, becstelen halál,
Hogyha szolganépként láncot hordanál.
Ellenség tiporja most a szent rögöt,
Melyet hős apáid vére öntözött,
Hős apáid vére nem hiába hullt:
Nagy, szabad hazáról szól a drága mult.

Szép turul, feszítsd ki végre szárnyadat,
Hosszu téli éjben is jó virradat,
Hajnal fénye vár már, nem sötét boru,
Kárpátok hegyorma, égi koszorú!
Új munkába kezdjen milliónyi kar,
Új, nagy eskü zengjen, mint a szélvihar,
Hisz velünk az Isten és az ősi jog:
Trianont ledöntjük, zászlónk győzni fog!

Szathmáry István.

(Megzenésítette Balázs Árpád).

(Trianon után,
a felvidéki részek visszacsatolása előtt).

A magyar nyelv védelmében!

Az irodalmi nyelv nem változik olyan gyorsan, mint a beszélt. Valamikor minden író a maga nyelvjárását írta. A legrégibb magyar könyvekből könnyen meg lehet állapítani, írójuk mely vidékre való volt. Később az egyes nyelvjárásokból egységes nyelv alakult ki: az **irodalmi nyelv**.

A köznyelv a művelt emberek nyelve. Az irodalmi nyelv kifejezőkészlete rendszerint ebből a forrásból gazdagodik, bár az igazi tiszta vizü kútforrás a népnyelv. Kétséges nyelvi kérdésekben a magyar paraszt nyelve igazít útba bennünket.

Nyelvünk eredeti szavai az ősi ugor nyelvkincséből valók. Ilyen ősi szavak a testrészek nevei: fej, szem, fül, orr, száj, nyak, haj, fog, szív, kéz, láb; a családnevek: atya, anya, fiu, leány; a számnevek: egy, két, három, négy, öt, hat, hét, husz, ötven, száz. Ezeket még az ugor őshazából (a Volga mellékfolyói: Káma, Csuszovája, Bjelaja vidéke) hozták magukkal őseink.

Jövevényszavainkat más nemzetektől, népektől vettük át. Ha az egyik nép a másiktól tanul valamit, a tanult dologgal együtt átveszi annak nevét is, ezt azután saját szókincsébe illeszti. A magyar nép mindazon népektől tanult, amelyekkel vándorlása közben érintkezett, de tanult azoktól is, akiket mai hazája területén talált. Viszont más népek is tanultak tőlünk. Ugynevezett tiszta nyelv éppugy nincsen, mint ahogy tiszta fajt hiába keresnénk.

(Legtöbb jövevényszó az angolban van).

A nálunk **meghonosodott szavak** között vannak:

a) Török eredetűek: buza, árpa, alma, szőlő, bor, eke, bika, ökör, borju, kos, disznó, tyuk, oroszlán, sátor, balta, teknő, kapu stb.

b) Szláv eredetű szavak: molnár, kovács, mészáros, gazda, király, szolga, paraszt, keresztény, pogány, szent, pap, pokol, csoda, megye, ebéd, vacsora, pince, tornác, ablak, asztal, tányér, pad, kemence, jászol, kasza, széna, szalma, szerda, csütörtök, péntek stb.

c) Latin eredetűek: templom, oltár, plébános, kántor, orgona, iskola, tábla, kréta, papiros, doktor, balzsam, komédia, muzsika, tigris, elefánt, rózsza, jácint stb.

d) Német eredetű szavak: cégér, páncél, réz, érc, kehely, mozsár, kastély, erszény, fuvar, suszter, pék, vándor, kalap, cukor, zamat, zöld, selejtes, kacér stb.

e) Egyéb nyelvekből kölcsönzött szavak: kard, vért, vár, hid, tölgy = iráni eredetűek; pajzs, bolt, piac, tréfa, fufang = olasz származásúak; tárgy, kilincs, lakat, mester, malom = franciából kölcsönzött szavak.

Az idegen szavakat ma is jövevényeknek érezzük a magyar szókinszben, de mivel rendszerint nincs azonos értékű magyar szavunk, kénytelenek vagyunk élni velük:

a) Latin szavak: gimnázium, laboratórium, szanatórium, automobil, aviatika, deputáció, civilizáció stb.

b) Német szók: slepp, muff, copf, drót, sróf, plajbász, cvikker, spékel, pucol, berukkol, masiroz stb.

c) Francia szavak: szalon, etikett, zsur, vizavi, gardedám, bombon, puder, parfóm, toalett, zsakett, filigrán stb.

d) Angol szavak: turf, tennisz, futbball, meccs, gól, zsoké, tréning, rekord, klub, startol, boxol, tippel stb.

e) Olasz szók: opera, ária, szonáta, szóló, duo, trió, flóta, banda, tenor, szoprán, finálé stb.

Ezzel szemben vannak a nyelvnek állandóan együttjáró szavai, melyek egy gondolatot két vagy több szóval fejeznek ki. Az ilyen állandó szókapcsolatot szólás-nak nevezzük.

Eredeti szólások: fegyvert fog, kardot ránt, helyet foglal, nagyot hall, hátat fordít, ünnepet ül, párját ritkítja, utnak indul, rendre utasít, vasra ver, lángra lobban, csuffá tesz, földhöz vág, tüzet rak, ágyat vet, hadat üzen, tábort üt, sorsot húz, zajt csap stb.

Átvitt értelmű szólások: jégre visz, tűzbe jön, sarokba szorít, körmére ég, egérutat vesz, elveti a sulykot, tejbe-vajba fürdik, fölszedi a sátorfáját, megállja a sarat, felönt a garatra, legény a gáton, cseberből-vederbe, fenékgig tejfől, se pénz, se posztó, minden lében kanál, két dudás egy csárdában, fogához veri a garast, aítóstul rohan a házba, lehozná a csillagokat az égről, madarat lehetne fogatni vele, meglegelte a zsák a foltját stb.

Tárgyak szerint lehetnek a szólások: (különösen a testrészek és foglalkozások köréből van sok): **Szem** = szembe száll, szemét szur, szemmel tart, szemügyre vesz, lesüti a szemét, kinyílt a szeme, elállt szeme-szája, nem jó szemmel nézi, szikrát hány a szeme, port hint a szemébe; **száj** = jár a szája, tátja a száját, szájába rágtá, sirásra áll a szája, szája ize szerint, eszem a szádat, meg kellene a száját aranyozni; **orr** = fönnhordja az orrát, hosszú orral távozik, folyik az orra vére, borsot tör az orra alá, nem kötik az orrára, orránál fogva vezet, nem harapják le az orrodát, **fog** = beletörött a foga, fáj rá a foga, foghegyről beszél vele, mintha a fogát huznák. fél-fogra sem elég, abba nem vásik a fogad; a vadászat és halászat köréből = törbe csal, lépre megy, hurokra kerül, kiveti a hálóját, horogra akad, kiugratja a nyulat a bokorból, előre iszik a medve bőrére, hátrább az agarakkal; a földművelés és állattenyésztés köréből = konkolyt hint, falra hánnya a borsót, üres szalmát csépel, kákán is csomót keres, huzza az igát, kö-

ti az ebet a karóhoz, zsákban macskát árul; a mesterségek köréből — zátonyra kerül, malmára hajtja a vizet, egy gyékényen árul, fölszedi a sátorfáját, nyakába varr, felönt a garatra, tolja a szekerét, más malmán őröl; hadi kifejezések = kardélre hány, kivívja a győzelmet, vereséget szenved, takarodót fuj, ágyuval verebet lő, nem találta fel a puskaport; a játékok is sok szólást teremtettek — keveri a kártyát, kockára tesz, sorsot vet, sakokban tartja, kiadja a tromfot; a törvénykezésből eredő szólások — pálcát tör felette, pellengére állít, guzsba köt, kerékbe tör, karóba huz, keresztre feszít, lakatot tesz a szájára, körömszakadtig tagad: a vallás is sok szólásnak adott életet = hordja a keresztjét, keresztet vethet rá, leszedi róla a keresztvizet, sóbálvánnyá válik, félreveri a harangot, nem káptalan a fejem.

Vannak azonban olyan szólások is, amelyek úgy fejezik ki a gondolatot, hogy azt egy másikhoz hasonlítják. Ezek a **szóláshasonlatok**.

Ilyenek = piros, mint a rózsa — sárga, mint a viasz — kemény, mint a kő — éhes, mint a farkas — egészséges, mint a makk — szelid, mint a galamb — buta, mint az éjtszaka — csökönyös, mint a szamár — olyan a szeme, mint a bogár — annyi a pénze, mint a polyva — fél tőle, mint a tüztől — reszket, mint a nyárfalevél — hallgat, mint a sir — szereti, mint kecske a sót — ismerem, mint a tenyerem — ért hozzá, mint hajdu a harangöntéshez stb.

A **szólásmondások** egy része valamely megtörtént vagy költött történetre vonatkozik. Ilyenek = bekukkant, mint Bolond Istók Debrecenbe. Ott van, ahol a mádi zsidó. Kapkod, mint Bernát a mennykő után. Másról beszél, mint Bodóné, mikor a bor árát kérték. Ott hagyta, mint Szent Pál az oláhokar. Annyira van, mint Makó Jeruzsálemtől. Kend se jobb a Deák-né vásznánál.

A **közmondás** rendszerint valami élettapasztalatot foglal magában s erkölcsi utmutatást ad cselekedeteinkre nézve. A közmondások századok bölcseségének termékei. Eredetük többnyire homályos.

A közmondás gyakran olyan, mint egy hangzatos verssor = Szegény ember szándékát, boldog Isten birja. — Járt utat a járatanért el ne hagyd. — Amit Jancsi meg nem tanul, János lakol érte. — Ki mint vet, úgy arat, — Vak vezet világtaant. — Vér nem válik vízzé. — Bagoly is biró a maga barlangjában.

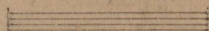
Némely közmondás valósággal rímel: Tudja Pál, mit kasszal. — Ki korán kel, aranyat lel. — Három napig dinom-dánom, holtig való szánom-bánom. — Amint veted ágyadat, úgy aluszod álmodat. — Bibor-bársony vendégség, jobb egy napi egészség.

A szólások általában olyan közkeletű állandó szókapcsolatok, melyek tudatunkban épp oly egységben vannak elraktározva, mint az egyes szavak s mikor szükségünk van rájuk, nem alkotjuk meg őket alkalmilag, hanem készen, alkotó elemeik szoros egységével merülnek fel tudatunkban. Némelyike magán viseli keletkezése helyének, idejének és körülményeinek bélyegét, melyről ráismerünk az alkalomra, mely szülte; másik a külsejében, a kifejezés eszközeiben idegenné lett, mégis él ma is alkalmazásában, érezzük, tudjuk mit jelent, bár a miértre sokszor nem tudunk kielégítő választ adni. Pl. tönkre megy; hátra van még a fekete leves; csütörtököt mond; faképnél hagy stb.

Komáromi Géza.

(Folytatjuk).

TANÍTÁSOK

Beszéd- és értelemgyakorlat

I. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A gyermek kötelességei.

Nevelési cél: Rend a lelke mindennek. Csak a kötelesség teljesítése tehet boldoggá.

Vázlat.

- I. Érdeklődés keltés. a) Kinek milyen volt az értesítője?
  - b) Ráhangolás. Kik teljesítették kifogástalanul kötelességeiket?
  - c) Célkitűzés. Melyek a tanuló kötelességei?
- II. Tárgyalás. a) Kötelességünk a jó Istennel szemben.
  - b) Kötelességünk szüleink iránt.
  - c) Kötelességeink testvéreinkkel szemben.
  - d) Kötelességünk másokkal szemben.
  - e) Kötelességünk édes hazánkkal szemben.
  - f) Kötelességünk önmagunk iránt.
- III. Összefoglalás. a) Elmélyítés.
  - b) Alkalmazás.

Tanítás.

I. a) Kit láttál ma az utcán? (Burgonyát vivő embert). Ki termelte azt a burgonyát? Hol termelte? Csak burgonyát termelnek ott? Hogyan nevezzük az olyan embert, aki a termő-

földön gazdálkodik, növényeket termel? Te kit láttál az utcán? (Kéményseprőt). A kéményseprő is gazdálkodik? Mivel keresi meg kenyerét? (Munkájával: kisépri a kéményeket). Stb. Aki munkájával keresi meg mindennapi kenyerét, az munkás. Tanító, pap, ügyvéd, orvos is dolgozik, de nem tisztán a munkájukból élnek, hanem tanítanak, a lelki életet ápolják, megvédelmezik ügyeinket, gyógyítanak, tehát az eszükkel, tudásukkal vannak segítségünkre. Ők is dolgoznak, ezt a munkát szellemi munkának nevezzük. Mindenki dolgozik. Ti is dolgoztok. Honnan tudjuk meg, ki hogyan végezte a munkáját, kötelességét? Nemrégén kaptátok ki az értesítőt! Milyen volt az értesítő? Megbeszélés.

b) Kik teljesítették kifogástalanul kötelességüket? Akik jó érdemjegyeket vittek haza az értesítőjükben. Örültek-e születek a jó értesítőnek? Mit csináltak? Nektek is jól esett az ő örömük? Miért? De ha nem teljesítettétek volna mindig jól kötelességeket, akkor is ilyen jó lett volna az értesítőtök? Hogyan, hát nemcsak a felnőtteknek, a gyermekeknek, nektek is vannak kötelességeitek?

c) Beszéljünk ma arról, melyek a tanuló kötelességei

I. a) Kötelességeink a jó Istennel szemben.

Mivel kezdjük mindennapi munkánkat? (Imával). Kihez imádkozunk? (Az Istenhez). Mit kérünk Tőle, amikor imádkozunk? (Adjon erőt, egészséget nekünk, hogy munkánkat jól végezhessük, jó egészséget s erőt édes szüleinknek, akik nevelnek, táplálnak minket, kérjük áldását, hogy hasznára legyünk embertársainknak, hasznára legyünk édes hazánknak, s hű és engedelmes gyermekei lehessünk a jó Istennek). Mit csináltak, amikor felébredtek? Amikor lefeküsztek? Evés előtt és után? (Imádkozunk). Minden munkánkat a jó Isten segítségével hívásával kezdjük. Ha valami bánat ér bennünket, kitől kérjük annak jórafordítását? Kinek adunk hálát, ha bajunk jóra fordult? (A jó Istennek). Hogyan teljesítjük tehát a jó Istennel szemben kötelességünket? Ha hitünk parancsait megtartjuk, vagyis ha vallásosak vagyunk. Ki tudja elmondani, mit imádkozik regelenként?

Neveddel nyitom ki,
Atyám a szememet,
A Te nagy jóságod
Mindnyájunkat szeret.

Egy fűszál se vész el,
Ha Te nem akarod,
Nvuítsd felém az égből
Oltalmazó karod.

Fogd meg a kezemet,
Hogy baj ma se érjen,
Tüske meg ne szurjon
Virágos ösvényen!

(Pósa Lajos).

Egy másik:

Fohász

Édes jó Istenem,
Mindnyájunknak Atyja!
Te vagy az én lelkem
Minden gondolatja.

Mikor a fejemet
Álomra lehajtom,
Nyugvó párnámon is
Nevedet sóhajtom.

Mikor az ég boltján
Kél a piros hajnal,
Feléd rebeg ajkam
Háládó sóhajjal.

Téged hivlak, Atyám,
Mindig segítségül;
Nálad nélkül minden
Csak homokra épül.

Gyenge az én munkám,
Ki nevel, ki ápol?
Ne vond meg áldásod
Jó anyám s apámtól.

Adj erőt énnekem
S magyar testvérimnek,
Hogy e szegény hazát
Mi gyógyíthassuk meg.

Gondviselője vagy
Az egész világnak...
Mennyei jó Atyám,
Szeretlek, imádlak!

(Pósa Lajos).

De nemcsak azzal mutatjuk meg a jó Isten iránti hálánkat, s nemcsak azzal teljesítjük Vele szemben való kötelességünket, ha imádkozunk, hanem minden gondolatunkban, minden cselekedetünkben úgy kell tennünk, ahogyan azt vallásunk parancsai mondják. Vagy szereti az olyan gyermeket a jó Isten, aki igaz, minden vasárnap elmegy a templomba szüleivel, imádkozik is ott szépen, de amint hazamennek a templomból, társaival elmegy s kifosztja a kis hasznos madárcák fészket, elrabolja tojásaikat, fiókáikat? Ha nem látja senki, elveszi társának a ceruzáját, könyvét? Ha azthiszi, hogy senki nem hallja, káromkodik, csunyákat mond? Ugy-e, gyermekek, az ilyen gyermek nem tiszteli a jó Istent, nem teljesíti a vele szemben való kötelességét, tehát a jó Isten sem szereti, nem hallgatja meg kérését s megbünteti.

b) A jó Isten után kiknek köszönhetünk legtöbbet? (Szüleinknek). Mit csinálnak a ti szüleitek? Édesapátok keresi a kenyeret. Mivel keresi? (Munkával). Mit dolgozik? Tehát az édesapa keresi meg a kenyérre és más szükséges dolgokra a pénzt. Mit csinál apátok a megkeresett pénzzel? (Kenyeret vásárol, burgonyát, húst, főzeléket, kalapot, inget, cipőt stb.-t vesz rajta). De hiszen ő egész napon át dolgozik, ráér mindezt meg-

vásárolni? Mivel foglalkozik édesanyátok? (Ő nevel, gondoz, ápol minket, rendben tartja ruhánkat, kitakarítja a lakást, megfőzi az ebédet, ő mos reánk, s ha betegek vagyunk, ő ápol). Bizony, egész napon át dolgozik az édesanya is. Mit szólnátok hozzá, ha egy nap, amikor hazamentek, nem volna készen az ebéd? Nem varná meg senki a szakadt ruhátokat? Nem takarítaná ki senki a szobát? Figyelfétek meg csak egyszer, amikor egész nap otthon vagytok, mi mindent csinál az édesanyátok!

Ismertem egyszer egy gyermeket, aki nem tudta elhinni, hogy mennyit dolgoznak érte jó szülei. Egyszer aztán beteg lett az édesapja. Nem volt, aki megkeresse a mindennapi kenyérre valót. Hiányzott az asztalról az ebéd, még egy falat kenyér sem volt a háznál. De elfogyott a tüzrevaló is, a lámpából a petróleum is, bizony néhány nap múlva már semmiük sem volt. Akkor látszott meg aztán, mennyi mindent el kellene végezni, amit eddig ő végzett. De az is éppen olyan szomorú ám, ha az édesanya beteg. Akkor bizony nincs se kenyér, se tiszta alsóruha, se tiszta szoba, vetetlen az ágy egész nap, hideg a tűzhely, nincs ebéd, nincs vacsora, ó, milyen elhagyott az olyan ház, ahol nem tud dolgozni, vagy nincs édesanya!

Bizonyosan láttátok már ti is, milyen üres, milyen elhagyatott a ház, ha egy napra is hiányzik az édesanyátok. Valahogy semmi sem megy rendén. Az édesapa munkája nélkül nem tudnátok megélni. olyanok lennétek, mint a kis madár, amelynek gonosz gyermekek elrombolták fészket, elűzték jó szüleit. Mit csinálnak az ilyen elhagyatott árva kis madárfiókák? Elfogja a macska őket, vagy éhen pusztulnak!

Ezért aztán a gyermeknek is megvannak a maga kötelességei jó szülei iránt. Fogadjunk szót nekik, legyünk jó gyermekeik. De hány gyermek van mégis, aki nem teszi meg ezt. Elmondok egy kis történetet.

Mikor az óperenciás tengeren már átaljött hazatérő fecskék valahol Taljánország tulsó szélén melegedtek, egy fiatal fecske így szólt szüleihez:

— Miért nem megyünk haza, szép Magyarországra, hiszen egészen tavaszias már az idő?

— Még nincs itt az ideje! — mondták a szülei.

Erre a fiatal fecske odaszólt fiatal barátaihoz.

— Ne hallgassunk az öregek szavára. Induljunk el már s így mi érünk leghamarabb a Tisza mellé.

Meghallotta ezt a fecskeanyó, így szólt fiához:

— Az lehet, hogy hamarabb odaérnétek a Tisza mellé, de ne fogjatok bele sohase olyan dologba, aminek még nem jött el az ideje. Mert ott, a Tisza mellett ilyenkor még nagyon hideg szelek fujnak, hűvös éjtszakák járnak, könnyen megfagyhattok. Várjatok még néhány hetet!

A fiatal fecskék hallgattak az öregekre, de azon az egy engedetlen fecskén nem fogott a jó szó s nagy büszkén nekiindult egymaga, hogy mégis ő legyen a legislegelső, aki tavaszt hirdet a tiszamenti gyermekeknek! Mint a sebes nyíl szállt, szállt Magyarország felé, s aztán — ahol útjában megállott pihenni, — egy kopasz, nagy hegy tetején, kietlen sziklák közt, egy hideg hajnalon megfagyott a szegény...

c) Kötelességeink testvéreinkkel szemben.

Volt egyszer egy gazdag embernek két fia. Az idősebbik nagyon szorgalmas volt, a fiatalabb azonban annál lustább, hanyagabb. Míg a szorgalmas fiu mindig megtanulta leckéjét, szépen elkészítette házi feladatait, addig a lusta állandóan mással foglalkozott, játszott s alig gondolt a tanulásra. Természetesen sok baja is volt az iskolában. A jó fiut mindig csak dicsérték, annál többet szidták, korholták a lustát, a szófogadatlan gyermeket. Történt egyszer, hogy valami nagy ünnep volt a családban. Vendégek érkeztek, akik sok szép ajándékot hoztak a gyermekeknek. Természetesen sokkal többet adtak a jó, szorgalmas fiúnak, mint lusta, haszontalan öccsének. Nagyon bántotta ez a lusta fiut, azért dachól azt sem fogadta el, amit adni akartak neki. Megsajnálta azonban jószívű bátyja s amikor nem látták, megfelezte vele az ő ajándékait. Valahogyan megtudták ezt szülei s megdorgálták érte a jólelkű fiut. Ez azonban azt mondta édesanyjának, hogy jó volna-e, ha azért mert az hanyag, lusta, nem szeretné? Erre az édesanya megmagyarázta jó fiának, hogy inkább serkentse öccsét is a tanulásra, hiszen az egész családnak szégyene, hogy ilyen hanyag, rossz tanuló lett az öccse. Ugy is lett, a szorgalmas fiu addig beszélt lusta öccsének, míg az is ráállt a tanulásra, azután állandóan segítségére volt mindenben, amit nem tudott, azt megmagyarázta szépen neki. Az év végére a lusta is jó bizonyítványt vitt haza szülei nagy csodálkozására. Amikor megkérdezték, hogy miként lehetett azt a rossz értesítőt kijavítani? a megjavult fiu így szólott szüleinek: — Nem az én érdemem ez, hanem bátyámé, aki — bár neki is éppen elég dolga, tanulni valója volt, mégis sokat foglalkozott velem, állandóan serkentett, amit nem tudtam, azt megmagyarázta, így az ő érdeme az, hogy jó bizonyítványt hoztam haza. Gondolhatjátok, mennyire megörültek jó szüleik ezek hallatára. De a jó fiut mégjobban megszerették, mert látták, hogy nem csak engedelmes, kötelességteljesítő fiu, hanem testvérét is éppen úgy szereti, s ha szükség volt rá, kis is segítette! Látjátok, gyermekeim, a testvéreinkkel szemben is vannak kötelességeink.

d) Kötelességeink másokkal szemben.

Volt egyszer egy nagyon gazdag és egy nagyon szegény fiu. A gazdagnak nagyon jól ment dolga, de nem akart, nem szeretett tanulni. Minek tanuljak — mondotta társainak, hiszen

megélek én tudás nélkül is, annyi pénzem lesz, ha megnövök, semmire sem lesz gondom. A szegény fiu annál többet dolgozott. Sőt, nemcsak iskolai munkáját végezte el szépen otthon, hanem még beteges édesanyjának is segített a kenyérkeresésben, ő hordta ki délutánonként az újságokat a faluban. Így ezzel is keresett hetenként néhány fillért, ami bizony nagyon szükséges volt ahhoz, hogy meglegyen a mindennapi betevő falatjuk. Bizony, sokszor csak este jutott a tanuláshoz. De azért a szegény fiu sohasem ment el az iskolába anélkül, hogy meg ne tanulta volna a leckéjét, el ne készítette volna szépen minden házi feladatát. Ezért aztán mindig ő volt az osztályban a legjobb tanuló. Bezzeg nem sokat törődött az iskolával, tanulóssal, házi feladattal a gazdag fiu, annál inkább a nyalánkságokon, édességeken, meg a rosszaságokon járt az esze. Hát nem is volt baja annak a gögös fiúnak egészen addig, amíg egy szép napon arra nem ébredt nagy ijedten, hogy költözködnék a szülei. Az történt ugyanis, hogy édesapja több száraz esztendő után egész vagyonát elvesztette. Bezzeg hire-hamva sem volt most már gazdagságnak, jómódnak, pénznek. Dolgozni kellett volna, amiért fizetnek, de a gazdag gyermek nem értett semmihez sem. Még olvasni, írni sem tudott becsületesen, nemhogy számolni tudott volna! Mert annak idején hiába mondogatta neki jó tanítója, hogy csak akkor lesz derék ember belőle, ha tanul, mindig elengedte a jóra való intést a füle mellett. Most aztán bizony sirva látta be, hogy nem volt igaz. Szégyenszemre idősebb korában állt be inasnak egy műhelybe, amikor egyszer a hajdani szegény gyermekből lett ifjú beállított mesteréhez. — Hát te mit keresel itt? — kérdezte a piruló osztálytársától a most már jómódu fiatalember. Az inas bizony könnyezve vallotta be, hogy most tanul emberséget, mert amikor lehetett volna, sohasem teljesítette kötelességét, s most, majdnem felnőtt korában kell tanulnia. — Jobb későn, mint soha — mondta neki a régi szegény fiu. Aztán amikor felszabadult az inaskodásból, osztálytársa magához vette birtokára s olyan életet biztosított számára, hogy derék, szorgalmas munkával, kötelességének betartásával gondtalanul megélhetett ezentul. — De nem is győzte hangoztatni ismerőseinek, hogy a régi szegény osztálytársa csinált belőle embert. Egyszer meghallotta ezt a gazdag ember is s így szólt az emberekhez: én csak azt tettem elszegényedett osztálytársammal, ami kötelességem volt egy rossz sorsba jutott magyar testvéremmel szemben.

e) Kötelességünk hazánkkal szemben.

Gyermekek ismeritek az órát? Itt van! De a belsejét még bizonyosan nem láttátok. Ki látta már? Nézzétek csak, ezt is megmutatom nektek! Látjátok, milyen sok kis és nagy kerék, rugó, csavar van benne. Egyik a másik kerék fogába kapasz-

codik, mintha egymás kezét fognák s így forog a nagymutató, a kismutatóval együtt. De mit gondoltok, járna-e az óra akkor is, ha valamelyik kerekét, rugóját megállítom? Bizony, abban a pillanatban megáll az egész óra!

Ugy-e, csodálatos kis szerszám ez az óra? Csak akkor jár, akkor dolgozik, ha valamennyi kis és nagy kereke, rugója pontosan elvégzi azt a munkát, amelyet végeznie kell és tud. Így vagyunk mi is, gyermekeim! Ez a mi drága magyar hazánk is egy nagy óramű, amelyben megvannak a kiskerekek, nagy kerekek, kis rugók, nagy rugók éppen úgy, mint ebben az órában! Mi, nagyok vagyunk a nagy kerekek, ti, kicsinyek a kiskerekek és a kis rugók. És megfogjuk egymás kezét mi is, mint az órában a fogaskerekek: segítünk egymáson, egymás munkáján. De ha egyetlen egy is megáll közülünk, akkor vége van az órának, zötyögnek, zörögnek ugyan a kerekek, de a mutató nem megy tovább, megáll az óra... Ez a mi szép hazánk is csak akkor él ám, akkor igazán gazdag és boldog ország, ha minden kereke, minden egyes kis és nagy magyar a legparányibbtól a legeslegnagyobbig mind-mind elvégzi a maga munkáját, kötelességét. Csak akkor lesz boldog a mi most szegény hazánk s akkor leszünk mi is boldogok, ha az asztalos mindig jó asztalokat, a cipész mindig jó cipőket készít, a földmivelő sok és jó buzát és más terményt termel, ha az orvos minden betegén, akin csak lehet, segíteni akar és tud, ha a hivatalnok minden dolgát a legjobban és leggyorsabban végzi el — és akkor, ha minden kis magyar minden feladatát pontosan és jól elvégzi. Mert kis magyarokból lesznek a nagy magyarok s amit nem tanult meg Pistika, azt István sem fogja ám tudni! Ha pedig egy nagy kerék megáll az órában, megáll az egész óra! S akkor mi lesz a mi drága hazánkkal? Látjátok, gyermekeim, ezért fontos az, hogy mindenki pontosan és jól végezze el a reá szabott munkát. Vannak kötelességeink a hazával szemben is!

f) Hogy azonban a hazának hűséges, erős és derék munkásai lehessünk, ahhoz az is szükséges, hogy testben és lélekben erősek, edzettek legyünk. Mert mit gondoltok, gyermekek, sokat használ-e hazájának az a magyar, aki bár olyan okos, mint egy tudós, ha ezt a nagy tudását arra használja fel, hogy édes hazáknak ártalmára legyen, hogy elárulja az ellenségnek? Hát az szereti-e igazán hazánkat, aki olyan erős ugyan, mint egy Toldi Miklós, akiről bizonyosan hallottátok már, de erejét nem a haza javára használja, hanem az ártatlan emberek életére tör, magyar testvéreit bántalmazza? Testünknek, lelkünknek magunknak kell gondját viselnünk. Csak akkor használunk igazán hazáknak, magyar testvéreinknek, de jó szüleinknek s mindnyájunk Atyjának, a jó Istennek is, ha tisztán tartjuk testünket, megedzzük minden izmunkat, hogy dolgozni tudjunk, ha megőrizzük lelkünket a bűntől, ha ápoljuk benne az

Isten, a haza, jó szüleink, testvéreink magyar testvéreink iránti szeretetünket: egyszóval, ha végrehajtjuk a magunk iránti kötelességünket is.

III. a) Ime, mennyi sok kötelessége van a gyermeknek! Szinte fölsorolni is sok! Kötelessége van a jó Istennel szemben? Mi? (Imádkozás, jó cselekedetek). Kötelessége van a szüleivel szemben? Mi? (Engedelmeskedni nekik mindenben). Kötelességei vannak testvérei iránt? Mi? (Szeretni őket, segíteni rajtuk). De éppen így kötelességei vannak magyar testvéreinkkel szemben is... (Mindnyájan egy hazának vagyunk gyermekei, segítsünk egymáson!) Kötelességei vannak édes hazánkkal szemben. Mi ez a kötelesség? (Hűség és szeretet a haza iránt, engedelmesség a haza parancsainak). Végül kötelességei vannak önmaga iránt? Mik ezek a kötelességek? (Testünk és lelkünk gondozása, ápolása, jóra való szoktatása).

b) Alkalmazás. Megteszitek-e ti mindezen kötelességeket? Szeretitek-e a jó Istent? Szoktatok-e imádkozni? Igazán, tiszta szívvel-lélekkel? Szeretitek-e jó szüleiteket? Mindig szót fogadtok nekik? Mert azzal, hogy engedelmeskedtek nekik, örömet szereztek jó szüleiteknek, ennél jobban pedig nem hálálhattátok meg az értetek végzett rengeteg jóságukat. Szeretitek-e testvéreiteket, úgy, amint kell? Nem irigykedtek-e rájuk, nem veszekedtek-e velük? De éppen így szeretitek-e minden osztálytársatokat, akár szegény, akár gazdag, akár uri fiú, akár egyszerű embernek a gyermeke? Hiszen valamennyien magyarok vagyunk, egymásnak testvérei: szeretnünk kell egymást! És szeretitek-e ma annyira szegény hazánkat, mint nagy családjunk édesanyját? És szeretitek-e önmagatokat, ápoljátok-e, edzitek-e testeteket, óvjátok-e lelketeket a bűntől, a szennytől, növelitek-e lelketekben a szeretetet, amint azt az Úr Jézus tette és megparancsolta? Akkor, ha mindezt megteszitek, végzitek el minden kötelességeteket s lesztek kedvesek az Isten előtt is. Ez bizony nagyon nagy feladat, de ha kevés az erőtök, úgy gondoljátok, kérjétek a jó Isten segítségét. Ő bizonyosan megsegít s ad erőt ahhoz, hogy elvégezhesétek kötelességeteket mindenkiel szemben!

Helyesírás és nyelvi magyarázatok

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Szótagolás, a szavak elválasztása.

Nevelési cél: A helyesírás alapelemeinek ismerete.

a) SZÓTAGOLÁS.

A szótagolás a szavak elválasztása miatt szükséges. Ezért a tanulók gyakorolják a szavak kiejtését szájnýtás szerint.

Könnyen megy ez, hiszen az első osztályban a hangkapcsolás útján már megfigyelhették, hogy néha értelmes „valami” keletkezett így, ez volt a szó. Máskor pedig csak egy tagja lett a szónak, (pl. kéz, láb a testnek) és ez volt a **szótag**. Az ABC-és könyv igen nagy részében, de még a II. osztály Olvasókönyvében is van néhány olvasmány, amelyben a szavak szótagolva vannak. Pl.:

Az Ur Jé-zus sze-re-tet-tel
 Hi-vott min-ket is-ko-lá-ba;
 Mu-tas-suk meg szor-gal-munk-kal,
 Hogy nem jöt-tünk el hi-á-ba!

Szavak gyűjtése és felolvasása közben lássák a tanulók, hogy vannak szavak, melyek kisebb részekre nem bonthatók. Keressük ki ezeket a táblára írt szövegből!

— Az, Ur, meg, Hogy, nem, el.

Ezek az egytagu szók,
 Keressünk kéttaguakat!

— Jé-zus, Hi-vott, min-ket, jöt-tünk.
 Háromtaguak: Mu-tas-suk, hi-á-ba.

Négytaguak: sze-re-te-te, is-ko-lá-ba, szor-gal-munk-kal.

Most az Olvasókönyvből keressünk ki olyan olvasmányt, amely szótagokra bontva van könyvünkben. Pl.

2. Vé-ge a nyár-nak.

Itt van az ősz, itt van uj-ra!

Meg-kez-dő-dött az is-ko-la.

Pis-ta, Pan-na, Jan-csi, Sá-ra, ti-peg-nek az is-ko-lá-ba.

Olvasd el a címet! — Miből rakta össze az íróbácsi ezt a mondást? (Szavakból). Számláld össze, hány szóból áll? Egyforma hosszú mind a három szó? Miből tudtad meg? Olvasd el lassan még egyszer! (Nem egyforma ideig tartott kimondani). Melyik a legrövidebb szó? Hány szájnyitásra mondtad ki? Hány részből, tag-ból áll tehát? Most olvasd el az első szót! Ez is egytagu? Miről tudod meg? Kötőjellel kétfelé választotta az író bácsi. Hány szájnyitásra ejtetted ki? Tovább! Olvasd a következő mondást! Itt egyforma hosszúak a szavak? Mivel mérjük őket? Olvasd el most a rövid szavakat! Hány tagból állnak? Keressünk kéttagut! Csak hány van? Milyen szavakból áll tehát ez a mondás? (Hat egytagu és egy kéttagu szóból). Olvasd a következőt.

Begyakorlásul mondjanak szavakat szótagolva. Kik beszélnek így? Mi hogyan beszélünk? (Folyékonyan).

Egy tanuló költemény első versszakát is mondja el így!

Gyakorlásul bontsák fel egy olvasmány 2—3 mondatát szótagolva.

Bontsátok fel kötőjellel a következő szavakat szótagokra:

Pad, szék, könyv, kép, haj, fül, arc, zöld, kék, szép, rut, jó, nagy, megy, lép, méz, máz, sár, vaj.

Asztal, ajtó, ablak, kályha, tábla, pengő, fiu, leány, gyermek, apa, anya, körte, alma, dió.

Feszület, imakönyv, tanító, kalapács, meszelő, kacagás, sündisznó, denevér, csütörtök, számadás.

Istenfélő, számológép, térképtartó, kefekötő, labdaütő, templomablak.

Olvasási órán egy-egy szót bontsanak fel szótagok szerint.

Tollbamondás után irjanak szótagolva.

Gyűjtsenek ilyeneket!

b) A szavak elválasztása.

Előttünk van szótagokra bontva pl. az előbbi olvasmány:

2. Vége a nyárnak.

Ebből az olvasmányból kiindulva, szinte önmaga mutatja meg a szó elválasztásának módjait.

Mégis inkább játékos módon szemléltessük ezen helyesírás szempontjából nagyon fontos anyag érzékeltetését. Pl.

Gyermekek! volna-e kedvetek játszani egy kicsit! Igen! — felelik boldogan és az érdeklődést már is felkeltették. Akkor hát rajta! játszunk!

Gyűjtötteket szavakat, fel is bontottátok azokat tagokra, most ti lesztek a szavak és annak tagjai. Jó lesz?

Mondjatok olyan szót, ami valami szépet, jót, vagy kedveset jelent! Gondolkozzatok csak! — A tanulók sorolják: alma, cukor, kalács, angyal, stb. (Szándékosan kiválasztok először egy kéttagu szót, pl. cukor. (Ki szereti a cukrot? Látom, te nagyon szereted, mert ugyancsak nyújtogattad a kezed. Pedig most nem teszek bele semmit. Hanem — tudod mit — elnevezünk most téged cukor-nak! Jöjj ki hát „cukor“! Fel is írom erre a papirosra uj nevedet.

Hopp! — most veszem észre, hány tagból is áll ez a szó? Mondjuk ki szótagolva! Lám, akkor még egy gyermekre lesz szükségünk. (Kijön még egy gyermek). Fogjátok össze a kezeiteket! Te leszel a „cukor“-nak az első és te a második tagja. Felirom a papirosra is! Hogy el ne feledjétek, feltűzöm a melletekre. Olvassuk el! Cu-kor.

Mutassátok meg magatokat a többieknek is, hadd lássák ők is a neveteket. (Körülvezetjük őket).

Most álljatok ide a tábla közepéhez és Jancsi majd felírja a neveteket.

Cu-kor

(Ezután a tábla végéhez állítom őket úgy, hogy csak az egyik marad a tábla végén, a másik elé már nem jut belőle). Ird fel Rózsika most a nevüket! Fel tudod-e írni? Miért nem? Nem fér a táblára. Miért nem? Nincs hely ebben a sorban. Mit csináljunk tehát? Elválasztjuk! Ugy van. — Hamar engedjétek el a kezeteiket és egyiketeket itt marad, (az első szótag, vagyis amelyik a tábla előtt áll) a másik pedig a tábla elejére — az új sorba megy.

Most így ird le a nevüket:

Ca-

kor

Hogy lehet tehát két tagot elválasztani? (Elengedik kezüket, kötőjel stb.)

Nagyon ügyesek voltatok, most menjetek a helyetekre! Láttátok mindnyájan, amit csináltunk, most tehát gyorsabban fogunk játszani, hogy mindenkire sor kerüljön.

Jőjj ki, N! Mi szeretnél lenni? Pék, szabó stb. (Kiválasztunk, vagy rávezetjük egy egytagu szóra, pl. pék). Most az lehetsz ám, ami akarsz! Pék szeretnél lenni? Jó is ám az a ropogós kifli, perec, uvy-e? Hadd látom, tudod-e, hány tagból áll ez a szó? Tehát ezt magad fogod játszani. Ird fel a nevedet (Pék) ide a táblának közepére, addig én is felirom erre a papírosra!

Pék.

(A papírszeletet feltüzi a mellére, hogy mindenki lássa: egy tanuló az egy szótag).

Most a tábla végéhez állítom úgy, hogy csak testének fele jut a tábla elé.

Bontsd szét a nevét, Karcsi, és úgy ird fel, ahogyan áll! Nem lehet! Nem? Miért? Csak egy tagból áll. Csakugyan, ha itt áll a tábla végén, akkor nem lehet ugyanakkor a másik sorban is. Lehet-e tehát egytagu szót szétbontani, elválasztani?

Mondjunk még olyan szavakat, melyeket nem lehet szétbontani s így elválasztani sem! (Tanító bácsi kérem, a mult órán egy csomó olyan szót tetszett diktálni, melyeket nem bírtunk kötőjellel szétválasztani). Ugy van! Keressétek ki a füzetből azon szavakat! Olvasd fel Mariska! — Pad, szék, könyv, kép stb.

Olvasd el a kéttaguakat is! — Asztal, ajtó, ablak stb. Ejt-sük ki tagolva! Asz-tal, aj-tó, ab-lak stb.

Gyermekek! — ezután vigyázzatok, ha írás közben valamelyik szó nem fér ki, azt így tagonkint válasszátok szét. Az egytagut pedig vagy teljesen kiíjátok, vagy ha nem fér el már a sorban, úgy az egészszet vigyétek át az alatta lévő sor elejére!

Gyakorlásul gyűjtsenek egy- és kéttagu szavakat!

Egy új óra keretében gyakoroltassuk a három- és négytagu szavak elválasztását.

Gyakoroltassuk a szavak elválasztását ahányféleképpen csak lehetséges.

Vegyétek elő Olvasókönyveteket s keressétek ki a 15. olvasmányt!

15. ISTEN VELED, GÓLYAMADÁR!

Elmentek a gólyák. Szent István király napján láttam őket utoljára a mezőn. Nem halásztak már, csak álldogáltak a fűben. Ahogy ott állnak egymás mellett, bizonyára így beszélgetnek:

Menjünk sorba szavankint és mindegyikre mondjátok meg, hány tagból áll és hogyan lehetne elválasztani!

Kezd el! Isten. Két tagu. Válaszd el! Sor végére írom. Is- az új sorba: -ten. Jól van! Tovább! „gólyamadár”. Szótagold ezt! — gó-lya-ma-dár. — Figyeljétek csak, milyen hosszú és furcsa szó ez! (Ha a tanulók nem jönnek rá maguktól, hogy ez két szóból áll, megemlíthetjük: gólya és madár. Ilyenkor ott választjuk el, ahol összetettük őket. Tehát = gólya-madár.

Tovább! „Elmentek” — ez három tagból áll: el-men-tek. Hogy választjuk szét? El-mentek, vagy elmen-tek. S így tovább.

Gyakorlás. Csendes foglalkozásul gyűjtsenek szavakat és válasszák is szét azokat.

Figyeljék meg könyvükben 1—2 oldalon, hogy mely szavakat választották el. Írják le azokat is!

Kókai Béla.

Számolás, mérés

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Írásbeli szorzás. (3. óra).

Nevelési cél: A szorzás készségének biztos elsajátítása.

Vázlat.

- I. Előkészítés. a) számonkérés. Írásbeli szorzás: a kétjegyű szorzó. Utazzunk. Szorzás tízesekkel. Fejszámolás.
- b) Célkítűzés. Mennyi az ára 286 kg lisztnek, ha 1 kg liszt 34 fillér?
- II. Tárgyalás. a) A feladat megoldása. (Többjegyű szorzóval szorzunk).
- b) Az írásbeli szorzás menetének gyakorlása más példákon.
- c) A szorzás végrehajtása a legkisebb helyértékű szorzóval kezdve

d) Az írásbeli szorzás törvényszerűségének megállapítása.

III. Összefoglalás.

- a) Begyakorlás.
b) Alkalmazás.

Tanítás.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Írásbeli szorzás: a szorzó kétjegyű. Fejszámolás. Ha 1 m vászon 3 P-be kerül, mennyibe kerül 4 m?

Felelet = Ha 1 m vászon 3 P, akkor

$$4 \text{ m vászon } 3 \text{ P} + 3 \text{ P} + 3 \text{ P} + 3 \text{ P} = 12 \text{ P.}$$

Hogyan kaptuk meg az eredményt? (A 3 P-t négyszer vettük összeadandóul). Ezt hogyan lehetne rövidebben csinálni?

$$3 \text{ P} \times 4 = 12 \text{ P, azaz négyszer } 3 \text{ P} = 12 \text{ P}$$

Ha egyenlők az összeadandók, az összeadás helyett szorzást végzünk.

Az a szám, melyet szorozni kell, a szorzandó; az a szám, amellyel szorozni kell, a szorzó.

Az eredményt szorzatnak nevezzük.

$$4 \times 5 = 5 \times 4.$$

Mit olvashatunk le ebből? (A szorzandó és szorzó felcserélhető anélkül, hogy az eredmény megváltozna).

Mennyi:

$$6 \times 8 = ?$$

$$7 \times 8 = ?$$

$$8 \times 8 = ?$$

$$7 \times 6 = ?$$

$$8 \times 9 = ?$$

$$7 \times 9 = ?$$

$$9 \times 3 = ?$$

$$4 \times 7 = ?$$

$$8 \times 7 = ?$$

$$6 \times 9 = ?$$

$$7 \times 7 = ?$$

$$9 \times 5 = ?$$

Mennyi:

$$5 \times 10 = ?$$

$$27 \times 10 = ?$$

$$136 \times 10 = ?$$

Hogyan szorzunk 10-zel? (Ha 10-zel szorzunk, a szorzandó egyeseiből lesz ugyanannyi tizes, a tizesekből lesz száz-as stb.)

Hány dkg 3 kg?

$$3 \times 100 = 100 \times 3 = 300 \text{ dkg.}$$

Mennyi 5 f $\times$ 40?

$$\text{Felelet} = 5 \times 40 = 5 \times 4 = 20 \times 10 = 200 \text{ f} = 2 \text{ P}$$

Mennyi 3 f $\times$ 20 = ?

$$5 \text{ f} \times 40 = ?$$

$$6 \text{ f} \times 40 = ?$$

$$6 \text{ f} \times 70 = ?$$

Mennyi 23 cm $\times$ 7?

$$\text{Felelet} = 20 \times 7 + 3 \times 7 = 140 + 21 = 161 \text{ cm} = 1 \text{ m } 61 \text{ cm.}$$

Mennyi: 39 cm $\times$ 4 = ?

$$85 \text{ cm} \times 5 = ?$$

$$7 \text{ cm} \times 84 = ?$$

Mennyi: 160 g $\times$ 5 = ?

$$230 \text{ g} \times 3 = ?$$

$$325 \text{ g} \times 3 = ?$$

Mennyi: $4 \times 7 \times 8 = ?$ $5 \times 3 \times 8 = ?$ $6 \times 7 \times 4 = ?$

Ha 1 métermázsza buza ára 20 P, mennyi az ára:

8 métermázsának?   4 métermázsának?

10 métermázsának?   9 métermázsának

Ha 1 m szalag 85 f, mennyi az ára:

4 méternek?   6 méternek?   8 méternek?   9 méternek?

b) Célkitűzés. Mennyi az ára 286 kg lisztnek, ha 1 kg 34 fillér?

II. Tárgyalás. a) Becslés: 286 kg kikerekítve 300, $34 \times 300 = 102$ P. A 286 kg liszt 102 P-nél valamivel kevesebbe kerül.

Felelet = $34 \text{ f} \times 286$ vagy 286×34 .

Mivel $34 = 30 + 4$, tehát

$$286 \times 34 =$$

$$286 \times 30 = 8580$$

$$286 \times 4 = 1144$$

$$\underline{9724}$$

tehát: 286 kg liszt 9724 f = 97 P 24 f. A becslés: 102 P-nél kevesebb.

Vagy rövidebben:

$$\underline{286 \times 34}$$

$$858 \text{ tizes}$$

$$\underline{1144 \text{ egyes}}$$

$$9724$$

vagy

$$\underline{286 \times 34}$$

$$1144 \text{ egyes}$$

$$\underline{858 \text{ tizes}}$$

$$9724$$

Végezzük el a következő szorzásokat, felváltva, hol a kisebb, hol a legmagasabb helyi értékű számjeggyel kezdve. Minden szorzás előtt kerekítsétek ki a tényezőket és így becsüljétek meg előre a várható szorzatot. A szorzás után hasonlítsátok össze a szorzatot a becsléssel.

b) Házunkon 35 ablak van. Minden ablakban 15 üvegtábla van, hány ablaktábla van házunkon összesen?

Felelet = $35 \times 15 = 35 \times 10 + 35 \times 5 = 350 + 175 = 525$ tábla.

Röviden: 35×15

$$\underline{35}$$

$$175$$

$$\underline{525}$$

vagy kezdjük az egyesekkel a szorzást:

$$\underline{35 \times 15}$$

$$175$$

$$\underline{35}$$

525 ablaktábla.

c) A szorzás eredménye, a szorzat nem változik, ha a szorzást a legkisebb vagy a legmagasabb helyértékű számmal kezdjük. Vigyázni kell azonban arra, hogy a számokat a megfelelő helyértékre írjuk!

d) Végezzük el gyakorlásul mindkét féle módon a következő szorzásokat!

$$\begin{array}{lll} 24 \times 37 = ? & 26 \times 14 = ? & 43 \times 19 = ? \\ 36 \times 73 = ? & 83 \times 15 = ? & 48 \times 53 = ? \\ 37 \times 84 = ? & 28 \times 31 = ? & 26 \times 19 = ? \end{array}$$

Egy ablaktábla ára 7 pengő, mennyibe kerül az egy ablakban lévő 15 ablaktábla?

Háztetőnk cseréppel van fedve. Ha a tetőn 27 sor van s minden sorban 27 cserepet számlálunk össze, hány cserép van a háztetőn?

Házunk előtt a gyalogjáró téglával van kövezve. Ha a gyalogjárón 8 sor van s minden sorban 69 darab téglaván, hány darab téglaván gyalogjárónkon?

Termésünket jégkár ellen biztosítottuk. Ha ezért havonta holdanként 12 pengőt fizetünk s 24 hold földünk van, hány pengő biztosítási díjat fizetünk 1 hónapban? Az egész évben?

III. Összefoglalás.

a) Begyakorlás.

b) Alkalmazás.

Költeménytárgyalás

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Móra László: Nehéz várás című költeményének tárgyalása.

Nevelési cél: Hiszek Magyarországot feltámadásában!

I. Előkészítés.

a) Hangulatkeltés. A költemény tárgyalásához megteremttem a szükséges hangulatot. A költemény középpontjában egy édesanya van ugyan, azért mégis a gyermekek szubjektív érzéséből kell kiindulnunk. Megéreztetjük, hogy ha ők távol vannak otthonról, mennyire vágyakoznak utánuk szüleik. Ez érzések felkeltése után elvezetjük tanulóinkat az öreg édesanya érzéséhez, aki elszakított területen élő fiát várja vissza, de hogy ezt megkönnyítsem, bekapcsolom a saját érzésem, mint aki közből állok a fiát váró édesanya és a gyermekek között.

b) Áthajlás a költeményre. A költő bemutatása. Az édesanya megjelenítése. Bemutatom Móra Lászlót. Ezek után elkezdett az idő, hogy megjelenítsem a gyermekére váró édesanyát, kinek legdrágább kincse volt jó fia, de most magyar

földön is elszakítva él tőle s a hosszú várakozásba belehervad. Elfáradt jó szívét egy nap összetörte...

c) A költemény elszavalása.

d) Célkitűzés.

II. Tárgyalás.

a) A költemény címének megértetése. (Nehéz várás.)

b) A költemény tárgyalása. A költeményt három részre osztjuk. Az első részben a gyermekét váró édesanya történetét tárgyaljuk; a másodikban az összes elszakított magyar véreinkről szóló versszakaszt, a harmadikban az utolsót: Elveszett fiunkat vezesi vissza hozzánk! Az első részben eltérek kissé a tárgytól s rámutatok arra a nagy várakozásra, amivel ma minden magyar szíve eltelt, amikor rab testvéreink egy részét újra mint szabad magyarokat üdvözölhetjük.

A második részben a még mindig elnyomatásban élő magyar testvéreink szenvedéseit tárom a gyermekek elé.

A harmadik részben összefoglalom a hozzátartozóikat hazavárók nagy fájdalmát, s azt az állandó reménykedést, amely imáinkban eltölti lelkünket.

Tárgyalás alkalmával a kevésbbé ismert szavakat értelmezem, ez vagy rokonértelmű szóval, vagy körülírással, vagy a beszédbe való beleszövésével történik, ezenkívül a térképen való szemléltetéssel is. Itt a következők várnak értelmezésre: Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény; néne; anyai szívének elszakított cseppje; gyermekkori lelkét; levelét zárta; fogyó nap; elfáradt jó szívét egy nap összetörte.

III. Begyakorlás.

a) A költemény szép olvastatása.

b) A költemény szépségeinek vizsgálása. A költemény szépségeit vizsgáltatom az esztétikai gyönyörködtetés fokozása céljából, mely alkalomból a szép kifejezésekre is ráterelem a figyelmet. Megvilágításra kerülnek a következő kifejezések: Ütött-kopott kis ház áll a falu végén. Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény. Anyai szívének elszakított cseppje azt irta boldogan: megérkezik este. Haza hozza csókját, gyermekkori lelkét. Csak már ott lehetné! Ütött-kopott házra ráborult az este. Fogyó nappal együtt folyt, folyt a sok könnye, elfáradt jó szívét egy nap összetörte. Valakít úgy várnak minden székely házbán.

c) A tartalom rövid számonkérése.

d) Elmélyítés. Elszakított véreink után olthatatlan vággyal vágyakozunk. Ezért imádkoztunk husz éve így: Hiszek Magyarországot feltámadásában! De a vallásos lélek mégsem esik kétségbe: viszontlátjuk egymást...

e) A költeményt szakaszonként megtanulják.

f) Fogalmazás.

Tanítás.

I. a) Álljanak fel azok, akik otthon vannak szüleiknél! Voltatok-e már távol szüleitektől? Mennyi időre mentél el hazulról? Hogyan bucsuzott tőled a édesanyád, amikor elmentél? Hát az édesapád mit mondott bucsuzóul? Tőled hogyan bucsuztak el szüleid? Mit mondtak akkor, mikor újra hazamentél? Örültek-e a viszontlátásnak? Hogyan fogadtak? Közben nem érdeklődtek utánad? Mit irtak neked? Te is válaszoltál? Kinél voltál vendégségben? Szerettél ott? Mégis miért vágyódtál haza? Hát még mennyire vágyódtak utánad jó szüleid? Édesanyád, édesapád?

Én is elmentem egyszer hazulról, a szüleimtől. De én akkor nem vendégségbe mentem, hanem háboruba. Katona voltam akkor én is s a katonának menni kell, ha a haza úgy kívánja. Mentem is én szívesen, virággal a csákómon, dallal az ajkamon, csak a bucsuzás maradt volna el... A indulás előtt már napokkal úgy nézett rám szegény jó édesanyám, hogy mindig elnedvesedett a szeme. Máskor meg, amikor azt gondolta, nem látom, elnézett hosszán, mintha bele akart volna rajzolni jól az emlékezetébe... De én is úgy csináltam. El-elnéztem jó szüleimet, csak úgy titkon, Istenem, gondoltam magamban, hátha soha többé nem jövök vissza, nem láthatom őket... nem csókolhatom áldott jóságos kezüket... soha többé... Az édesanyám azonban nem mutatta, hogy mennyire fáj neki az elválás. Vagy talán csak úgy mutatni akarta inkább. Persze, tudtam jól, láttam rajta, hogy neki is csakugy fáj a bucsuzás, mint nekem, dehát mindig úgy tett, mintha sok dolga lett volna. Mindig mással foglalkozott. Vagy talán csak azért tette ezt, hogy ne lássam meg azt a csillogó gyöngyöt áldott szép szemében... Mert megláttam azt is az indulásunk előtti este. Oda-jött hozzám, megölelt, vállamra hajtotta szép ősz fejét s ott zokogott hosszán, szóltanul. Azután a szemembe nézett két meleg szemével s így szólott hozzám sirásbacsukló hangon: — Hát a jó Isten kísérjen minden lépésedben, édes gyermekem, Mindig veled leszek, akárhová vezérel is az Isten. Aztán csak írjál, hogy mi van veled. Tudod, hogy minden sorod megenyhíti nagy fájdalmamat...

Nem tudtam azonnal válaszolni. Csak lehajtottam a fejem s megcsókoltam sokszor azt az áldott kezét, amely ápolt s nevelt engem. Amely cirógatta a hajam, simogatta arcom, amely soha nem szünt meg pihenni értem, ha tenni kellett valamit... Az én szemem nedves lett, az ő keze meg ott remegett az enyémben, mint a megriadt galamb...

Másnap délután indultunk. Virágos volt az utca, amerre mentünk, daltól lett hangos a menetünk, — csak a bennünket kísérő édesanyák könnyeztek a sorok mellett... Mikor aztán

kiértünk az állomásra, már nem találtam az édesanyám sehol sem... Tudom, miért nem jött ki a vonathoz... Félt a bucsuzástól... Én is rettegtem ettől az utolsó pillanattól... Sirni szerettem volna, de egy katona mégsem sirhat mások előtt. Csak itt bent, a lelkem mélyén rázott a zokogás, amikor az induló vonat ablakából mégegyszer kinéztem, s ott láttam édesanyámat a zsebkendővel integető emberek között...

A vonat már jól megindult s én ott álltam még sokáig az ablaknál... Hogy mit éreztem, azt nem tudnám most elmondani, csak egy képet láttam magam előtt mindig: édesanyám drága, fehérfürtös szép arcát.

A vonatban mindenki elcsendesedett. És hányan nem jöttek vissza azok közül, akik akkor azzal bucsuztak el szüleiktől, hogy a viszontlátásra!

Hány szülő várta hiába fiát reggel, délben, este s azokon a hosszú, véget nem érő álmatlan éjszakákon...

b) Egy magyar költő, akinek testvére az elszakított Felvidéken élt, nagyon szép verset írt azokról az édesanyákról, akik ott maradtak azon a rab földön, ahonnan nem volt többé visszatérés. Bizonyosan hallottátok már Móra László nevét! Sok szép költeményt írt a gyermekek számára, ő írta azt a gyönyörű költeményt is, melyről ma beszélni fogunk. De hallgassuk meg, mit mond a költő?

c) A költemény elszavalása.

Nehéz várás

Ütött-kopott kis ház
Áll a falu végén.
Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény.
Boldog öreg néne
Süt-főz reggel óta.
Kassán élő fia jön látogatóba.

Anyai szívének
Elszakított csepje
Azt írta bodogan: megérkezik este.
Haza hozza csókját,
Gyermekkori lelkét.
Igy zárta levelét: csak már ott lehetnék!

Ütött-kopott házra
Ráborult az este.
Fiát szegény néne, jaj, hiába leste.
Fogyó nappal együtt
Folyt, folyt a sok könnye,
Elfáradt jó szívét egy nap összetörte.

Erre is, arra is
 De sok ilyen ház van.
 Valakit úgy várnak minden székely házban.
 Faragott kapukhoz
 Kiállnak az árvák,
 Bilincsbevert karjuk ölelésre tárják.

A fiukat hívják,
 A fiukat várják...
 Akik Trianonban lettek busak, árvák.
 S azóta, azóta
 Mindig imádkozzák:
 Elveszett fiunkat vezesd vissza hozzánk!

d) **Célkitűzés.** Szép volt a költemény? Tetszett nektek is? Beszélgezzünk róla.

II. a) Kinek a történetét mondja el ebben a versben a költő? (Egy édesanyaét s a többi rabtestvérünk szomorú sorát). Vegyétek elő az olvasókönyvet s keressétek meg e költeményt. Olvassuk el a címét! (Nehéz várás). Miért mondja a költő: nehéz várás? Miért nehéz a hosszú várakozás? Ezért adta szép versének a költő is ezt a címet.

b) Miért szomorú ez a költemény? Miért volt szomorú az édesanyától elszakadt gyermek élete? Hol élt? Kassa ma nem a miénk? Kik éltek ott? És kik parancsoltak? Miért nem jöhetett haza Kassáról a szegény édesanya fia? Kik nem engedték? Kiktől vették el a csehek Magyarország északi részét? Igazságos volt az, hogy ezt a szép Felvidéket elrabolták tőlünk? Hogyan imádkozunk mi minden reggel s délben? Ezért félték a csehek tőlünk, ezért nem engedték haza az édesanya fiát. Jöjj ki, mutasd meg a térképen, hol van Kassa? Hol a magyar határ most? Miért várta annyira haza a fiát az édesanya? El tudnád-e mondani szépen ennek az édesanyának szomorú történetét? Azt, amit mi most itt elmondtunk, sokkal szebben elmondja a költő, Móra László. Olvasd az első versszakaszt!

Ütött-kopott kis ház
 Áll a falu végén.
 Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény.
 Boldog öreg néne
 Süt-főz reggel óta.
 Kassán élő fia jön látogatóba.

Hol volt az édesanya háza? Miért sütt-főzött reggel óta a jó asszony? Kire várt? Honnan lehetett azt látni, hogy a kis faluvégi házban nagy a sütés-főzés? Hogy mondja ezt a

költő?

— Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény.

Miből volt a házikó teteje? Hogyan mondja a költő ezt? Szalmás kalap. Miért mondja azt: füstöt hány a kémény? Olyan, mintha a kémény füstöt hányna magából. Mikor füstöl nagyon a kémény? Miért volt boldog az öreg néne? Honnan várta haza fiát? Jöjj ki, mutasd meg a térképen Kassát! Miről nevezetes Kassa? Ki nyugszik ott? Ebben a városban lakott a néne fia. Itt ebben a szép felvidéki városban, ahol nagy fejedelmünk, II. Rákóczi Ferenc alussza örök álmát. Hát lehet az más valaha is, mint magyar? Mikor kaptuk vissza?

Olvasd tovább!

Anyai szívének
Elszakított cseppje
Azt irta boldogan: megérkezik este.
Haza hozza csókját,
Gyermekkori lelkét.
Igy zárta levelét: csak már ott lehetnék!

Hogy nevezi a költő az édesanya gyermekét? (Anyai szívének elszakított cseppje). Milyen szépen fejezi ki ezt a költő. Mit irt az anyjának a fiu? (Megérkezik este). Hogyan irta ezt, mit gondoltok? Miért boldogan? Vágyott haza ő is? Miért? Mit ígért, mit hoz haza az édesanyjának? Nem ajándékokat, hanem... A csókját, gyermekkori lelkét. Hát az édesanya nem a szép ajándéknak örül, hanem a csóknak, a gyermekkori léleknek? Bizony, gyermekek, édesanyánknak ez a legdrágább ajándéka! A mi csókunk, s ártatlan gyermeklelkünk! Ezt akarta hazahozni fia néki ajándéku! Hogy fejezte be levelét? (Csak már ott lehetnék!) Miért irta ezt a fiu? Nagyon vágyakozott már haza? Azt szerette volna, ha repülne vele a vonat, szállna, nem is kellene vonatra ülni, hanem már is ott lehetne édesanyja ölelő karjaiban.

Olvass tovább!

Ütött-kopott házra
Ráborult az este.
Fiát szegény néne, jaj, hiába leste.
Fogyó nappal együtt
Folyt, folyt a sok könnye,
Elfáradt jó szívét egy nap összetörte.

Mit olvastunk ebben a versszakaszban? Bizony, hiába várt az édesanya, a fia csak nem érkezett meg. Bizonyosan nem jöhetett, nem engedték a csehek! Talán azért, mert tudták, hogy igazi magyar szív dobog kebelében? Meddig várta

a jó néne gyermekét? Hogyan fejezte ezt ki a költő? (Ütötköpett házra ráborult az este). Gondolhatjátok, milyen rettetes érzés lehetett az, várni, egyre hiába! Jaj! hogy elszorulhatott a jó édesanya szive minden zöreire, amit az utcáról hallott! Talán sokszor ki is szaladt a kapuhoz, hogy nézze: nem az ő fia jött-e meg valahára? De nem, hiába ment a kapuba tizszer, huszszor... nem jött... Végre elöntötte szemét a könny, félt, érezte, valami baj történhetett a fiával! Hiszen ő maga írta, hogy megjön estére! És nem jött... Nem engedték haza... És jaj, ha nem láthatja többé ebben az életben... Mert hiszen ő már öreg, minden napja ajándék. És a sok bánat, a sok várakozás, mind-mind közelebb viszi a sirhoz... Ezentul már csak sirva tudott jó fiára gondolni... Mig végre aztán áldott jó anyai szive annyira elfáradt, hogy egy szép napon örökre elnémult... Összetörte a bánat...

Hej, hány ilyen édesanya van most szegény csonka hazánkban! És hány fiu szeretne hazamenni a most megszállott területen élő szüleihez, édesanyjához, hogy megcsókolja kezét, de nem lehet... Szülőt a gyermekétől, testvért a testvértől határ választja el! Ezt is elmondja nekünk a költő.

Olvasd:

Erre is, arra is
De sok ilyen ház van.
Valakit úgy várnak minden székely házban.
Faragott kapukhoz
Kiállnak az árvák,
Bilincsbevert karjuk ölelésre tárják.

Jól mondja a költő, de sok ilyen szomorú történet ismétlődött meg már azóta, hogy Trianonban szétszaggatták hazánkat! Talán nincsen ház, ott a székelyeknél, ahol a faragott, galambducos kapukban nem állanak szülők, akik gyermekeik után sirnak. Olyanok, mint a rabok, akiknek bilincs van kezükön... S hányszor várják messze élő gyermekük hazatérését... De hiába várják... És talán, esténként, amikor ráborul az alkony az utcára, felemelkedhetnek, ölelésre tárulnak ezek a hazaváró édesanya-karok felénk, a csonka hazában élő gyermekük felé... Mintha hívnának bennünket, hangtalan szóval, mert beszélniök sem szabad már... Óh, hogy meg nem szakad minden gyermekétől elszakított édesanya szive ennyi szenvedésben?! De nem, a csüggedésben is erőt ad a hit, amely mindig új és új reményt fakaszt a lélekben. Olvass tovább!

A fiukat hívják,
A fiukat várják...
A kik Trianonban lettek busak, árvák.

S azóta, azóta
Mindig imádkozzák:
Elveszett fiunkat vezesd vissza hozzánk!

Hogyan imádkoznak az elszakított területeken élő magyarok? Kiket hívnak, kiket várnak egyre azok a most rabföldön élő magyar édesanyák? Miért mondta a költő, hogy Trianonban tették őket busakká, árvákká? Ott szakították el őket szüleiktől. S azóta — mint a költő mondja —, hogyan imádkoznak ezek a szegény, gyermeküktől elszakított édesanyák, édesapák?

III. a) A költemény szép olvastatása. (Az osztály legjobb olvasói olvassák).

b) Megvilágítjuk a következő kifejezéseket; ütött-kopott kis ház áll a falu végén = megszemélyesítés, mintha élne. Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény = megszemélyesítés kétszer is: szalmás kalapja és füstöt hány a kémény. Anyai szívének elszakított cseppje azt írta boldogan = szívről szakított gyermeke. A szeretet szava = szívről szakított. Letépték szívéről. Haza hozza csókját, gyermekkori lelkét = a csókot ajkán hozza = gyermekkori lelkét = ártatlan, szerető lelkét. Csak már ott lehetnék! = vágyakozó felkiáltás. Ütött-kopott házra ráborult az este = megszemélyesítés. Fogyó nappal együtt folyt, folyt a sok könnye = amint a nap fogyott, fogyott vele az édesanya könnye, élete is. Elfáradt szívet egy nap összetörte. Elfáradt szíve összetört egy nap. Képcsere = nemcsak a finom csésze törik össze, a szív is a sok bánattól. Itt külön megszemélyesítés is — egy nap törte össze. Valakit úgy várnak minden székely házban = szinte a nevét sem merik kimondani már: valaki, de mindenki tudja kiről van szó.

c) A tartalom rövid számonkérése.

d) Elmélyítés.

e) A költemény szakaszonként való megtanulása.

f) Fogalmazzanak az elszakított területen élő magyar testvéreinkről, vagy Kassa felszabadulásáról!

Magyarok hajnala

Kain oltára vértől füstölög,
A kenyérünk, a borunk keserű.
A vőfély-boton is Krisztus-tővis van
És bánatot sir szív és hegedű...
Hát meghalt végkép már a dal, a tánc,
S a nemzet koporsója, e bus bárka
Tovább hanykolódik a hullámokon
És nem jut fel soha az Ararátra?...

Nem — nem lehet, hogy így maradjon ez,
 Hogy ne mozduljon meg a tetszhalott —
 Hogy örökké fekete éj legyen
 És angyalkéz ne gyújtson csillagot!
 A pokolnak valahány ördöge
 Már menekül fekete szekeren,
 Mert nem marad és nem maradhat így:
 A siron tul van még hit s remény!

Nem halljátok, hogy dübörög a föld?!
 Jajgatnak, bögnek a dühös szelek,
 Árnyak táncolnak veszettül, vadul
 Az elrabolt mezők, erdők felett...
 Isten kezében zeng a harsona,
 Hangjára minden élő felriad:
 Ne sirjatok már árva magyarok,
 Mert virrad már, — nemsoká virrad!

Dr. Hargitai Tihamér.

Természettan

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Miért látjuk magunkat a tükörben?
 Nevelési cél: Érdeklődés-keltés a természeti tünemények-
 iránt. Mindenben visszatükröződik a Teremtő bölcsesége.

A tanítás ideje: Február hó második fele.

V á z l a t.

- I. Érdeklődés-keltés. a) Hogyan látunk? Mit látunk? Mivel látunk?
 b) Ráhangolás. Mindent látunk, csak magunkat nem! Mégis van valami, ahol magunkat is megláthatjuk. (Utalás a belső, lelki-önismeretre = erre már nincs semmiféle tükör, legfőljebb a lelkiismeretvizsgálat, ez meg bennünk van).
- c) Célkitűzés. Miért látjuk magunkat a tükörben?
- II. Tárgyalás. a) A fény keletkezése és terjedése.
 b) A fény visszaverődése.
 c) A síktükör.
- III. Összefoglalás. a) Ítéletalkotás.
 b) Elmélyítés. (Utalás a nevelési célra).
 c) Alkalmazás.

T a n í t á s.

I. a) Hogyan ér hozzád a parázs melege? Behunyt szemmel is érzed-e a parázs melegét? Látod-e a parázsat behunyt szemmel is? Csak meleget sugároz ki a parázs? Meddig tart a melegségnek kisugárzása, s meddig a fényé?

Tartsd a piszkálóvasat a tűzbe, míg fehéren izzóvá lesz és figyeld meg fényének lassu változását kihülése közben. (Tarts egy Auer-féle harisnyát a szintelen gáz- vagy borszeszlámpába).

Vizsgáld meg, a világító készüléknél valamely anyag izzása adja-e a fényt, vagy pedig más körülmény? (A világító állatok, növények, pl. szentjánosbogár, a mélytengeri világító halak, világító baktériumok stb. fénye nem izzástól ered).

Mi van akkor, amikor szemünkkel nem veszünk észre fényt?

Hogyan jut el hozzánk a meleg, ha a hóforrástól távolabb állunk? És a hang? A fényforrástól az észlelőig terjed-e a fény is? A hő, a hang és a fény közül melyiket vehetjük észre legtávolabbról?

b) A látás szerve, mint tudjátok, a szem. Ez a csodálatos kis masina egyik legnagyobb kincsünk. Hiszen a nem látó embert, vakot, hogy nevezzük? Világtalan? Miért? Bizony, gyermekek, egy egész világot veszített el a vak ember. Nem látja az ég gyönyörű színét, a virágokat, az emberek arcát, szemét, nem tud olvasni mások tekintetéből... Nem lát az utcán, egy-maga nem tud tájékozódni sehol... A szemmel gyönyörködünk Isten szép világában! De egészségünk őre is a szem. Ha látjuk az étel (gyümölcs, hus stb.) gyanus színét, tudjuk, hogy romlott, s nem esszük meg. Ha az utcán gödröt látunk, elkerüljük. Hát még a nagyvárosokban, mennyire szüksége van a szemre az embernek. Egy-egy utcakereszteződésnél szinte életveszélyes az átmenés. Ott történik a legtöbb szerencsétlenség. Hogyan védekeznek ellene? (Közlekedési rendőr). De nem mindenhol van közlekedési rendőr, néhol csak lámpa jelző, szabad-e átmenni vagy nem? Milyen színű jelzi a szabad-ot? (Zöld). S a tilost? (Piros). Vannak azonban a szemnek, a látásnak tulságbavivői is... Pl? Hát amikor mindig csak a mások hibáját vesszük észre, a magunkét nem! Hogy is mondja a magyar szólásmondás? (Más szemében a szálkát, a magáéban a gerendát...) Hej, pedig olyan szemünknek is kellene lenni, amellyel befelé látunk, a lelkünkbe... Sok embernek szüksége volna erre. Különösen milyen embernek? (Dölyfös, rátarti). A rendes ember minden este megvizsgálja lelkét = lelkiismeretvizsgálat.

c) Beszéljünk ma arról, miért látjuk magunkat a tükörben?

II. a) A fény keletkezése és terjedése.

Sötét szobában bekapcsoljuk a villamos zseblámpát. Milyen vonalban (irányban) halad a fénysugár? Tarts a sugár útjába könyvet! Kitér-e vagy elhajlik a sugár?

Ha az ablakon a napfény behatol, útja a levegőben lebegő és megvilágított porszemecskékben jól látható. Milyen a fénysugár iránya? (Egyenes). Milyen irányban terjed a fény? (Egyenes irányban).

Vedd le a világító zseblámpa födelét s állíts eléje az asztalra egy ceruzát, amelyet előzőleg karbonpapirosra erősítettél pecsétviasszal. Figyeld meg a ceruza árnyékát! Honnan indul ki mindig és milyen irányban keletkezik mindenkor az árnyék vonala? Mikor hosszabb, mikor rövidebb az árnyék? Képzeld olyan egyenest, amely az árnyék végét a ceruza felső hegyével összeköti! Hová vezet a meghosszabbítása?

Állíts a zseblámpa elé tiszta selyempapirost! Vet-e árnyékot? Látod-e a lámpát ezen keresztül is? Milyennek mondjuk a selyempapirost?

Foglaljuk össze a zseblámpával végzett kísérleteket.

(A fény egyenes irányban terjed. Az árnyék mindig a fényforrással ellenkező irányban keletkezik. Annál hosszabb, minél mélyebbről, annál rövidebb, minél magasabbról esik a tárgyra a fénysugár. Az árnyék vonalának meghosszabbítása a fényforrás felső végéhez vezet).

Fődeles kartondoboz keskeny oldalának közepén szurj kötőtűvel lyukat, szemben lévő másik keskeny oldalának közepéből vágj ki jókora négyszöget, a vágott nyílást ragaszd be zsirozott selyempapirossal! A doboz lyukas oldalát tartsd a világító lámpa elé (nappal az ablak felé) és borítsd fejedre és a doboznak feléd eső részére kabátodat! Mi látható a selyempapiroson? Milyen helyzetben vannak a tárgyak a selyempapiroson? Milyen helyzetben vannak a tárgyak a képen?

Tágítsd mindinkább a lyukat és nézd meg mindannyiszor a képet! Hogyan változik a kép a lyuk nagysága szerint?

Ha közel 500 fok C-ra hevített anyagok izzásba jutnak, akkor nemcsak hőt, hanem fényt is bocsátanak ki magukból. Magasabb hőfokon (4300 fok C körül) izzó anyagok fehér fényt bocsátanak ki magukból. A világításra használt összes berendezéseink (gyertya, petróleum, gáz, acetilén-lámpák, villamos lámpák) fénye valamely anyag izzásából származnak. Az izzást úgy magyarázzák, hogy az anyag legkisebb részecskéi igen gyors (másodpercenként több millió) rezgést végeznek. A fénynek észleléséhez két dolog szükséges: a fényforrás, amelyből a fény kiindul és a fényt felfogó s észrevevő szem. A fényforrás és szemünk között nem kell okvetlenül levegőnek lennie. A fény minden átlátszó testen terjed, legjobban azonban azonban légtüres (légritkitott) térben. A Nap és a Föld között légtüres tér van, ott tudomásunk szerint semmiféle

anyag nincsen. Mi vezeti tehát e fényt?

Ugy vélik, hogy az anyag részecskéi közötti teret végteleen finom anyag, az u. n. éter tölti ki, amely teljesen szütyalan és mindenütt, tehát a világűrben is jelen van. Az éternek jelenlétét azonban mindmáig nem sikerült bebizonyítani, azért nincs reá vonatkozó hivatkozás, csak feltevés (elmélet), de nem bizonyosság.

A fénnel együtt melegítés is észlelhető. A Nap, a lámpa nemcsak világít, de melegít is. A sugárzott hő és fény terjedési sebessége az eddig ismert legnagyobb sebesség: másodpercenként 300.000 km. (Összehasonlítás a gyorsvonat = 100 km gyorsaságával).

Részletösszefoglalás. A fény egyenes irányban terjed. Ha a fény átlátszatlan tárgyba ütközik, akkor az a fényt nem bocsátja át és mögötte fényhiány, vagyis árnyék van. Átlátszó a test, ha a fényt egészen és áttetsző, ha a fényt csak részben bocsátja át magán.

A fény egyenesirányu terjedését igazolja a sötétkamra is. A világító test felső részéből kiinduló fénysugár a kis nyíláson át bejut a sötétkamra belsejébe, ott az áttetsző fal (ernyő) alsó részét éri. A világító test alsó részéből kiinduló sugár az ernyő felső részét éri. Ezért látjuk a sötétkamrában a test foitott képét.

Miért legrövidebb az árnyék délben? Verőfényes napon mit látunk a távirórudak árnyékán? Mikor legrövidebbek? (Délben rövid, este egyre hosszabb). Az árnyék s fény ezen változását tájékozódásra is felhasználhatjuk. Ha egy méteres botot a földbe szurunk s figyeljük annak árnyékát, arra van dél, amerre a legrövidebb árnyék mutat. Ha ezt megjelöljük: a bot legrövidebb iránya az észak-déli vonal. (Dél arra van, amerre az árnyékot meghosszabbítva látjuk a boton tul, észak az árnyék irányában).

Hány árnyékot vet a test, ha egyszerre két felől éri fény? Rajzold le társad arcélét a falra erősített rajzlapra, a rávetett árnyék segítségével. Vidd az égő lámpa körül a labdát. Egyik társad figyelje meg a labdát egy és ugyanazon helyről s mondja meg, mikor látja úgy megvilágítva, mint amilyen a holdtölte, a félhold és az újhold? Számítsd ki, mennyi idő alatt ér hozzánk a Nap fénye, ha Földünköt a Nap kereken 150 millió km távolságra van. (A Nap Földünkötöl való távolságát elosztjuk a fény terjedésének sebességével).

b) A fény visszaverődése.

Önts tányérba vizet, sötétítsd el a termet s világíts villamos zseblámpáddal oldalról a tányérra! Figyeljétek a falon keletkező fényfoltot! Miközben a lámpát emeljük, majd süllyesztyük. Lököl meg kissé a tányért, hogy a víz mozogjon, a lámpát pedig tartsd egy helyben, nyugodtan! Mit tapasztaltok?

Mikor veri vissza a vízfelület a fényt tökéletesebben? Nézzetek világosságban a sima tükör vízfelületre! Mit láttok? Lökde meg a tálat! Mitől függ a fény tökéletes visszaverődése?

Tarts napfénybe vagy erős lámpafénybe fényes bádogdarabot, zsebtükört, tiszta üveglapot és figyeljétek meg, hogy a rájuk eső fény is visszaverődik-e a falra? Melyik veri vissza tökéletesebben? Állítsunk égő lámpa mellé nagyobb lapot (rajztáblát), hogy a szobának egyik fele homályban legyen! Azután tartsuk a lámpa elé (rajztáblával szemben), a terem sötét fala felé irányított tiszta és sima kartonlapot vagy sima papirost! Visszaveri-e a fényt ez is? Állj a tükör elé s emeld föl jobb karodat! A tükörképnek melyik karját látod fölemelve? Mit cserélt föl a tükör? Álljatok ketten a tükör jobb és baloldala előtt annyira oldalt, hogy egymás tükörképét láthassátok, de saját képeteket nem! Milyen helyzetet foglaltatok el a tükör síkjához viszonyítva?

c) A síktükör.

A fény a sík tárgyak fényes felületéről visszaverődik, mégpedig annál jobban, minél simább a felület. A fényforrásból a fény minden irányban terjed és az útjába eső tárgyat megvilágítja, amelyekről a fény visszaverődik. Ilyenkor a tárgyak úgy szerepelnek, mintha ők is fényforrások lennének. A teljesen sima felületet tükör-nek nevezzük. (A legtökéletesebb tükör a nyugodtan álló folyadék felszíne, mert ennek felülete a legsimább). A használatban lévő tükrök hátlapját tiszta ezüstreteggel vonják be. Régebben a simára csiszolt fém-lapokat használták tükörnek. Az első üvegtükört a középkor végén a velenceiek készítették, mikor még higannyal vonták be az üveg hátlapját. Az átlátszó ablakot is használhatjuk tükörnek, de csak akkor, ha háttere sötét.

A tükörben a tárgy képét mindig abban az irányban látjuk, ahonnan a visszavert fénysugarak szemünkbe jutnak.

A tárgy tükörben látható képéről megállapíthatjuk a következőket:

A kép nem keletkezik a valóságban, hanem csak képzeletben a tükör mögött, mert a sugarak sem metszik egymást a valóságban, hanem csak képzeletben. A látszólagos kép ernyővel nem fogható föl.

A tükörkép a néző szemének helyzete szerint változik.

A tárgy tükörképe ugyanolyan távolságban látszik a tükör mögött, amilyen a tárgy távolsága a tükör előtt.

A kép ugyanakkora, mint a tárgy.

A kép és tárgy szimmetrikus.

A sötét helyiséget, irodát vagy műhelyt nappal világosabbá tehetjük, ha fémtükör segítségével a külső fényt bevetítjük.

Miért látjuk a szobába eső fénysugárban a levegőben lebegő port, amelyet a szoba más helyén nem látunk? Miért el-

mosódott az erősen megvilágított fehér fal elé állított bot árnyéka? Miért látunk az utcai lámpa körül ködös estéken fénygömböt? Társad irjon valamit papirosra és itassa le azonnal. Tartsd az itatópapiroson látható írást a tükör elé, el tudod-e olvasni? Miért?

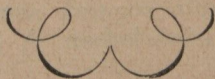
III. Összefoglalás. Itéletalkotás.

Mikor jutnak az anyagok izzásba? Ilyenkor mit bocsátanak ki magukból? Milyen hőfokon bocsátanak ki magukból fehér fényt? A világításra szolgáló anyagok miért világítanak? Mi szükséges ahhoz, hogy fényt lássunk? Melyik a legnagyobb fényforrás a világon? Miben terjed a fény? Okvetlenül szükséges-e a fény terjedéséhez levegő? Hogyan terjed a fény a légüres térben? Mi észlelhető a fénnel együtt? Mekkora a fény és a hő terjedési sebessége? Van-e ennél nagyobb ismert sebesség a világon? Milyen irányban terjed a fény? Hová kerül a világító test felső részéről kiinduló fénysugár a sötétkamrában? És az alsó részéről kiinduló fénysugár? Milyen képet látunk tehát a sötétkamrában?

Mit csinál a fény a sík tárgyak felületén? Mitől függ a visszaverődés tökéletessége? Milyen irányban terjed a világítótestről a fénysugár? Hogyan keletkezik az árnyék? Miért keletkezik árnyék? Mi a tükör? Mi a legtökéletesebb tükör? Miért a folyadékok felszine? Hogyan látjuk tükörben a tárgy képét? Valóságos-e a tükörben látott kép vagy csak képzelt? Hogyan változik a tükörkép? Milyen távolságban látjuk a tükörképet a tükör síkja mögött? Mekkora a tárgyak látszólagos tükörképe? Milyen a tárgy és tükörképének helyzete?

b) Elmélyítés. (Utalás a nevelési célra).

c) Alkalmazás. A tanulók is elvégzik mindazon kísérleteket, amelyeket a tanítás folyamán mi, vagy csak néhány tanuló végzett. Megfigyeléseikről számoljanak be a következő órán.

M E S E D É L U T A N

A legvitézebb huszár

Simonyi óbester, a legvitézebb huszár nevét mindenki ismeri. Ha a magyar huszár maga a megtestesült vitézség és hősi bátorság, akkor a hírneves óbester, vitézvári báró Simonyi József ezredesre méltán mondhatjuk, hogy ő volt a huszárok huszárja.

Harcos erények tekintetében sok csodálatos nagyságot sарjasztott már magából a magyar, de olyat, amilyen Simonyi óbester volt, csak keveset. Rakoncátlan, hanyag, szőkevény diákból, aki már zsenge gyermekkorában résztvett Belgrád 1789-i ostromában mint közvitéz, az egyéni vakmerőség, a mindig tettekre kész elszántság és a görbe huszárkard minden további iskolai tanulás nélkül huszárezredest, Mária Terézia-lovagot és bárót csinált belőle, mellére pedig szinte az egész Európában akkor létező valamennyi katonai vitézségi éremnek gyűjteményét akasztotta.

A hőskölteménybe illő egyéniségű vitéz óbester bámulatos hősi tetteinek dicsőségéből azonban nemcsak őreá magára ragyogott a hírnév fénykoszoruja, hanem csapatára is, amelynek élén harcolt s amelyekkel regékbe illő vitézi tetteit végbe vitte. Más ezredeknél is szolgált, de legtovább a régi, akkor Hessen-Homburnak nevezett, császári és királyi 4. huszárezredhez tartozott, amelynek parancsnoki tisztét tizenhárom éven át (1813—1825) szintén ő töltötte be.

Ezt az ezredet vezette rohamra a lipcsei csatában, 1813 október 17-én, amidőn alig egy-kétszáz lépésre a kétségbeesetten tüzelő francia gyalogsági tömegek előtt, egyszerre csak szívéhez kap, két karját kitarja s élettelenül bukik le nyergéből. Francia golyó ütötte mellbe. Huszárjai körülfogták, keresték a sebet és — Simonyi óbester egyszerre csak felnyitja szemeit. A neki szánt gyilkos golyó a dolmánya belső zsebében hordott tárcában megakadt és a hős ezredes csak a szívét ért ütéstől ájult el. Talpra áll, nyeregbe kap és ezredének élére rugtatva, vezetni tovább előre a dübörgő huszárságot. A franciák látták elesni őt és most ismét a félelmetes magyar huszárok élén látva, hirtelen megfordultak s eszeveszetten menekültek. A huszárok utánuk és keserves leckét adtak nekik a magyar szablyával való ismerettségéből.

A következő év elején a Lyon körüli (Dél-Franciaország) harcokban vett részt az ezred. A visszavonuló franciák éjjel átkeltek egy folyón (Rhône) és a hidakat maguk mögött lerombolva, a tökéletes biztonság érzetében szálltak táborba, mert ugyan hol volna az a boszorkányos erő, amely a megáradt és

jégtől zajló folyón hid nélkül át tudna vergődni. Hát pedig volt olyan boszorkányos erő. A magyar huszárok parancsnoka, Simonyi óbester maga vállalkozik, hogy a folyón átkel és meg-lepi az alvó ellenséget. A hadseregpáncsnokságnál ismerik őt s tudják, hogy amire ő s huszárai vállalkoznak, azt végre is hajtják. Örömmel veszik ajánlatát és még az ázsiai kozák ezre-det is rendelkezésére adják.

Simonyi a maga ezredéből csak három századot visz ma-gával. A többi másféle szolgálatokra lett igénybe véve.

Megindulnak. Legelől egy szakasz huszár, mint elővéd ugrat a folyóba, utána maga Simonyi a többiekkel. Élen a hu-szárok, utánuk a kozákok, akiket ugyan nem sokra tartottak, mert csak afféle szedett-vedett társaság volt, kőcmadzag kan-tárral és ázsiai fanyereggel felszerelt kis gebéken, fegyverük kard és nyíl.

Az éjjeli holdfényben kísértetiesen uszik a néhány száz lovas a dermesztő vízben. Szigorúan meg van hagyva, hogy mukkanás ne essék. Nem is esik. Ha egy-egy jégtábla elsodor-ja és betemeti valamelyik huszárt, az nem kiált segítségért, ha-nem a hősiesség utánozhatatlan önfeláldozásával némán me-rül a halálba.

Néhány kinos, küzdelmes perc, és felkapatnak a tulsó partra. Öt huszár és tíz kozák hiányzik, azok belefultak a sebes áradatba. A lovak gőzölögnek, a testre fagyosan tapad a jege-s víztől átitatott ruha. Fel kell azonnal melegedni, mert megfagy-nak. Az ellenség mit sem sejtve, ott áll a közelben. Hátát mu-tatja. Most hirtelen megharsannak a huszártrombiták és dübö-rögve száguld a huszárok rohamja. Mögöttük a kozákok. Jól esik ez a kis mozgás, a huszárok felmelegszenek és harc-os kedvük minden lépéssel csak fokozódik. Az ellenség rémülten eszmél, kapkodva menekülni próbál. Simonyi rendezí csapatait, közben járőröket és kisebb csapatokat küld a futó ellenség után, akiknek nem hagynak nyugtot egy percre sem a huszárok.

Igy került egy csapásra a magyar huszárok kezére Lyon városa s a vitéz katonák délben parádéval vonultak be az ellen-séges ország közepén levő idegen városba.

Simonyi óbester megjutalmazták. Mária Terézia rendje már volt (ez a legnagyobb magyar katonai kitüntetés) főhad-nagy kora óta. Most hát megkapta a Lipót-rend nagykeresztjét, azonkívül a szövetséges uralkodók szintén feldíszítették éspe-dig az orosz cár a Szent György-renddel, a porosz király a leg-magasabb porosz kitüntetéssel (Pour le merite), a hesseni vá-lasztófejedelem pedig a katonai érdemrend nagy keresztjével.

Szép tett volt, hősi tett, amit a huszárok véghezvitték, aligha akadna egyhamar mása. Nemcsak merész parancsnok, hanem olyan ezred is kell az ilyesmihez, amilyen a Hessen-Homburg huszárok ezrede volt. Aki pedig ismerte a régi had-

sereg eme huszárezredét, az szinte természetesnek találja ezt a virtuosos viselkedésüket.

A többi huszárezred sem maradt hátra vitézség dolgában, amit bizonyít az is, hogy Napoleon legyőzése után a szövetséges fejedelmek Párizsba történt diszbevonulásánál a magyar Palatinus huszárezred haladt a menet élén. Az egész világ ismerte a magyar huszár nevét.

A szabadságharc a honvéd nevet ismertette meg a világgal, míg a világháború borzalmas poklában a csukaszürke magyar katona lett az önfeláldozó magyar vitézség, hűség és kitartás világszerte ismert mintaképe. Bizonyítja ezt csaknem hétszázezer hősi halottunk is.

A vitéz

Nincsen szebb név, nincsen dicsőbb,
Mint a vitéz nevezet.
Akit illet: várja hála,
Becsülés és szeretet.

S ki vész-időn ezután is
Bátran, hősen talpra áll,
S hazánk minden ellenével
Szívvel, karral harcba száll;

Ki e földért hűn dolgozni
S ha kell, érte halni kész,
Ragyogjon fényt a nevére
Ez a büszke szó: vitéz!

Történelmünk fényes lapján
Tündököljön a neve.
Áldja meg áldó kezével
A magyarok Istene!

Virágozzák be hajlékát
Méltó fiak, unokák,
És kövessék vitéz apjuk
Dicsőséges nyomdokát.

Lampérth Géza.

Branyiszkó

Nem magyar szó, de bűvös hangzásu s ha eszünkbe jut, büszke örömmel dobog meg szivünk. A határtalan, igaz nagy örömet, mely lelkünket a Branyiszkó-név említésekor átjárja, csak halhatatlan nagy költőnk, Petőfi szavaival tudjuk kifejezni:

„Magyar vagyok. Büszkén tekintek át
A multnak tengerén, ahol szemem
Egekbe nyuló kősziklákat lát,
Nagy tetteidben bajnok nemzetem.
Európa szinpadán mi is játszottunk,
S miénk nem volt a legkisebb szerep;
Ugy rettegé a föld kirántott kardunk,
Mint a villámot éjjel a gyerek“.

Branyiszkó is egyike ezen egekbe nyuló kőszikláknak, hol a magyar honvéd névre az örök dicsőség koszorúja borult. Az Északnyugati-Felvidéken, Lőcse és Eperjes között, a Hernád és Tarca folyók mellett, kelet-nyugati irányban húzódik a Branyiszkó-hegység s ezen vezet át a Branyiszkó-hágó, melyre ezelőtt kilencven évvel honvédszuronyok ellenséges vérrel irták fel a magyar dicsőséget.

Nagy, havas, csikorgó tél volt akkor is. A magyar nem huzódhatott a meleg kályhák mellé. Nem, mert külső és belső ellenség tört országunkra. Szabadságunkat, szülőföldünket, otthonunkat kellett védelmezni.

Védjük is... csodálatosan... magyarosan!

Branyiszkót egy császári tábornok (Schlick) csapatai tartották megszállva, kinek főereje Kassán volt. A gyalogos és ágyus katonák valósággal beborították Branyiszkó síkját és egész oldalát.

Görgeynek, a magyarok fővezérének pedig nagy szüksége volt Branyiszkóra, illetve az azon átvezető utra. Ugyanis csapataival Rózsahegy felől nyomult előre Eperjes felé, ahol egyesülni szeretett volna Klapkával az osztrák tábornok megtámadására. Kiadta tehát a parancsot, hogy az eperjesi országotat meg kell tisztítani az ellenségtől, ami nem jelentett mást, mint Branyiszkót elfoglalni.

Ezt a parancsot Guyon ezredes kapta, aki hős honvédekkel 1849 február 5-én reggel már Korotnoknál állott. Ott kezd emelkedni az út.

Hullott a hó a meredek, jeges tájra. Istenem, ilyen viszonyok között, hegynek fölfelé, van-e halvány reménye is a győzelemnek?

Mindenki visszaborzadt volna, nem is kezdett volna bele

a támadásba, de honvédeink, élükön a legvitézebb katonák egyikével, Guyonnal, habozás nélkül megtámadták a Branyiskón elhelyezkedett ellenséget.

Ha ellenség nincs e hegyeken, ha ágyukból s fegyverekből nem szórják a halált, még úgy is nagy teljesítmény lett volna a hegy megmászása...

De a honvéd nem ismerte a félelmet. Szuronytsegezve törtek felfelé. Az erős állásokban levő ellenség háromszor szorította vissza lelkes fiainkat, de újra támadtak s velük volt az Isten. — Erdős Imre piarista lelkész, kezében a feszülettel, mindenütt elől ment Guyonnal. Hogyan maradhatott volna el tőlük a honvéd?

Dalolva törtek fölfelé, mert tudták, hogy így

„A magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez!”

Sokan elestek, de az elől haladó piarista páter kezében lévő feszületen megnyugodott a haldoklók tekintete s hős lelküket mosolyogva áldozták a hazáért. Boldogan haltak meg, mert érezték, tudták, hogy:

„Hol sirjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket”.

Igen, mert „Isten után legszebb név a honvéd nevezet” és Branyiskónál kiérdemelték ezt a hős fiuk.

Reggeltől éjfélig tartott a rettenetes harc s hőseink egymásután foglalták el az ellenség állásait, ágyuit. Megszalasztották a sokkal nagyobb számú ellenséget és így ki kellett üríteniök Kassát is.

Magyar fiuk, hős honvédeink unokái! Zarándokoljunk el lélekben most dicső multunk e legszebb emlékéhez: Branyiskóhoz s tanulva az ott nyugvó hős honvédek példájából, fogadjuk meg, hogy felnőve mi sem leszünk méltatlan utódaik: ha kell, mi is meg tudunk halni a hazáért s a magyar igazságért! a magyar feltámadásért!

Páluaválasztás

— Mi leszel, kis fiam? — Huszár leszek, apám!

Végy kardot és csákót, meg egy lovat alám!

— Vennék is, fiam, mert nincs szebb a világon,

Mint a magyar huszár: kardosan, lóháton!

De nehéz sor ám ez s nem is egészséges,

Kivált ha közel mégy a vad ellenséghez!
Kard villan, kard csattan, mint az ég villáma,
Mit csinálsz, ha egy a fejedet levágja,
Mit csinálsz majd akkor, kis huszár-barátom!

— Hát akkor ... én is az ő fejét levágom!

— Jobb lenne valami nyugalmasabb pálya,
Teszem azt: légy püspök, az Isten huszára,
Vagy könyvkereskedő, ez jó neked éppen;
Vagy cukrász: az nyakig jár a süteményben!
Vagy légy fűszerboltos lesz mazsolád zsákkal,
Egész nap számolhatsz cukros mandulával!
Vagy légy író, mint én! Ez se rossz pálya ám!
Hát mi leszel, fiam? — Huszár leszek, apám!

Gárdonyi Géza.

Kóc-huszár

Bercsényi Miklós, a kuruc vezér csak olyan híres volt a jószívéről, mint hirtelen haragjáról. A kardjára ütött minden kicsiségért, de a fészkeből kiesett verébfiókat fölemelni leszállt a lováról.

Egyszer, ahogy a Vág mentén sétálgatott, látja ám, hogy egy nagy marcona ember vizes kötéllel kerget egy siheder legénykét.

— Megállj, atyafi, — csapott közéjük a kardjával, — mért ütögeted olyan gorombán ezt az ifju embert?

— Hogyne ütögetném, uram! — csattant föl a marcona ember. — Szegény halász ember vagyok, ez a siheder meg a legényem. Azt mondom neki reggel, nézze meg a halakat a bérkában, van-e elég vizük. Hát nem mind visszahajigálta őket a Vágba az együgyű!

— Hát hogy elég vizük legyen szegényeknek! — kotytyant bele a legény és megint nekiiramodott a futásnak, mert a halász is újra suhogtatni kezdte a vizes kötelet.

— Ne bolondozz, ember, — állt elejbe Bercsényi —, mennyi a károd?

— Van egy ezüst huszas.

A vezér odavetett neki egy aranyat s a vállára ütött a fiúnak, aki könnyben uszó szemmel nézett rá.

— Hogy hívnak, fiu?

— Ne-em tudom, — dadogott a fiu. — Azt hiszem úgy: nagy katona ur.

— Nem engem, hanem téged hogy hívnak? — kacagott Bercsényi.

— Engem? — derült föl a fiu arca, — engem úgy hivnak, hogy „gyere csak, Mike, a hóhér hordjon el!”

— Tetszel nekem, Mike. Szeretnél-e huszár lenni?

— Mindig az akartam lenni, — ugrott nagyot a gyerek.

— Nézze, nagy uram, már kakastoll is van a süvegemen.

Bercsényi megint elmosolyogta magát s vitte a táborba, megpróbálni, mit lehetne belőle csinálni. Adott neki ezüstsujtásos kurucruhát, amit Mike föl se vett addig, míg a sujtást le nem vette róla.

— Hát a sujtás hova lett a gunyádról? — csodálkozott el Bercsényi, mikor napok mulva a szeme elé került a fiu.

— Itt van a tarsolyomban — hunyorgott Mike, — itt, tudom, nem piszkolódik be, ne féljen, nagy uram, tudok én a ruhámra vigyázni!

— Azt már látom, — nevetett bosszusan a vezér. Most már csak azt szeretném látni, hogy ülöd meg a lovat.

— Megülni megülm én, csak ráülhessek! — bizakodott Mike.

A ráülés azonban nem sikerült. Először a feje felől közeledett a lóhoz, de mindjárt visszaugrott.

— Megharap!

Azután hátulról akart ráugrani, de annak is fogvacogás lett a vége.

— Megrug, nagy uram, — nézett bánatosan Bercsényire.

Az meg mérgesen rágta a bajuszát.

— Meg vagyok én már rugva teveled! Mike fiam! Ugy nézem, csak olyan kóc-huszár vagy te!

De a kóc-huszár olyan fájdalmasan nézett rá, hogy újra megszánta.

— No, ne busulj, — mondta neki, — jó leszel ajtónállónak.

Ugy látszott, annak csakugyan beválik, mert úgy állt a sátorajtóban, mint a cövek. Bercsényi szeretettel nézett rajta végig, mikor kijött a sátorból.

— Te fiu — szólt oda neki — elmegyek a tiborci malomba. Ha Czelder kapitány ur, őkegyelme keres, megmondod neki, hogy tüstént odajöjjön utánam.

— Igenis, nagy uram, — tisztelgett a kóc-huszár, mégpedig mind a két kezével egyszerre, — hát ha nem jön el, mit mondjak neki?

Ez aztán végkép kihozta a sodrából Bercsényit:

— A szemem elé ne kerülj többet, te nyeletlen furkó! — taszította odább Mikét.

Pedig odakerült még azon az estén.

Besötétedett, mire hazakerült a vezér, de fehér lovát már messziről megismerték a tábortüzek mellett heverő kuruc előőrök. Csak a kóc-huszár ugrott föl és süvöltött bele az éjszakába:

— Álj, ki vagy? Mert beléd lövök!

Bercsényi ráismert a szelid hangra s mivel haragját már elfujta a szél, jókedvvel kiáltott vissza:

— Senki.

— Az már más — csöndesedett le Mike s visszafeküdt a tűz mellé, mint aki jól végezte dolgát.

Bercsényi most már szóba se állt vele, hanem kiadta a parancsot a kurucoknak, hogy kergessék vissza a kóc-huszárt halászinásnak, míg valami nagyobb bajt nem csinál a táborban.

De ahogy a vitézek hajszolni kezdték a fiut, a vezér megint csak megszánta.

— Hagyjátok a jámbort, hadd maradjon. Csak ne bizzatok rá semmit.

A kóc-huszárnak egész lelke a szemében volt, ahogy rá-nézett Bercsényire s attól fogva soha többé el nem maradt mellőle. Reszketett, ha puskadurranást hallott, de azért a csatában is mindig ott lábatlankodott körülötte.

— Mellém bujik, mert félti a bőrét, — mondta Bercsényi, ha a kuruc urak közt szó esett a kóc-huszárról.

Amugy nem ártott senkinek, nem szólt senkinek, ha vetettek neki valamit, megköszönte, ha nem, azt se bánta. Állt szó nélkül minden sanyaruságot. Csak akkor morgott, mint valami hűséges eb, ha éjtszakára elkergették a vezér sátra mellől.

A nagy ur azonban sohse állt vele szóba, csak a trencsényi csata reggelén incselkedett vele:

— No, kóc-huszárr, ma ne járj arra, amerre én, mert megégeted a talpad.

Ebben a percben megharsantak a trombiták és megkezdődött a csata. A kóc-huszárr meglapult Bercsényi lova mögött s követte vezérét, mint az árnyék, akkor is, mikor elvágták a seregétől.

Tíz labanc-lándzsa meredt egyszerre Bercsényire. Lova is kidült már alóla.

— Mondtam, Mike fiam, hogy meleged lesz ma, — vetette hátát egy testhalomnak és szilajon közzévágott a lándzsáknak. A hosszú vasnyársak pedig egyre közelebb értek hozzá.

Ebben a pillanatban előugrott a kóc-huszárr s két karjával összenyalábolta a lándzsákat s elkiáltotta magát:

— Ne féljen, nagy uram...

Tíz lándzsahegy furta át egyszerre testét, de Bercsényi megszabadult. Megérkezett a segítő csapat s a labancok megfutamodtak.

A kurucvezér sirva borult a kóc-huszárra, aki szeliden mosolygott a halálban is.

— Legnagyobb hősm! — zokogta keservesen...

Móra Ferenc.

Vén Kerekes Márton

Öreg a lépte, erőtlen a szava,
Fejét ezüstözte nyolcvankét tél hava.
Szép ifjuságából csak a hira maradt:
Ott küzdött valaha Gábor Áron alatt
Vén Kerekes Márton...

Gábor Áron elhullt, szép ifjuság elmúlt,
Muszkagaládságra nagy sötét lepel hullt...
Kardja helyett kasza csillogott kezében,
Mig ereje birta, dolgozgatott szépen
Vén Kerekes Márton...

Egyszer csak megzendül a Kárpátok alja:
Itt vannak a muszkák! — megint csak ezt hallja.
Áldott nagy melegség fűti szive táját,
Kikeresi régi honvédatilláját
Vén Kerekes Márton...

Dereka kinyulik, szeme felhajnallik,
Gyöngé szava újra trombitaként hallik.
Csontos nagy öklébe szoritja kaszáját,
Ugy indul vitézül védeni hazáját
Vén Kerekes Márton.

Mint a halálisten, riasztva világot,
Babonás muszkák közt véres rendet vágott.
Villogó kaszája kozákcsonton csorbul,
Lángoló szivéből meleg vére csorbul
Kerekes Mártonnak...

Tenger volt a muszka, agg testét benyelte,
Magyar Mennnyországba szállott vitéz lelke.
Tudom, jöttére az Isten is örvendett...
Hej, de nagy tisztesség illeti meg kendet,
Vén Kerekes Márton...

Jászay Horváth Elemér.

Az Uzsoki-szoros védője

Tizenegyszer próbálták meg az oroszok, hogy az Uzsoki-szoroson át betörjenek Magyarországba. És mindannyiszor, véres fejjel verték őket vissza derék honvédeink.

A határvédő csapatok parancsnoka Csermák alezredes volt, az uzsoki győző. Havasköz, Ligetes, Hajasd és Fenyves-völgy vidékén mindenki tudta, hogy elsősorban neki volt kö-

szönhető, hogy ott az oroszok betörése nem sikerült 1914-ben. Ez a szikár, őszbeborult, kékszemű katona állotta el derék magyar vitézeivel a százszor is nagyobb orosz tulerő előtt az utat. Megtévesztette, lekötötte, megbénította a hatalmas orosz haderőt. Tudta jól, hogy kevés az embere, azért féltő gonddal kímélte katonáit.

Nemcsak ügyes vezér, hanem tökéletes ember is volt.

Karácsony előtt történt, hogy az oroszok be akarták keríteni Csermák seregét. A hős ezredes lórapotott és úgy osztogatta parancsait. Éppen a Kárpátok csucsai felé mutatott, amikor hirtelen megtántorodott a nyeregben... Lövés érte.

— Eltaláltak!... — mondta halkan s leszédült lováról.

Sietve felemelték s egy közeli tábori kórházba vitték, ahol kötéssel látták el. Azután megkezdődött a karácsonyi nagy csata. Ennek a végét azonban már nem érhetette meg az uzsoki hős... Karácsony első napján hunyta le szemeit örökre... Ott temették el az Uzsoki-szoros mellett, a Kárpátok oldalában...

Nemsokára orosz foglyokat tereltek a magyar honvédek. Ezek az egyszerű emberek mesélték, hogy az ő tisztjeik ráakadtak egy gyengén hantolt sirra.

— Valami nagy rangú tiszt lehetett ott, mert arany volt a gallérja. Aztán a tiszt urak mind összejöttek. Letérdeltek. Imádkoztak, nekünk meg disztüzet kellett adnunk a tiszteletére...

Csermák ezredes sirjánál még az ellenség is tisztelettel adózott a magyar hősiességnek!

Recece

Katonanóta.

1 Re-ce-ce, re-ce-ce, nem va-gyok én ka-pi-tány, k. e.

Re-ce-ce, re-ce-ce, nem já-rok én pa-ri-pán k. e.

E-gyes hon-véd ba-ka va-gyok én, Re-ce-ce, h.

re-ce-ce, gya-log ma-si-ro-zok én.

2. Recece, recece, nem vagyok én gyalogos,
 Recece, recece, a paripám kacagos.
 Magyar hönvéd-husár vagyok én,
 Recece, recece, lovon masirozok én.

A kis vitéz

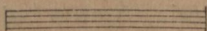
Gyermekdal.

Szövegét írta: Bodor Aladár.

1 Csak egy a - raszt nőj - jek bár. Nőj - jek bár. Ka - to - na nak
 ál - lok már. Ka - to - ná - nak ál - lok már! Ló - ra szál - lok.
 Kar - dot rán - tok. Az el - len - ség ha meg - lát. Jobb - ra át.
 Bal - ra át, l - jed - ti - be szá - jat tát. Meg is ad - ja mind ma - gát!

2. Tudd meg lovam előre,
 Előre:
 Megyünk a harcmezőre,
 Megyünk a harcmezőre!
 Jól van gazdám,
 Az ellenség meg se vár,
 Szalad már,
 Buvik már
 S nekem aznap, ugyebár
 Két nagy adag abrak jár.

Magyar a magyarért

Irta: Pekárdy Gézané, tanítónő.

Személyek: Pista, Boris, Bözsi, Vilma, Kató, Jóska, Feri, Rózsi, Béla, Ágnes, Mária, Jani iskolás gyermekek, Tanítónéni, Miska, kis hős, Magyar angyal, Kis angyalok.

Történik, kinn a szabadban. Gyerekek mind magyar ruhában.

I. JELENET

Pista (egyedül): Én lennék az első? Én, a szegény, beteges kis árva? Hogy fáj a szívem, mikor ma a tanítónéni kért bennünket, hogy mi is járuljunk hozzá a felvidéki magyar testvérek megsegítéséhez. Hogy felragyogott a szeme minden gyermeknek! Hogy lelkesedtek! Hogy örültek! Csak én nem ígérhettem semmit! Mit is adhatnék? Magam is a falu és kis pajtásaim jóságából élek. Gyenge, erőtlen, beteg vagyok. Nem zugolódásképp mondom, édes Istenem. Hisz annyi hálával, szeretettel tartozom itt mindenkinek, amit soha, soha nem tudok visszafizetni. De magyar vagyok én is! Segíteni szeretnék én is! Hogy is mondta a tanítónéni? **Magyar a magyarért.** Mit tegyek? Mit csináljak? Istenem, Szűz Anyám, adj tanácsot!

II. JELENET.

(Bözsi, Vilma, Kató, Jóska, Feri, Rózsi bejönnek).

Bözsi: Jertek, jertek! Siessetek!

Vilma: Nehogy Mária előbb itt legyen.

Kató: Nini, csak még Pista van itt!

Jóska: Egyedül vagy?

Feri: Mikor jöttél?

Pista: Már kicsit előbb megérkeztem. Ugy siettem, hogy ha valamiben hasznotokra lehetnék, hát kéznél legyek.

Rózsi: Persze, hogy hasznodat vesszük Pista. Ma minden magyar emberre, minden magyar gyermekre szüksége van a hazának.

Pista: Mit tudok segíteni én, szegény árva? Akinek semmije sincs.

III JELENET.

(Béla, Boris, Ágnes bejönnek).

Béla, Boris, Ágnes: Szervusztok, gyerekek!

Többi: Szervusztok! Csakhogy megöjtetek!

Boris: Jaj, olyan izgatottak vagunk!

Ágnes: Mit is fogunk határozni?

Béla: Mit fogunk csinálni?

Bözsi: Csak már jönne Mária, hisz ő olyan okos, olyan ügyes.

Rózszi: Nem hiába jobbkeze a tanitónéninek.

Béla: Vöröskeresztes csapatunknak is ő az elnöke!

Feri: Meg is érdemli!

Vilma: De dolga is van ám sok vele!

Bözsi: Itt is vannak! Vele jön Jani is!

IV. JELENET.

(Mária, Jani bejönnek).

Mária: Szervusztok gyerekek! Régen vártatok már? Sajnálom, hogy megkéstem, de még sok elintézni valóm volt holnapra.

Rózszi: Nem sokat vártunk, Mária. De most minden pillanat olyan hosszú időt jelent. Mikor tudjuk, hogy segítő kezünk oly sok magyar testvér szenvedését rövidítheti meg.

Bözsi: Szeretnénk cselekedni, de mindjárt!

Mária: Magyar fellángolás! Örülök gyerekek, hogy ennyire egyek vagyunk az elgondolásban, remélem egyek leszünk a keresztülvitelben is!

Ágnes: Én már 10 pengőt kértem anyukától. Meg is kaptam!

Kató: Én csak ötöt tudok hozni.

Jóska: Én egy kabátot adok. Nekem már kicsi, de még egészen jó.

Jani: Én cipőt, harisnyát hozok.

Mind: Én is, én is hozok!

Pista: Mindenki, mindenki ad valamit, csak én, szegény árva nem tudok hozni semmit! Milyen szerencsétlen is vagyok én!

Rózszi: Pistikám! Ne szomorkodj! A jó Isten látja a te jó szándékodat, aranyos magyar szívedet. Majd meglátod, talál módot arra, hogy hozzásegíthess nagy mozgalmunkhoz.

Ágnes: Persze!

Jani: Légy jókedvű, Pistikánk!

Kató: Hisz annyi példát mesélt már Tanitónéni arról, hogyan lehet a legkisebb magyar is hasznos építő munkása a magyar hazának.

Pista: De hogyan? Hogyan? Én például hogyan?

Bözsi: Nem emlékszel a kis Miska történetére? amit egyik vöröskeresztes munkadélutánunkon mesélt a tanitónéni?

Pista: Nem voltam ott. Beteg voltam. Nem hallottam.

Vilma: Mária, meséld el még egyszer, mert Pista úgy sem nyugszik meg addig.

Boris: S a magyar a magyarért munkát kezdjük meg már a környezetünkben.

Ágnes: Ha pedig Pista szomorkodik, a mi örömünk sem teljes.

Mária: Idefigyelj hát, kis békétlenkedő. (Letelepednek.) Tul az Ipolyon, jóval feljebb, szegény magyar testvérek küzdenek a cseh erőszak és elnyomatás igájában. Hogy milyen állapotok vannak ott már 20 esztendeje, nem kell magyaráznom. Hisz minden nap beszélgettünk róla az iskolában. Az egyik falu lakossága az elmúlt napokban izgatottan leste s figyelte az ipolysági boldog eseményeket.

Mind: Igen a miénk! Ipolyság már a miénk!

Mária: Keresték az alkalmas időt és helyet, ahol találkozának s megbeszéljék, mit is cselekedjenek, ha rájuk is felvirrad a nagy nap, amikor boldog örömmel várhatják a Horthy-katonákat. Végre egy napban megállapodtak.

Pista (türelmetlenül): Mit csináltak? Hogy volt tovább? Ki az a Miska?

Mária: Figyelj tovább! Estefelé minden épkézláb ember, asszony, gyerek félve, lopva iparkodott a gyülekező helyre. Indult az egész falu. Senki sem akart otthon maradni. De arra mégis csak gondolni kellett, hogy valakit őrnek állítsanak. Hátha meglepi őket a cseh katonák, csendőrök. S akkor jaj a magyarnak!

Mind: Bizony jaj!

Pista: Istenem! Milyen szívesen őrt álltam volna!

Béla: Pista, kis hős magyarunk, hát azt hiszed, ott nem akadt vállalkozó?

Pista: Hiszen, tudod, hogy azok is magyarok.

Mária: Hát ide figyelj! Volt a faluban egy szegény, árva fiucska, olyan, mint te. Se anyja, se apja, senkije.

Pista: Akár csak én.

Rózsi: Ő is olyan nagyon szerette a hazáját, akár csak te.

Pista: Hogy hívták a kis fiút?

Ágnes: Miskának, a kis púpos Miskának.

Pista: Púpos? Hát még ez is? Hisz akkor ő még szerencsétlenebb nálam is.

Feri: Bizony, Pistikám!

Mária: Mikor a gyülekező magyarok, nagy buzgalmukban nem akartak az őr szerepére vállalkozni, egyszer csak a tömegből előre iparkodott ő, a kis púpos Miska. — Őrt kerestek? Ít vagyok! Én szívesen állok őrt helyettetek! — Voltak, akik megmosolyogták a kis Miska buzgalmát, hogy mit is tudna csinálni egy ilyen kis fiú. Hisz olyan picike, hogy messzire el sem lát.

Pista: Hát a fa mire való? Majd felmászik oda.

Mária: Ő is erősködött, hogy csak bizzák rá. Ügyes lesz! Hadd csináljon valamit ő is a hazáért! Addig, addig könyörgött, míg beleegyeztek.

Pista: Hála Istennek! Már úgy féltem, hogy nem adnak alkalmat szegénynek.

Béla: Mire, te fiú?

Pista: Hát hogy megmutassa a bátorságát! S mi lett azután?

Rózsai: Megállapodtak abban, hogy ha Miska csehet lát, jelt ad.

Pista: Jaj, de érdekes! Éppen úgy, mint a katonák a háboruban. S mi lett a jelszó?

Béla: Mit gondolsz Pista, mi a Felvidék jelszava?

Feri: Nem jössz rá? Gondolkozz csak!

Jóska: Megmondjuk?

Pista: Várjatok csak! Várjatok csak! Mi is lehet? Tudom már! Tudom már!

Feri: No mondd hát, ha tudod!

Mind: Halljuk! Halljuk!

Pista: Vissza! Mindent vissza!

Mind: Ugyvan! Mindent vissza! Mindent vissza!

Mária: Hát igen! Miska csillogó szemmel, mosolygó arc-cal vett bucsut a falu népétől. Fontos kötelességének tudatában, büszkén indult a megfigyelő helyre. Boldog büszkeséggel szívében imádkozott a magyarok Istenéhez, hogy kötelességét jól teljesíthesse. Mig a tömeg belemerült a tervezgetésekbe, telt, mult az idő. Egyszer csak Miska észrevette, hogy valami sötét árnyék húzódik óvatosan, vigyázva a fák között. Hiába vigyáz! A lehullott őszi avar megzörren a óvatos lépések alatt. Ez elég ahhoz, hogy a kis hős meglássa, tudja, hogy a cseh jár ott s miért jött. S ha jött, gondolta Miska, akkor — amilyen gyáva a cseh —, nem is egyedül jött. Csakugyan, jobbról is, balról is egy-egy sötét alak tűnt fel fegyveresen.

Pista: Jaj, Istenem! Miska! Mi lesz Miska?

Mária: Miska törte a fejét, mit is csináljon. Sok gondolkozni való idő azonban nem volt. Cselekedni kellett! Arra nem akart menni, ahol testvérei voltak.

Feri: Hát persze, csak nem vezeti rájuk a gonosz cseheket.

Pista: Akkor áruló lett volna!

Mária: Futni kezdett, hogy magára vonja a cseh katonák figyelmét. De éppen az ellenkező irányba. Torkaszakadtából kezdett kiabálni, hogy a magyar gyülekezet meghallja: Vissza! Vissza! Mindent vissza! Pozsonyt vissza! Nyitrát vissza!

Mind: (Kis nemzeti zászlókat magasba emelve, lelkesedéssel) Vissza! Mindent vissza! Pozsonyt vissza! Nyitrát vissza!

Pista: (Türelmetlenül) Azután! Azután!

Kató: Mond most tovább te, Rózsai!

Rózsai: Szomorú amit még mondhatok. Nagyon szomorú.

Pista: Szegény kis Miska. Mi lett vele?

Rózsai: A szegény beteg, púpos fiucska nemsokáig bírta a futást. Apró lábai hamar kifáradtak. A katonák mindig közelebb és közelebb jutottak hozzá. Megállj! kiáltottak. De ő nem állt meg! Dehogy állt volna! Hisz a magyarokhoz még nagyon is közel voltak. Egyszer csak a néma, sötét októberi éjszaká-

ban puskalövés verte fel az erdő csendjét.

Pista: Jaj, édes jó Istenem!

Rózszi: Egyetlen egy lövés. Elég volt. Hisz oly kicsike, beteges, árva kis fiucska kapta. Neki éppen elég volt. A lövés zajára, a magukról elfeledkező, odarohanó magyarok már csak egy kis halottat találtak. Nem törődtek a cseh szuronyokkal, a puskatussal, karjukra vették, szólitgatták, simogatták, hívták vissza: Miska, kis hősrünk, gyere vissza! — De ő már a mennyországban járt a kis angyalokkal. Ott csodálkozott, hogy miért siratják őt, aki olyan üdvözülten boldog. Magyar katona, magyar hős, ki testvéreiért áldozta kicsi életét.

Mind: (Sirva) Amen!

Pista: Istenem, de szép, de gyönyörű volt!

Rózszi: De szomorú is ez a magyar sors!

(Ének. Bús magyarok imádkoznak...)

Mária: Az nem is fiú, de földönjáró kis angyal volt. Mondd, mit szólsz ehhez, Pista? Hallgatsz? Sirsz? Belátod már, hogy mindenki számára jöhet idő, amikor helytállhat magyar mivoltáért?

Bözszi: De ne gondold, hogy a jó Isten minden magyar gyermektől ilyen nagy áldozatokat követel. Ó nem!

Tanítónéni: Bizony nem, kedves gyermekeim!

Mind: Jaj, a tanítónéni! Isten hozta, kedves tanítónéni!

Tanítónéni: Már régóta itt hallgatlak benneteket. S örül a lelkem, hogy ezt a kis történetet ilyen mélyen a szívetekbe zártátok. Jegyezzétek is meg egész életetekre, mint ahogy a falu és a Felvidék hőse marad a kis Miska mindörökre.

Pista: Igen, ő hős! Neki jól!

Tanítónéni: Miért vagy olyan szomorú, Pista? Olyan elégedetlen vagy! Nem ismerek rád. Azt gondolod, csak az szolgál a hazának, aki életét adja érte?

Pista: Igen, igen, mert így megmutatja, hogy milyen lángoló szeretet él a szívében hazája iránt.

Tanítónéni: Így gondolod? Nem egészen így van, fiam. Mi lenne velünk, ha csupa hazaszeretethől mindenki meghalna? Hova lenné akkor a magyar nép? Hová lenne szép Nagymagyarországunk? Igen, nagy dolog a hazáért áldozni életünket, de higgyétek el gyerekek, van olyan nagy dolog a haza céljainak kiváncsága szerint végigélni azt! Hosszu egy emberélet. Van benne alkalom, hogy munkánkat, örömrünket, bánatunkat, szenvedéseinket, mindent, de mindent felajánlhassunk a magyar ügynek. Már ma meg is kezdhettek. Erre az együttműködésre int bennünket a Főméltóságú Asszony — a „Magyar a magyarért” — címen megindított mozgalma. Ez a kiáltvány mindenkinek szól. Öregnek, javakorbelinek, ifjunak, gyermeknek. Nektek is, mindnyájatoknak. Magyar a magyarért, mindenki a maga módja, tehetsége szerint.

Mind: Igen, igen!

Boris: Azért jöttünk össze, hogy megbeszéljük, ki mit tud adni felvidéki magyar testvéreink megsegítésére.

Tanitónéni: Ez nagyon szép, nagyon megható dolog, gyerekek. Büszke vagyok rátok!

Jani: Igen, már gyűjtöttünk is.

Ágnes: Tanitónéni tudom, meg lesz velünk elégedve.

Pista: Csak én... csak én nem hoztam semmit... Semmim sincs.

Bözszi: Annyit vigasztaltuk már, szegénykét.

Ágnes: De nem akar megérteni bennünket...

Tanitónéni: Na lássuk csak! Gyere ide Pista! Azt mondod, semmi sincs. Hát benn itt mi dobog olyan erősen, olyan követelően?

Pista: A szívem.

Tanitónéni: Igen, a kis szived. A hűséges, melegen dobogó kis magyar szived. Azt hiszed arra nincs azoknak a magyar testvéreknek szüksége? Abban a kiáltványban az is benne van, **szív a szívért!** Vagy te ezt nem hallottad?

Mind: Igen, igen! Hallod Pista?

Tanitónéni: Mit gondolsz, azok a szegény, agyonkinzott, megcsufolt, rab testvéreink 20 hosszú év óta nem hallottak megértő, testvéri szót. 20 év óta nem érezték a testvéri szív dobogását. Milyen örömmel, boldogan fogadják ezt a te hűséges, meleg, kis, magyar szivedet. Ezt add nekik! Ezt küldd nekik! Aki tud, hoz anyagi segítséget, a holnapi ünnepélyükre. Te pedig gazdag szived nemes ajándékát adod!

Kató: Pista, én már ki is találtam, mit adj!

Mind: Mit, mit? Mondd hamar! Halljuk, halljuk!

Kató: Tanitónéni kérem, Pista a legjobb fogalmazó az iskolában. Dolgozatai mindig egyesek. S olyan szépen tud szerepelni is.

Tanitónéni: Na, én már tudom a gondolatodat. De csak mondd ki bátran, mindenki hallja!

Mind: Halljuk, halljuk!

Kató: Ugy gondoltam, hogy a holnapi ünnepségünkön, melyet a „Magyar a magyarért” — célra rendezünk, Pista mondjon szép bevezetőt.

Béla: Ugy, ahogy ő gondolja!

Feri: Ugy, ahogy ő teljes szívéből akarja.

Jóska: Nagyszerül! Pista ügyes légy! Olyan bevezetőt mondj, hogy mindenki szíve mélyéig meghatódjon, hogy a mi nemes, szent célra gyűjtött adományunk meggyarapodjék!

Vilma: Hallod, Pista? Örülj velünk!

Tanítónéni: Jól van, gyermekeim! Legyen úgy, ahogy ti akarjátok. Rendezétek meg a holnapi ünnepélyt úgy és olyan formában, ahogy ti akarjátok. Nem bánom, legyen Pista az ünnepi szónok. Hanem azt kikötöm, hogy eredmény legyen, szép, dús, gazdag eredmény. Áldja meg a jó Isten jó, nemes sziveteket!

Mária: Jaj de jó, mi rendezünk!

Bözs: Mi tervezünk!

Vilma: Mi dolgozunk!

Kató: Mi imádkozunk!

Rózs: Mi, kis iskolások küldjük a magyar segítséget, a magyar szivetek!

(Ezeknek gyors egymásután kell menni).

Boris: Magyar együttérzést, testvéri szeretetet.

Tanítónéni: Jó, jó. Szép a lelkesedés! Hanem most még szebb lenne, ha munkához fognátok.

Mind: (Ki akarnak menni) Rajta, induljunk!

Rózs: De előbb szeretném, ha eljárnánk a holnapi táncunkat, legalább a tanítónéni kijavítja, ha még hibázunk.

(Két fiu, két lány a Ritka buza zenéjére — mely a kullisszák mögül hallatszik — szép, ropogósan eljárják a toborzót. Addig a többiek a háttérben csoportosulnak).

Tanítónéni: Na, gyerekek, ez gyönyörűen ment, minden hiba nélkül! Most pedig állapítsuk meg, mi legyen a holnapi ünnepélyünk meghívójának jeligéje?

Mind: (Kitörve, tomboló lelkesedéssel). Magyar a magyarért! Magyar a magyarért! Vissza! Vissza! Mindent vissza! Pozsonyt vissza! Nyitrát vissza!

(Ének). Piros rózsa, fehér rózsa, de szép zöld a levele.
Az oláhnak, csehnek, rácnak, magyar földön nincs helye.
Ha nem megy ki, ha nem megy ki, magától,
Majd kimegy a magyar puska szagától.

Magyar zászló, magyar zászló, de szépen leng a színed.
Felvidékre a cseheknek üzenetet intenek.
Azt üzenjük, ha nem megy ki magától,
Majd kimegy a magyar puska szagától.

(Félkörbe fogódzkodva jobbra kettő, balra kettő lépést járva ropogósan éneklük. Dallam: Galicia köröskörül füstölög).

Tanítónéni: Elveszhet-e az a nép, melynek ilyen fiai és leányai vannak?

Mind: (Kis zászlókat magasba tartva, lelkesen). Nem, nem,

soha! Nem, nem, soha! (Kimennek, csak Pista marad benn egyedül).

Pista: (Egyedül. Sétálgatva kezdi a beszédet, majd leül a színpad háttérében közepén, hogy hely legyen a háttérben előre felállított második függöny széthúzásához, ami már a játék elejétől előkészítve ott van). Elmentek! Egyedül maradtam. Istenem! Milyen arányosak, milyen jók voltak. Hogy szeretnek engem, szegény kis árvát. Hát én legyek az ünnepi szónok? Annyi mindennel tele van a szívem, hogyan foglaljam én azokat szavakba? Ugy, ahogy itt benn érzem. (Álmosan). A kis Miska. A hős Miska! (Lassan piros fényre váltjuk a villanyt, mintha sötétedne). Az ő szerepe mégis csak jobban tetszik nekem. Istenem! Milyen sötét lett! Kicsit fázom is. (Álmosan, borzongva). Álmos is lettem. Pedig most irni-kel-le-ne. Angyal-kám, se-gits! (Elalszik).

Magyar angyal és a kis Miska jön. (Miska magyar ruhában, de szárnya van. Kezében egy kis piros-szíves könyvecskét hoz, amit majd Pistának fog ajándékozni).

Magyar angyal: Erre, erre Miska. Itt a kis barátod, akit mindenáron meg akartál látogatni.

Miska: Igen, mert ő éppen olyan szegény és árva, mint én. Segíteni szeretnék rajta.

Magyar angyal: Hisz hallottad, mit határoztak társai és jó tanítója?

Miska: Igaz, hallottam. De mégis mindig engem emleget, az én történetemmel foglalkozik. Hős szeretne lenni, mint én.

Magyar angyal: Ezen ne csodálkozz, Miska. Hiszen magyar, nyakas, keményfejű kis magyar!

Miska: Magyar angyal, tudod mit gondoltam?

Magyar angyal: Mit, kivele bátran!

Miska: Nem haragszol meg, ha valamire megkérlek, nagyon, nagyon szépen?

Magyar angyal: Kis hősem, szívesen mindent, ami módomban áll. Hisz ugy szeretlek. S ahogy én a kis Miskát ismerem, nem is magának kér, hanem ennek az alvó emberkének. Igazam van-e?

Miska: Igen! Igazad van. Hallottad, hogy ő lesz holnap az ünnepi szónok s hogy milyen jó fogalmazó.

Magyar angyal: Igen, s ne is féltsd te őt. Megbirkózik a feladatával.

Miska: Tudom. De mégis arra kérlek, hagyjuk itt neki kis piros magyar szívemet. Ebbe beleirtam lelkem melegével, piros vérem minden kifolyt cseppjével, hogy mit mondjon holnap, hogy mit üzenek én a magyar testvéreknek. Hisz én tudom legjobban, mit szenvednek ott a Felvidéken.

Magyar angyal: Jól van Kicsim. Szívesen megengedem. Ez a kis szív, teleirt lapjával. — Miska a kis szívet Pista ölébe helyezi) legyen utmutatója a most elinduló új magyar életnek. Mert Isten nagy dolgokra rendelte ezt a kis emberkét. Csókod, (Miska megcsókolja az alvó Pistát, közben a hátsó függöny szétnyílik s a háttérben égycsucsban összeérő angyal-létra látható úgy, hogy az eleje papírból készült felhőkkel van bevonva, hogy a létra mivolta kivehető ne legyen. A létra-fokokon menetelesen felfelé angyalok ülnek. Kezükben kis nemzeti zászlókat tartanak. A csúcson ülő, egy babérkoszorút tart a magasba, hogy körülbelül Miska feje felett legyen), melyet a homlokára lehelsz, legyen a magyar Muzsa csókja, kísérje, ihlesse, e magyar lélek tollát. Isten akarata, hogy ő, ki testben beteges, földi javakban olyan nincstelen, gazdag költői lélek birtokosa legyen. Megnövekedve dolgozzék, munkálkodjék! Nemes lelkével, ékes tollával, a magyar ifjuság irányítója, utmutatója legyen. Így lesz a kis Pistából is nagy magyar hős. (Rámutatva). A kis Miska, a kis Pista! Egyformán hős mind a kettő. Egyik a haza oltárára helyezte fiatal gyermek-életét, a másik, erős, férfias élettel küzd a szent célért. **Magyar a magyarért!** (Középre lépve, lelkesen hazafiasan). Értse meg minden magyar ember, hogy van mindenkinek feladata a neki kijelölt uton. Állja meg a helyét mindenki ott, ahová az Isten keze állította. Maradjon hős katonaként a vártán, mindig előre nézve, soha vissza, soha oldalt. Előre, erős akarattal, el nem lanyhuló kitartással. Ki palatáblával, ironnal; ki ásóval, kapával; ki karddal, puskával; ki eszével, irányító tehetségével. Egy célért: **Magyar a magyarért!** Csonkaország a magyar Felvidékért! Ez a fontos a mai nehéz történelmi napokban. Ne azt nézzük, ki mit áldoz, mit ad, mit nem ad; hanem azt, hogy mit érek én, mit nyújthatok én. Kezdjük ezt már kicsi gyermek-korunkban. Akkor lesz eredmény. Megértjük a magyar álmok beteljesülését. Magyar lesz megint Pozsony, Nyitra, Kolozsvár, Szabadka! Mert fél munkát nem akarunk! Fél eredménnyel nem elégszünk meg! Mindent vissza követelünk! **Vissza! Mindent vissza!** (Nem kell nekünk a más folyója — ének hangjai mellett lassan bevonulnak az összes szereplők. Festői csoportban elhelyezkednek. Igazságot Magyarországnak — után áhitatosan eléneklik a magyar Hiszekegyet, majd szép lassan kivonulnak. A hátsó függöny is összehúzódik, Miska és a magyar angyal is eltávoznak. A kis magyar szívet Miska ölében hagyják).

Pista: (Ébredezve). Mi történt velem? Hol vannak? Hová lettek? Itt a kis piros szív. Teleirt lapokkal. De minden oldal egyformán végződik. Minden oldalon egyet ismétél Miska. (Az angyali jelenéstől kezdve, tehát ahogy Miska a magyar angyallal bejön, megint világos a színpad. Az égi jelenésnél még

erősebb világításnak kell lenni, mikor Miska ébredszik, megint sötét, piros este van.) — Olyan sötét van. Alig látom elolvasni. Pedig, hogy tüzelnek, perzselnek a betűk. (Feláll és előre jön). De érzem, tudom, mi akar ez lenni. Lelkembe világít és mutatja az utat, melyet Isten keze jelölt meg számomra. Áldott legyen érte az Ő szent neve. Igaz, fáradságos, göröngyös ez az út, magyar út, tele szenvedéssel. De a golgota után jön a feltámadás. A cél világít! Int! Jövünk, megyünk, dolgozunk egymásért,

Magyar a magyarért,
Egy isteni örök igazságért!
Magyarország feltámadásáért! Amen.

(Az utolsó ima alatt összetett kézzel áll a kis fiú a színpadon. Kivül a Rákóczi induló hangzik egyre halkulón).

VICSAY LAJOS:
GYAKORLATI PEDAGÓGIA

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK 2 1939 FEBRUÁR HÓ.

MEGRENDELHETŐ: SZEGED, KÁLVÁRIA UTCA 5. SZÁM.

Tavaszdal

*Tavasza vált a tél.
A dermedt mag kikél
És lesz belőle zöld vetés.
S ha nem jön rá istenverés,
Felnő az Ég felé
S az Isten szór belé
Aranyos, drága magvakat,
S majd ha kalászba pattan,
Arató dal fogan
S aratnak boldogan!*

*Remény ez még, de szent,
S törődik véle jent
Az Ur, Ki mindent úgy szeret,
És ad füvet, húst, kenyeret
Ingyen és gazdagon.
Szent keze félre von
Egünkről minden jelleget,
S a tájra napfényt hinteget,
Mely életet fakaszt:
Igy küld ránk új tavaszt.*

Baloghy József.

A magyar katona

Mindig megdobog a szívünk, ha magyar katonát látunk: katona-nemzet vagyunk! Voltak idők, amikor korlátozták hadseregünk létszámát, eltiltották a legujabb hadieszközöktől, de most szabadon ragyogó, büszke öröm csillog szemünkben. Nemzeti hadseregünk, féltett kincsünk, a magyar honvédség, mert benne magyar szív lüktet szent magyar célokért.

A magyar katona csenben izzó akarata, hangtalan és önfeláldozó munkája, a szerény áldozatosság, amely sohasem kívánt magának könnyű népszerűséget, igazi magyar csodát művelt. A vasfegyelmű és kitűnően képzett honvédség legfelsőbb Hadurának kurta parancsára pillanatok alatt korszerű hadsereggé vált.

Hálát adunk azért a Mindenható Istennek, hogy ezt megérhettük. Hálát adunk Nektek, Bajtársak, akik ezt az eredményt áldozatos munkátok árán megteremtettétek és hálát rebegünk Nektek is, Ti egyszerű, névtelen hősök, akik boldogan vállalva a katonaélet megpróbáltatásait, a Hadur parancsára engedelmes hűséggel sorakoztatok a kibontott zászlók alá.

Szeretjük Bennetek — fajtánkat, a régit, az igazit, a kényelmes örömtől meg nem mákonyosítottat!

Tiszteljük Bennetek oltalmazó pajzsainkat és megint élesre fent villogó szablyáinkat!

De leginkább boldoggá tesz bennünket az az erő, mely félreérthetetlenül sugárzik belőletek.

Mert erő és reménység a mi honvédségünk.

Lehet, hogy vannak hadseregek, amelyeknek ágyui messzebb hordanak, amelyeknek nagyobb harcikocsijai vannak, talán több félelmetes repülőgépük vár az indító parancsszóra, de tudjuk biztosan, kevés tüzesebb, hívő hittel hevített és nemzetének szívós akaratára támaszkodó harcosa van a világnak, mint Ti vagytok!

Ezért erős és lebirhatalan harcértékű a mi honvédségünk!

* * *

Érdekes végigtekinteni nemzeti haderőnk fejlődésének történetén.

A *magyarság legelső hadi szervezetét* még Lebédiában nyerte, amikor a katonás szervezetű kazárok uralma alatt élt. E török faju néptől vette át harcmodját, szervezetét. Mivel a magyarság ekkor még törzsekben élt, hadi szervezete is ezen alapult. Egy-egy törzs harcosai alkották a *had-at*, melynek vezére a *hadnagy* volt. A had több ezredből, az ezred századokból s ezek tizedekből állottak. A

harcosok könnyű lovasok voltak, páncél nélkül ülték meg a lovat. Felszerelésük rövid szablya, fokos, nyíl, kopja, bárd volt. Haremodoruk is teljesen török jellegű volt: szerették a gyors támadást, a cselvetést: megfutamodást színlelve, az ellenséget rossz terepre csalták, széfbontották hadrendjét s akkor hirtelen rájuk csaptak. Voltak ostromszerszámaik is, használták a málhásszekereket, s minden lovas-csapatnak vezetéklóvai is voltak. Védelmi szervezetük a gyepű-ből (ez valamely folyó, vagy sánc volt) s az ez előtti gyepűelvé-ből (széles lakatlan terület) állott. Védekezésül használták a pusztító visszavonulást s az elcsigázott, kiéhezett csapatra azután hirtelen rácsaptak s szétszórták.

A *honjoglalók* hadszervezete még teljesen ezen a törzsszervezeten alapult s minden *nem*-hez tartozó szabad magyart katonáskodásra kötelezett. A fővezér tisztét a vérszerződés óta a fejedelem töltötte be.

Szent István fejlesztette ki az első igazi magyar hadszervezetet. Ez két részből állott: a királyi és nemesi hadseregből. A *királyi hadsereg* az udvari vitézekből, az adománybirtokosokból (földbirtokot kapott nemesek, vagy idegenek) s az általuk fegyverbe állított, földért harcoló katonákból állott, kiket a nádorispán vezetett. E királyi hadsereg eltartásának, felszerelésének összes költségeit a vármegyék terményjövedelme fedezte. A *nemesi hadsereg* tagjai a szabad magyarok (nemesek) voltak, akiket csak az országot fenyegető nagy vészedelem esetén hívtak össze s csak a király személyes vezetése alatt tartoztak harcba szállni és csak az ország határain belül a saját költségükön, az országon kívül a király költségén voltak felhasználhatók.

A magyarság török-színezetű hadszervezetét idővel az európai hatás alatt (keresztes hadjáratok) magához hasonította, s éppen ez a körülmény okozta a *tatárveszedelmet*, amikor a még mindig török haremodor szerint küzdő tatárok azzal a taktikával verték tönkre a magyar sereget, amelyet az az európai haremod kedvéért elhagyott. A tatárpusztítás szomorú következményei kényszerítették *IV. Béla* királyt arra, hogy feladja a régi, ugynevezett gyepű alkalmazását, mivel ezek már nem voltak alkalmasak nagyobb támadások feltartóztatására, ehelyett kőfallal ellátott várakat, városokat létesített s ezek védelmét a fenntartókra bízta, amivel a *zsoldos rendszert* vezette be hazánkban. Az ország hadereje ezidőben a várkatonaságból, a nemesi hadseregből és a kiváltságos népek (kúnok, jászok, székelyek, szászok, horvátok, tengeremelléki népek) csapataiból állott.

Nagy változást jelentett hadszervezetünkben *Károly Róbert* (1307—1342) újítása, aki az ugynevezett banderialis hadrendszert vezette be, amely a földesuri és vármegyei nemes-zászlóaljakból állott. Az új nagybirtok kialakulása után a nagybirtokosnak sok víféje volt, egyesek egész zászlóaljat szerveztek. Bizonyos számú vitéz kiállítása esetén a saját zászlóik alatt harcoltak. A vármegyéenként szervezkedett köznemesség vármegyei zászlóaljait az ispán vezette, míg az önálló bandériumokat vezető nagybirtokosok zászlós-urak lettek. Ezek a bandériumok hűbéres jellegű magánhadseregek voltak, a király a bandériumok urainak főhűbérura lett. Új volt a várkatonaság is, amely most fejlődött ki teljesen. A városok védelmét a városi hatóság látta el. A királyi várak élén várnagyok állottak, de háború esetén a várkatonaság egy része is csatlakozott a királyi bandériumokhoz.

A dalmát kikötővárosok visszaszerzésével és Ragusa hódoltatásával *Nagy Lajos* (1342—1382) tengeri hatalommá tette hazánkat. Első gondja volt a *magyar hajóhad* megszervezése, amire I. Béla kísérlete óta senki sem gondolt. A hajóhad zömét a városok és szigetek szolgáltatták, de Lajos maga is vásárolt és építtetett hajókat. Az ősiség bevezetésével pedig a nemesi osztály elszegényedésének akart gátat vetni, hogy az honvédelmi kötelezettségeinek továbbra is eleget tehessen.

A katonakötelezettség kiterjesztését jelentette *Zsigmond* király (1387—1437) egyik rendelete, amely pontosan megszabja az egyesek részéről kiállítandó bandériumok s katonák számát.

Nagy fejlődést jelent a mindinkább fokozódó török veszedelem ellen fellépő *Mátyás* (1458—1490) uralkodása, aki belátva, hogy az általános nemesi felkelés, de a banderialis hadrendszer sem felelnek meg többé a követelményeknek, *állandó hadsereg* állítására határozta el magát, továbbá minden 10 jobbágYTELEK után 1 lovas kiállítására kötelezte a nemeseket. Megszervezte a dunai hajóhadat is s uralkodásának vége felé serege megközelítette a 200.000 főt.

Mátyás halálával hadserege is felbomlott. A *török hódoltsággal* kezdetét veszi a *végvárak* rendszere, melyet a mezei hadak és a várőrsegek védelmeztek. A mezei hadak katonái a királyi haderő tagjai voltak, a nagyobb várakban idegen zsoldosok szálltak meg. Könnyű megállapítani, hogy ezzel nagymértékben visszafejlődött hadrendszerünk s hiábavaló volt a költő *Zrínyi Miklós* sürgető közbenjárása is, amellyel *nemzeti haderő* felállítását sürgette, az csaknem három évszázad múltán valósult meg. Említésre méltó e szempontból *II. Rákóczi Ferenc* rövidéletű kezde-

ményezése, amely megvalósítani igyekezett a Zrinyi által felvetett nemzeti hadsereg eszméjét.

Mátyás után az első állandó hadsereg — változott formában — *csak III. Károly* uralkodása idején (1711—1740) valósult meg újra (1715). A változott forma azt jelentette, hogy míg az igazi nemzeti haderő a nemzet egyetemes érdekeit védelmezi s annak rendelkezése alatt áll, a most megvalósult állandó hadsereg az uralkodó hatalmi körébe tartozott egyedül s az országgyűlés csupán a szükséges ujoncokat s pénzt teremtette elő s bocsátotta a hadsereg fenntartására.

A *szabadságharc* idején ismét felbukkan a nemzeti haderő egy formája, a *nemzetőrség*, amelynek 20 és 50 éves életkor között minden magyar tagja volt, voltak ezen kívül ugynevezett *szabadcsapalok* s életrekelt a *népjölkelés* is.

A kiegyezés után lépett életbe az ugynevezett *közös hadsereg*, majd ezt követte a *magyar honvédség* felállítása és megszervezése.

A világháború, bár borzalmasan megcsonkította, viszszaadta hazánk teljes állami függetlenségét. Bár sokáig katonai — és több más tekintetben is — kötve volt kezünk, ma végre ott tartunk, hogy megszabadulva a trianoni béke béklyóitól, hozzá láthatunk legféltebb nemzeti kincsünk: *nemzeti hadseregünk* teljes kiépítéséhez. Ennek első testet öltött formája a *Horthy Miklós* fővezér által életrehozott nemzeti hadsereg volt (1919), amely azóta állami önállóságunk legbiztosabb záloga s biztosítója lett. Bizunk benne, hogy nemzeti hadseregünk teljes kifejlesztése megerősíti nemzetünk belső és külső tekintélyét s képessé teszi a magyarságot újra arra a történelmi feladatra, amelyet vállalnia kellett, amikor a Duna-medencében helyét elfoglalta, s amelynek teljesítésétől csak az igazságtalan trianoni országcsonkítás ütötte el mindezeideig.

(V.)

A honvéd

Honvéd!

Avult krónikák lapjai felett

El-eltűnődve nézek egy nevet!

Elébem bukkan minden oldalon,

Betűzőm... százszor, újra olvasom.

Egyszer a szívem ver, dobog vadul,

Arcomba forró vérhullám tolul,

Tekintelemből büszkeség ragyog,
A mult kődébe visszaszárnyalok.
S amíg röpit vágy, tarka képzelet,
Az ajkam szélén ott remeg:
Honvéd!

Honvéd! Vilézlő, harcoló titán,
Te vagy, kit e név megillet csupán!
Kit nem riaszt meg veszély, tüzroham,
Golyózáporba is dallal rohan!
Előre tör, ront... rendületlen áll,
S báránnyá vedlik, ha a nap leszáll.
Éhezik, szenved, meghal, hogyha kell.
Száját panaszszó mégsem hagyja el.
Egyszer hős, másszor aggódó apa,
Ki könnytől ázott írást küld haza
Duló csatákból — s reszkető keze
Ákom-bákom betűkkel írja le:
Honvéd!

Honvéd! Csodás szó, régi, patinás,
Nem kell helyébe soha, soha más.
A saslottas, uj — már nem kis sereg,
Viselje bátran, büszkén e nevet!
Nincsen nálánál csengőbb, magyarabb
Kincsőrző, diszes, drága foglalat. —
Jelenti mindazt, ami jó, mi szép:
Kossuth, Petőfi, Bem lángszellemét!
És benne számos ékkő-csillogás,
Bátorság, hősi önfeláldozás,
Erény, hűség, faj, föld szeretete,
Győzelem, hit... és látható jele:
Honvéd!

Dalnok lelkéből lelkedzett e név,
S úgy szíveinkhez fűzte annyi év,
Hogy nem hullhat ki belőle soha,
Reményvárunk lett s jövőnk záloga!
Jöhetnek hitvány, gyáva konclesők,
Hogy elrabolják ezt az őserőt.
De én hiszem, hogy nem tépheti le
Szívünk jaláról többé senki se, —
Amíg világ lesz, míg a föld forog,
Dalokba, — kőbe vésve élni fog,
S mint szemvakító, rózsás égi fény,
Tündököl fent a dicsőség egén:
Honvéd!

Vályi Nagy Géza.

A visszatért Felvidékről

Akiknek bölcsője felvidéki fából készült, akiknek boldog gyermekora összeforrott a hegyek, erdők és rétek ezer szépségével és emlékeivel, akiknek alkalmuk volt derék tótjainkat megismerni és megszeretni, azokat kétszeresen érint minden hír, ami onnan érkezik és tiszszeresen fáj a sok megpróbáltatás, ami visszamaradt magyar testvéreinket és hozzátartozóikat éri...

Husz évig csak sirva hallgattam a Himnuszt, bárhol csendült felém édes-bús dallama, szívem elszorult, küzdöttem ellene, de felcsendült a »balsors akit régen tép«, amugy keservesen, s égettek a könnyeim, már nem is titkoltam őket. Nem szégyeltem őket, mert nemcsak azok siratják meg a múltat és jövőndőt, akik éjtszakánként titokban hazajárnak, akik a sok-sok megírt levelet nem küldhetik el oda, ahová szánták, hanem láttam mások szemében is könnyet, óh, milyen drága könnyeket, szintén el akarták rejtetni fájdalmukat, de nem lehet, mert feltör ellenállhatatlanul, mint az égető, perzselő vulkán.

Csak azt rázza meg egész valójában egy magyar dal, vagy irredenta költemény, aki odaátról való, ahol titkon írjuk le az ilyen verseket, ahol suttogóra állítva a rádiót hallgatjuk a Himnuszt és a Szózatot. Óh, milyen gyönyörű ez akkor, hogy megfürdik benne a lelkünk, milyen erős s tettekre kész a magyarságunk.

Azért száműzve még sincs a dal az elszakított Felvidékről. Hányszor találkoztam vele... ott bujkál, felzeng, kibuggyan az ajkáról váratlanul, ahol nem látja senki... nem hallja senki...

Felejtethetetlenül él emlékezetemben egy gyönyörű kirándulás az Alacsony-Tátrában a Gyömbér csucsára...

Besztercebányáról indultunk autóbusszal egy ragyogó augusztusi reggelen. A friss hajnali levegő csipős fuvalmai üdítettek fel bennünket, végig a Garam völgyén, amerre elhaladtunk Breznóbánya felé. Szelid völgyek, lombos erdők, majd fenyvesek, rohanó hegyipatakok közt vezetett utunk, mely lassan meredekebb, vadregényesebb tájakat tárt elénk...

Milyen lelket üdítő, szemet gyönyörködtető utazás volt! Kocsiutunk véget ért, gyalog vágunk neki az Alacsony-Tátra erdőrengetegeinek. Szélesebb-keskenyebb utakon haladtunk fölfelé, lassan, tempósan, hátizsákunk terhe alatt, az ébredő erdő hús árnyékában. Első célunk a »Trangoska«-menház volt, ahol bennünket nagy meglepetésünkre és bosszuságunkra egy kiránduló társaság már megelőzött.

Mit tehettünk mást, kénytelen-kelletlen szóbaelegyed-

tünk, mert ha már a véletlen összehozott, két napig együtt kell lennünk és a Gyömbér-csucsra is együtt kell felkapaszkodnunk. Ők is lehettek vagy huszan, mint mi, ők tótok voltak, mi magyarok. Igen hűvösen és kimérten kerestük egymást. A menház három helyiségében szűken, szorosan elhelyezkedtünk s tanyát vertünk. Vacsorafőzés, sztrapacska készítése, krumplisütés következett, előkerült néhány pisztráng és rák, no meg sok gomba. Volt is sürgésforgás, utolsó fogás a cipőszáritás volt. Végül minden kirándulás elmaradhatatlan és legkedvesebb foglalkozása, a máglyarakás és szalonnasütés következett.

A menház előtti tisztás igen alkalmas hely volt, galyakat, ágakat gyűjtöttünk, s egy-kettőre magasan lobogtak a lángok a hűvös nyári éjszakában. Az augusztusi csillaghullásban körülültük a tábortűzet és daloltunk amugy igaz magyar szívből. Szállt, szállt ajkunkról a magyar nóta és tót barátaink egészen nekihevülve velünk fújták azokat. Majd ők is rágyújtottak tót dalaikra s lassan, halkán mi is beledudoltunk... Sok bánatos és vidám nótát tanultunk tőlük, többek közt a Hlinka-dalt is.

Lelkesedéssel és daccal énekelték, amely átragadt reánk is, mi is biztattuk őket, hogy visszajön Hlinka Rózsahegyről, elhozza a szabadságot... Aztán a tót Himnuszt tanultuk. Ennek dallama megegyezik a mi »Azt mondják, nem adnak engem galambomnak...« című dalunkéval, szövege pedig a következő:

*Vihar zúg, mennydörög fenn a Tátra alján,
Vihar zúg, mennydörög fenn a Tátra alján,
Várj csak szlovák testvér, elmulik a veszély,
Szebb napok virradnak.*

Bánatos, fényes szemmel dalolták, szomorú és megható volt ott a szabad ég alatt, hátunk mögött a sötét fenyőerdők, bércek visszhangozták dalukat mélabús fájdalommal. Most már kíváncsiak voltunk a csehszlovák Himnuszra, volt köztük, aki magyarul is tudta:

*Hol a honom, hol a hazám?
Hol a réten csermely csobog,
Hegyek hátán fenyves suhog,
Szántóján ezer virág,
Gyönyörű ott a világ.
Ez az istenáldotta föld,
Csehszlovák föld a hazám,
Csehszlovák föld a hazám.*

Mennyire igazuk volt, milyen hamar feltalálták ma-

gukat a mi gyönyörű Felvidékünkön, és hogy elismerik annak szépségét.

Végül mi is nekibátorodtunk s elénekeltük a Szózatot, Himnusz és magyar egyházi énekeket daloltunk. A mi tótjaink velünk daloltak az ő kedves, de komikus tótos kiejtésükkel.

Gyönyörű, hangulatos tábortűz volt. A felgyülemlett parázs már izzott, ropogtak az illatos fenyőágak. A lángok vörös-sárga-kék fényétől megvilágítva és elmélázva ültük körül a tüzet, mint valami régi világból való rablólovagok. Az izgató romantikát növelte az a tudat, hogy a csehek mindezt meghallhatják, meglephetnek bennünket, bár a magas hegyek, sűrű erdők s az éj jótékony mély sötétje hozzánk szegődtek bűntársként, elrejtettek minket. Ott éreztem, e becsületes tótokon keresztül, hogy ez a jámbor nép nem ellenségünk, nem csehbarát, hanem velünk együtt-érző, együtt szenvedő elnyomott testvér, s jóbarát.

A lángok összeroskadtak, kihunytak. A zsarátnok még szipogott egy ideig, mint a siró gyermek, azután csendben pihenni tértünk valamennyien. Dobru noc! Jó éjtszaka-tál!...

Illatos fenyőágakon aludtunk, »Csacsinákon«, melyet nagy szakértelemmel mindenki magának szokott megvetni.

Éjjel egy órakor keltünk, hogy a hajnalhasadást már a Gyömbér tetejéről élvezhessük. A sötét rengetegen keresztül törtettünk felfelé. Fáradságot nem érezve, a hajnal akartuk megelőzni: találkát adunk neki fent, a hegytetőn... És utközben megint dalra nyílt az ajkunk:

*Tul a Nagy Krivánon, zólyomi határon,
Erdős, völgyes bércek ölén fekszik szép hazám!
Onnan indul utnak, drótos tól jücska,
Mindég csak azt kiabálja: dajte drotuvat, drotuvat...*

Végre fent voltunk a 2000 méteres hegytetőn, ahonnan ellátni egészen a Magas-Tátraig. Felejthetetlen látvány, és mégis elszorult a szívünk, hogy ez a szépséges csodavilág most nem a miénk. Az idegenek ezt a földet meg sem értik, nem is szerethetik úgy ezeket a hegycsucokat, zugó fenyveseket, a völgyekben megbujó kis magyar és tót falvakat, ahogyan azt mi, magyarok szívünk minden dobbanásával a magunkénak vallunk. Idegen ez nekik, nem fűzi őket annyi sok-sok emlék minden szépségéhez, nem tartoznak hozzájuk egy évezrede. Ugy éreztük ott, a Tátra csucsain, a Fátra lejtőin, az erdők, mezők ölén, hogy nem nyilhatnak másoknak ezek a virágok, nem bókolhatnak nekik a fák, nem suttoghatnak a mi drága fenyőink úgy, mint nekünk tették, s amelyet nem érthet senki más a világon, csak a mi könnyes lelkünk!

Igy álltunk a derengő hajnal panorámájánál a Gyömbér telején. Micsoda hajnal volt az! Szívünk a túlárado gyönyörűségtől csordultig telt, szemünk fénylett, néztük a messze végtelen ragyogó pompáját, azután összenéztünk s énekelni kezdtünk:

Isten, áldd meg a magyart...

Sziből és zokogva zengtük, ostromoltuk az eget. Kell, hogy felszálljon odáig, kell, hogy meghallja a magyarok Istene, hiszen megbűnhődtünk vétünkért... Tudjuk, érezzük, le fog tekinteni reánk is s végre tenyerébe helyezi sorsunkat.

Sohá olyan szépnek, szívbemarkolónak nem hallottam Himnuszunkat, mint ott. Visszhangozták a bércek, erdők, a hajnalodó tiszta, ragyogó levegőégbe zengtük énekünket, hogy szállt a lelkünk... Nem is éreztük már, hogy a földön vagyunk: a dal szárnyain repültünk az Ég felé...

Jól esett énekelni ott, ahol senki se hallja, csak a havasi virágok, fent az ormokon, a haragos zöld fenyők lent a völgyben s a magyarok Istene felettünk, a magaságos Égben. Itt szabad énekelni, elszorult torkunk kitágul, elnyomott érzéseink felszabadulnak. A természet e fenséges tisztasága megvédelmez és eltakar minden alattomos cseh ármánykodástól... Most is velünk dalol, velünk örül és sir a drága szép magyar Felvidék!

A dal elhalt... Összekulcsolt kézzel vártuk a hajnal teljes kibomlását, de szemünk nehéz könnyecseppekkel borította fátyolba a látóhatárra bukkanó napkorongot... Rózsás arannyal terítette át az egész felséges tájat...

Zádorné dr. Karvás Etelka.

Ami még ott maradt...

A Felföldön születtem én,
Szegény legény.
Késmárki szél zenélt nekem
A fenyvesföldre bérceken,
Fönt sas repült, lent sirt a Vág,
Ott tanultam az első imát.
En volnék most ott — Istenem,
Vad idegen?
Ébren s álmodva odajár
Lelkem, az álmodó madár.
Ott más kapál s olt venyigét,
Mégis enyém: a föld s az Ég;
A hegyi szél hozzám oson,
Mint ős rokon
S ha zúgnak itt az éjtszakák,

Izen a fenyves és a Vág
S mint jó szüle: felém karol
Szülőfalum a hegy alól...
Ha visszamégy, meséld el otthon,
De úgy, hogy szívük megdobogjon:
A csonka törzs nem csonka egyben
A hitünk nagy, egész, töretlen.
A hitünket vidá el a szivedben,
Ha visszamégy...
Ez legyen az Istenhozzád,
Ez a mi dacos szent hitünk:
Hogy egy lesz még a test s a rész,
S ezért itt minden harcra kész...
Ezt mondd el, ha visszamész...

Peterdi Andor.

MÁRCIUS 15

Ünnepi beszédek

Kis Magyar Testvéreim!

A kebleteken háromszinű kokárda. Az Isten házában ott lobog a nemzeti színű zászló. És végig minden házon ott lengeti a márciusi szél a mi gyönyörű lobogónkat ezen a napon. De nemcsak itt bent, a községben van örömnapi ma, gyermekeim, hanem kint, a határban is. Megérkezett a feltámadást hozó szép kikelet, amelyet annyira vártunk már! Szalag a keblünkön, öröm a szívünkben és végtelen boldogság a lelkünkben: itt a feltámadás, közeledik az igazság órája!

Mi van ma?

Évekig nagyon szomoruan beszéltünk ezen a napon arról, hogy valamikor, régen, kilencven esztendővel ezelőtt ezen a napon lett szabad a magyar. Ma már nem szabad szomorúnak lennünk, hanem bizakodva kell beszélnünk újra ezen a napon! Igen, kedves gyermekeim, mert a magyar szabadság, a magyar igazság hajnala már ránk köszöntött éppen úgy, mint azon a kilencven év előtti nagy, szent márciuson!

Idézzük hát magunk elé annak a régmúlt hajnalhasadásnak emlékét, hogy megmerítsük benne a lelkünket s felkészüljünk a magyar igazság gyönyörű s annyira várt márciusának fogadására.

Kilencven évvel ezelőtt történt.

Akkor is rab volt a magyar, mint ma még mindig sok testvérünk, akik idegen megszállás alatt élnek.

De a tavasz hatalmas vágyat gyújtott lángra a magyar nemzet szívében, hogy független, szabad, nagy és erős legyen ismét, mint volt valamikor évszázadokon át s amilyennek a jó Isten teremtetten!

Kossuth Lajos, a nemzet vezére kimondta már a jelszót: Le kell ráznunk magunkról a rabbilincset, amelyet elnyomóink kezünkre vertek. S a magyar nemzet egy szívvel, lélekkel harsogta utána: Lerázzuk!

Igy érkezett el március 15-e.

A rabságnak, zsarnokságnak egyszerre vége lett! Ezen a szent napon harsogta el a magyar szabadság lánglelkű apostola, Petőfi Sándor általatok is jól ismert Nemzeti dalát, a Talpra magyart! Gondolhatjátok, kedves gyermekeim, mit érzett akkor a magyar nép, az a rabságban, elnyomásban élő magyarság, amikor Petőfi Sándorral megesküdött az Isten szabad ege alatt ott, a pesti márciusi napon:

*A magyarok Istenére esküszünk,
Esküszünk,
Hogy rabok tovább
Nem leszünk!*

Milyen gyönyörű volt ez a március 15!

Am a napsütéses napokra csakhamar eljött a boru is. Elnyomó ellenségeink nem jó szemmel nézték a magyar szabadság hajnalhasadását s ezért ránk uszították a hazánk földjére befogadott idegenajku népeket: a horvátokat, szerbeket, oláhokat. Hiába zengte Petőfi:

*Te rác, te horvát, tót, oláhság,
Mit marjállok mindnyájan a magyart?
Török s tatártól mely titeket védett,
Magyar kezekben villogott a kard!
Megosztottuk tivéletek, ha
A jó szerencse nekünk jót adott,
S jelét átvettük mindig a tehernek,
Mit vállatokra a balsors rakott!*

A háboru tüze fellángolt. A magyar nemzetnek hét-felől kellett védekeznie galád ellenségeivel szemben. És tudjátok-e, hogyan védekezett? Elment a legény az ekeszarva mellől, elment a tanuló az iskola padjaiból, el a tanító a katedréről, az iparos műhelyéből s mentek valamennyien a kibontott magyar zászló alá! A gyermek odaállt édesapja mellé a sorba, egyszerű közhonvédnek. Még asszonyok is voltak, akik kardot kötöttek oldalukra s úgy harcoltak a szabadságért.

Kossuth Lajos lángszavára a földből támadt honvédsereg, amely az elvakított belső ellenségnek útját állta, sőt Bécs felé verte ki a betolakodókat. De a kiüzött ellenség helyett tizszerannyi zudult hazánkra.

Oh, ha láttátok volna akkor, abban a veszedelmes időben a magyart! Nem esett itt kétségbe senki. Aki birt, mindenki beállott honvédnek, csak a betegek és nagyon öregek maradtak itthon. A nők a betegek ápolására vállalkoztak s odaadták mindenüket a haza oltárára. Soha olyan lelkesedés nem lángolt még magyar lelkekben, mint akkor, amikor a szabadságát kellett megvédenie, amelyet nagynehezen vivott ki magának annyi évszázad után.

A fiatal honvédsereg élére olyan vezérek állottak, mint Damjanich, a csaták oroszlánja, Klapka György, a verhetetlen vezér, Pöltenberg Ernő, Desseffy Arisztid, Kiss Ernő, Knežich Károly, Lahner György, Lázár Vilmos, Nagy Sándor, Török Ignác, Görgey Arthur, Bem apó, a székelek legendás vezére s ki tudná felsorolni valamennyit, akik egyik győzelemről a másikra vezették vitéz csapatainkat.

Hirük bejárta az egész világot, s mindenhol a magyar szabadsághősöket ünnepelték, ahol szeretik a szabadságot. De megőrizte emléküket a magyar nép is. A magyar honvédeknek, a szabadságharc katonáinak mindig megkülönböztetett tisztelet járt szerte e hazában! De meg is érdemelték valamennyien! A magyar nép mindig vitéz katona volt, amióta kardot forgat kezében! Kérdezzétek meg, kedves gyermekeim, édesapátokat, rokonaitokat, akik a világháboruban küzdöttek, hogyan harcolt, hogyan küzdött a magyar katona? Ők bizonyosan azt mondják majd erre, hogy nem volt a világon párja vitézségben, hősiességben. Tudjátok, vagy hallottátok már, hogy ebben a szörnyű háboruban az egész világ ellenünk jött s ránk támadt. Mégis, négy álló esztendő után sem birtak velünk, a mi drága hazánk földjére soha, egyetlen ellenséges hadsereg sem tette lábát anélkül, hogy ki nem vertük volna őket, ha tizszer annyian voltak is, mint mi! Miért? Mert szent ez a föld nekünk, amelyen minden porszemet magyar verjtéssel, magyar könnyel, magyar vérrel szenteltünk meg egy évezred során magyarnak!

Kedves magyar gyermekeim! Kis testvéreim! Ugy járjatok e szép hazában bárhol, hogy azon a földön apáink vére folyt el valamikor. Nem találtok egy talpalatnyi helyet sem itt, a Kárpátok koszorujával bekerített gyönyörű földön, ahol magyar vér ne áztatta volna termékennyé a mezőt s a réten fakadó virág mind-mind magyarok véréből sarjad! Ilyen nagy és dicsőséges mult benneteket is kötelez ám, kedves gyermekeim! Mire kötelez? Arra, hogy ha egyszer megnöve benneteket is hív, szólít a haza, álljatok a kibontott zászlók alá, ne késlekedjétek, ne gondolkozatok egy percig sem, mert gyáva magyart még nem látott a világ! Tanuljatok a márciusi ifjaktól, vegyetek példát a magyar történelem sok-sok százezer hősétől, s véssétek jól lelketekbe ezen a szent napon Petőfinek nagy esküvését:

*A magyarok Islenére esküszünk,
Esküszünk,
Hogy rabok tovább
Nem leszünk!*

Ugy legyen!

(Felnőtteknek)

Magyar Testvéreim!

Azért jöttünk ma itt össze, Kedves Magyar Testvéreim, hogy felujtsuk emlékezetünkben annak a kilencven évvel ezelőtti nagy magyar márciusnak emlékezetét, amelyhez

olyan jó időnként visszatérni, s megfürödni dicsőségében, gyönyörűségében!

Mit ünnepelünk e napon?

A magyar feltámadást!

S ha nem hinnénk a magyar feltámadásban, régen elvesztünk volna már a népek ránk zuduló viharaiiban ezer esztendő folyamán. Mert másokért küzdve, másokat védve annyszor estünk áldozatul, annyszor huzzák meg felettünk a lélekharangot, hogy ha nem hittünk volna rendületlenül a feltámadásban, eltűntünk volna a népek tengerében, mint annyi sok más nép a világtörténelemben.

Egy csodálatos tavaszi nap hajnalán, midőn a virágzó olajfák illatától volt balzsamos a levegő és a mélységes kék égbolt alatt minden ünnepélyes csendben pihent, — a sziklasírt elzáró hatalmas kőlap elvált régi helyétől. Jézus Krisztus, az Ur föltámadott. Azóta csaknem kétezer esztendő mult el s a keresztény világ milliói sohasem feledkezünk meg arról, hogy a feltámadást a lélek tulvilági szabadságának megváltását megünnepeljük.

Ahogy husvét az Isten Fiának feltámadását juttatja eszünkbe évről-évre, éppugy e nap, március 15, a magyar szabadság feltámadásának ünnepe.

Bizony sok évszázadnak kellett elmulnia, amig végre ráeszmélt az emberiség arra, hogy mindnyájan emberek vagyunk, egyazon Atyának gyermekei s mindnyájunknak joga van az életre. Sok időnek kellett elszármálnia felettünk, amig látni, hallani, érezni kezdett az ember: élvezni a madarak dalát, gyönyörködni tudott a vadvirágos mezőkben, kitárta ablakait a napsugárnak s szinte elbódult a gyönyörűségtől, a sok-sok szépségtől, amit eddig észre sem vett s aminek megismerésével csak még nagyobb tisztelet és hála töltötte el lelkét a mindenség nagy és végtelen bölcs Alkotója iránt. Ám ezzel még nem lett teljesen szabad a földi élet. Ezt a boldog szemlélődést még mindig megbénította valami: a politikai elnyomatás.

A mozgalom, amely ez ellen irányult, Franciaországban indult meg először, abban az országban, ahol legnagyobb volt az elnyomatás. Azután megindult a lavina, hogy minden nép kiharcolja magának az őt megillető szabadságot. De talán egyetlen nemzet sem lehet olyan büszke felszabadulására, mint a magyar!

A mi szabadságunk megszületésének ünnepe kilencven év óta március 15. Örömmámoros, ünnepélyes tüntetés volt ez a nap, amelyből azonban hiányzott minden erőszak, s a forradalmak minden véres árnyéka.

Mert nekünk is fel kellett szabadulnunk.

A XVIII. század végén nemzetünk már a sir szélén állott, gyengült, pusztult, a török másfél százados uralma

alatt szenvedett rengeteg vérveszteséget nehezen tudta kiheverni. Pusztultunk, mert bár volt alkotmányunk, de az már rég elévült, s a megváltozott idők szellemének nem volt megfelelő többé. Gyengültünk, mert a bécsi udvar reakciós politikája minden szabadságra való törekvést csirájában elfojtott. Félt a szabadságeszméktől, mert réttegett a szomorú s vérbefulladt francia példától. Ezért volt cenzura, kémrendszer, rendőrség, katonaság, amelyekkel elnyomták a nemzetet. Nem volt akkor a magyar nemzetnek sem politikai, sem gazdasági, sem kulturális élete. És a nemzet kóros álomba merülve várta a pusztulás közeledő végnapját, amikor a sirt, melyben egy nemzet süllyed el, népek veszik körül, s az emberek millióinak szemében gyászkönny ül... mint a költő mondta. Ám egyszer csak megszólalt a pusztulásra ítélt nemzet eleven lelkiismerete, megszólalt s felrázta, felébresztette letargikus álmából a magyart, hogy megindítsa a feltámadás felé vezető uton, amely visszaadja elsősorban az önmagában való hitet, hogy azután rátérjen arra az utra, amely a szebb, jobb, boldogabb magyar jövő felé vezet.

Ki volt ez a férfiú, aki ekkor a nemzet lelkiismeretét jelentette, mondanom sem kell, a legnagyobb magyar: gróf Széchenyi István. Az ő szavára eszmélt fel s tért magához a nemzet. Ő mutatta meg népünknek a kopár »parlagot«, amely megbecsülhetetlen természeti kincsekkel rendelkezik. Ő irányította rá a figyelmet alföldjeinkre, hegyeinkre, erdőségeinkre, nagyszerű folyóinkra, népünk elmaradottságára, politikai szabadságának hiányaira.

Széchenyi István gróf volt a nagy magvető, aki elhintette ezeket a korszerű eszméket a magyarság szívébe. És a mag csodálatosan hamar szárbaszökkent. A nagyszerű hazafiaknak egész sora lép fel egymásután az országgyűlésen, hogy telve Széchenyi eszméitől, új életre keltsék a már sirba hanyatló nemzetet. Az eszmék szét voltak hintve a magyar lelkekben, már csak teljesedésbeérésüket kellett irányítani. Ekkor állnak a magyarság elé Kossuth Lajos, Deák Ferenc, báró Wesselényi Miklós és még sokan mások s a nemzet irányítója és nagy költője, Vörösmarty Mihály, aki halhatatlan Szózatában a hazához való rendületlen ragaszkodásra hívja fel népe figyelmét. A fölbuzdult magyarság mindenütt munkát kért és vállalt: az országgyűlések az új kor szellemének megfelelően egymás után teremtik meg az ujitásokat, tördelik a szabadság korlátait, hogy végül megalkossák az új Magyarországot!

De tulajdonképeni első szabad lélekzetvétele ennek az országnak mégis csak 1848 március 15-én történt.

Azért ünnepeljük e napon a magyar szabadság születése napját.

Ma szinte elgondolkozunk rajta, miért örült annyira a szabadságharc nemzedéke a kivivott eredményeknek, annyira természetesnek találjuk azokat. Igen, mi már megszoktuk ezeket, mert beleszülettünk e jogok gyakorlásába, de éppen akkor látjuk meg, hol állott a régi Magyarország, ha e nagy idők vívmányait felsoroljuk s rádőbbenünk arra, hogy mindezek akkor még ujítások, uj-ságot, hivatalos nyelvvé a magyart tették. Akkor, ezelőtt régi rendi alkotmány, amely csak a nemes embert val-lotta a nemzet politikai jogokkal felruházott tagjának; a nemzet élére független felelős magyar miniszterium ke-rült, az intézte ügyeit, az kormányozta az országot, a job-bágyság felszabadult lealázó helyzetéből s egy lett a nem-zet testében a nemességgel; behozták a törvény előtti egyenlőséget, a közteherviselést, a szólás- és sajtószabad-ságot, hivatalos nyelvvé a magyart tették. Akkor, ezelőtt kilencven évvel, valóban elmondhatták őseink: minden vá-gyuk, minden kívánságuk beteljesült!

Volt azonban a mi nagy szabadságnapunknak olyan oldala, amelyet hiába keresnénk más népek történelmé-ben. Amig ugyanis a francia forradalom letiporta a hitet, elhallgattatta a vallást, hogy így erőszakkal jusson poli-tikai jogai birtokába, addig mi, magyarok büszkék lehetünk arra, hogy szabadságunkhoz nem erőszakos módon ju-tottunk, hanem alkotmányosan, és arra, hogy for-radalmi jelenetekre, királygyilkosságokra, vallásellenes mozgalmakra, vagy éppen istentagadásra nem került sor nálunk. Ezért vagyunk büszkék szabadságunk ilyen mó-don való kivívására.

És azon az örökre emlékezetes szerdai napon a követ-kezők történtek: míg az országgyűlés 72 tagu küldöttsége Kossuth Lajos vezetésével Bécsben járt, hogy az új tör-vényjavaslatokat V. Ferdinánd király elé terjessze, — Pest ifjúsága, Petőfi Sándor, Jókai Mór és a többi lánglelkű férfitü buzditására felejtethetlen emlékü tüntetést rende-zett, amellyel meggyorsította a törvényjavaslatok szentesi-tését. A szabadság, a feltámadó természet és az ifjuság szent tavasza lüktetett ereikben! Ez állította Petőfit a Pillvax-kávéház asztalára, hogy elszavalja vérpezsdítő Nemzeti dal-át, ez viszi a tömeget Jókai, Irinyi és Vasvári vezetésével a Landerer és Heckenast nyomdához, hogy ott kinyomtassák cenzura nélkül a szabad sajtó első ter-mékeit: a nemzet kívánságait tartalmazó tizenkét pontot és a Nemzeti dalt. A szabadság, természet és az ifjuság tavasza tombolt a népben a Nemzeti Múzeum talapzatán szavaló Petőfi körül és az addig eltiltott Bánk bán felejt-hetetlen előadásán. Tavasz volt, mint mindannyiszor, mi-dőn az ember emberibb lett s föltámadott!

Szabadságunk diadalmas születésnapja után vészes fellegek gyülekeztek hazánk egén, s a kítőró vihar csaknem elsöpörte ezt a sokat szenvedett nemzetet. De a nemzet Deák Ferenc szavaival türt s rendületlenül bizott az isteni gondviselésben, amely nagy történelmi feladatok végrehajtását tűzte a magyarság feladatául, amikor e földre vezette.

És ma, amikor a jó Isten kifürkészhetetlen akaratából talán egy új nagy Március előestéjén állunk, amikor közeledni érezzük a nagy feltámadás közeledését, szálljunk magunkba s tanuljunk attól a nagy nemzedéktől, amely vértelen forradalommal — a lelkek forradalmával — tudta kivívni igazát, jogos követeléseit!

Mit tanulhatunk tőlük?

Feltétlen hitet az isteni igazságszolgáltatásban! Magyarország Mária országa, Regnum Marianum s nem hiába kaptuk vissza elszakított területeink egy részét éppen Szent István esztendejében. Ez a beteljesült reménység kötelez bennünket továbbra is arra, hogy élő hittel, a jó Istenbe vetett rendíthetetlen bizalommal dolgozzunk a magyar feltámadásért, amely egyben az igazság diadalát is jelenti.

Tanuljuk meg attól a kilencven év előtti nagy nemzedéktől azt, hogy amikor a nemzet sorsáról, annak jövőjéről van szó, ne állítsuk előtérbe a magunk kis érdekeit, hanem önzetlenül, teljes hittel, lélekkel és akarattal álljunk szolgálatába a nagy nemzeti ügynek s tegyük félre, jobb időkre egyéni sérelmeink orvoslását.

Vegyünk példát attól a nagy márciusi nemzedéktől végül abban, hogy vannak idők a nemzet életében, amikor el kell csitulnia minden pártoskodásnak, minden széthúzásnak s kárt a karba téve kell haladni a kijelölt vezető után. Mi történt volna, ha az a nagy márciusi nemzedék ahelyett, hogy a kibontott zászlók alá állott, külön-külön ment volna a szabadságára törő ellenség ellen?! Nagy nemzeti célokat csak az egész és osztatlan nemzet tud megoldani.

Előttünk egy nagy, talán a magyarság történelmében eddig a legnagyobb feladat megoldása áll: a szentistváni Magyarország teljes egészében való visszaállítása. Eleink, mikor a harcba indultak s rohamra készülődtek, fennhangon kiáltották az Üdvözítő és nagy Pátrónánk, Nagyboldogasszony nevét! Őket hívták a harcban segítségül. A múlt évben olyan fényes külsőségek s nagy lelki megújhódások között lefolyt Eucharisztikus kongresszus méltó előkészület volt e nagy feladat megoldásához. Szent István éve meghozta már az első gyümölcsöket: visszanyertük igazságtalanul elrabolt területeink egy részét! Előttünk az út, amelyen járnunk kell! Egységet a hitben, egységet

a feltétlen bizalomban, amellyel nemzetünk vezetői iránt lennünk kell, egységet a feladat végrehajtásában vállalt munkában, s akkor beteljesedik a husz éve annyiszor elimádkozott fohász:

Hiszek Magyarország feltámadásában!

E nagy küzdelemben legyenek vezetőink annak a kilencven év előtti nagy márciusi nemzedéknek halhatatlan szellemei!

(V. L.)

Ünnep ez a szép nap

Ünnep ez a szép nap; szivben, templomokban
A hazaşzeretet fáklyája kilobban,
Fényt derít a multra,
Mikor szent hév gyújtá lelkünket, arcunkat,
S szabadságért vívott gyönyörű harcunkat
A világ bámulta!

Tavaszi sugártól a természet ébred,
Hegyen, völgyön, sikon megmozdul az élet
És nem hagy pihenni;
Dalok zendülése, zászlók lobogása
Hivogat bennünket örök bajvívásra,
Emlékezni, tenni.

Jeltelen sirjuktól e napon kiszállnak,
Körültünk lebegnek a dícsőült árnyak,
Vértanuk és hősök,
Buzdítanak, hogy szentelt nyomaikban járjunk,
Boldogabb jövőt is csak magunktól várjunk
És legyünk erősek.

Mi pedig, kik ama kort még nem feledtük
S dícső küzdelmében részünket kivettük
Verejtékkal, vérrel,
Mutassuk az utat bölcsen intve, óva,
Melyen viharüzött nemzetünk hajója
Biztos parthoz ér el.

S ha örök álomra hajtjuk le fejünket,
A tulvilágra is kísérlen bennünket
Hit és remény szava:
Hogy rég elfelejtett hült poraink felett,
Szabadsága szárnyán naggyá emelkedett
S felvirult a haza.

(Lévay József).

Márciusi ének

Magyar márciusban
Dobbanjatok szívek!
Régi dicsőséghez
Legyetek mind hivek.
Zászlók lobogjatok,
Szívek dobogjatok,
Magyar márciusban
Higgyetek, bizzatok!

Magyar márciusban
Ne hulljatok könnyek!
Szülessen ereje
A magyar ökölnék,
Szilaj akaratnak,
Tüzes büszke dacnak,
Amitől a lángok
Ujra szárnyra kapnak!

Magyar márciusban
Nézzetek csak széjjel:
Még mindig van magyar
Megkötözött kézzel,
Ki vérzik, küszködik,
Hitéért üldözik . . .
Véreink ezerje
Ártatlan bűnhődik.

Magyar márciusban
Szívek szava szálljon
S harsogjon viharként
Végig a világon:
Vért virágzó rabság,
Évtizedes gazság,
Ássák már a sirod:
Ébred az igazság!

Győzni fog, győzni fog
Miként negyvennyolcban,
Vagy tán még annál is
Ezerszerre jobban!
Mert a mi harcunkban
Szívünk beledobban,
Mert a mi harcunkban
Az Isten is ott van!

Móra László.

Márciusi hit

A mi kezünk nem harcra termett,
S gyűlöletet nem ismerünk,
De puskánál és gyűlöletnél
Erősebb fegyver nagy hitünk.

Hisszük, nem örök a sötétség,
Uj napkelte virrad reánk
S a réginél is virulóbban
Támad fel újra szép hazánk!

Hisszük, hogy Kárpátok vidékén
Minden bimbó nekünk fakad
S hegyek folyók el nem felejtik
A régi magyar dalokat.

Hisszük, hogy Bánát dus vidéke
Terem még nekünk kenyeret
S vidám dalunk visszaverik majd
Az erős erdélyi hegyek.

Hogy a sok otthontalan árvát
Hazavezetik az utak
S a sors félelmetes, szürke könyve
Boldog magyar jövőt mutat!

A mi kezünk nem harcra termett
S gyűlöletet nem ismerünk,
De minden fegyvernél erősebb
Hazánkért élő nagy — hitünk!

Tábori Piroska

Megyünk-e már?

Népdal.

Bodor Aladár.

Moderato.

1. Po-zso - nyi hid te - te - jén Ül egy ga-lamb tal-piggyász-ba,
Fe-ke - tén. Megyünk e már É - szak fe - lé? Vár sze-gény,
Sha in - du - lunk É - szak fe - lé, Ki - fe - hé - rül a tol - la.
Ugy vi - szen hirt a po - zso - nyi To - rony - ra.

2. Körös vize fenekén
Ott egy halott honvéd kürtje
Feketén,
Megyünk-e már Kelet felé?
Vár szegény!
S ha indulunk Kelet felé,
Mint az Isten haragja,
Harsan a kürt Erdély felé
Rohamra!

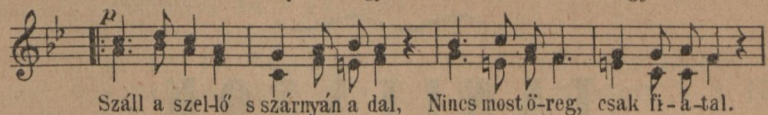
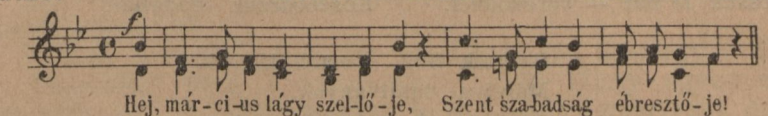

Márciusi szellő

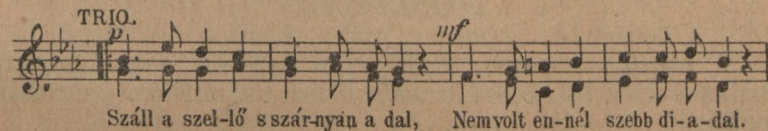
Induló.

Benedek Elek.

Ehrlich Antal.

TRIO.

Da Capo al Fine.

Március 15

Március szép ibolyája,
Sok vérharmat hullott rája;
Szedtem, szedtem, szedegettem,
Koszoruba kötözgettem.

Oda szántam, édesanyám,
Bus fejedre, édes hazám:
Hogy fürtös hajadba tűzve,
Gondod, bánatod elűzze.

Haj, de hajnalnak hasadtán,
Vidám március szép napján,
Viszontlátva édesanyám,
Hogy találalak, édes hazám?

Kifosztva, bár le nem győzve,
Megesonkitva, megvesszőzve,
Hull a véred sok sebedből,
A koszorúm véres ettől.

Könnyeimmal mosom egyre,
De a könnytől vér nem megy le.
Sóhajomtól fel nem szárad,
Csak jobban ég, jobban árad.

Gyertek fiuk, gyertek lányok,
Márciusi tanítványok,
Biránk, ha a földön nincsen:
Meghallgat fenn a jó Isten!

Ha bűnből csak új bű támad, Koszorunk akkor lesz tiszta,
 Sáhajtól nem fut a bánat, Ha a harcból jövőnk vissza:
 Vért ha nem mosunk le könnyel, És anyánkat lelkes dallal,
 Mossuk le hát — vérözönnel. Koszoruzzuk diadallal!

Gyertek fiuk, gyertek lányok,
 Márciusi tanítványok,
 Aki minket megsegítsen,
 Fölemeljen, megnyhítsen:
 Éi az Isten!

(Rákosi Jenő.)

TANÍTÁSOK

Számolás és mérés

MÁRCIUS 3. HETE.

I. OSZTÁLY.

A *tanítás anyaga*: a 15 ismertetése. Számlálás, soralkotás 3-mal, 5-tel. Szétbontás, összehasonlítás. Összeadás, kivonás.

Nevelési cél: A helyes gondolkozásra való nevelés.

TANÍTÁS.

1. *Előkészítés*. a) Számonkérés. A 14 alkotása számlálással, soralkotás, szétbontás. A négy alapművelet felváltva és egymással kapcsolatban. Pl. $2 \times 7 = ?$ $14 : 7 = ?$ $7 \times 2 = ?$ $14 : 2 = ?$ Stb.

Érdeklődéskeltés. Pista takarékos gyermek volt. Édesanyja vett neki egy szép perselyt s amikor volt néhány fillérje, mindig beletette. Az első nap beletett 1 fillért, a másodikon 3-at, a harmadikon egyszerre 11 fillért. Pista nagyon kíváncsi volt, mennyi pénze van már s mivel elfelejtette, mennyit tett bele naponként, sehogysem tudta kitalálni, mennyi pénzt gyűjtött össze eddig! Ki segítene Pistának az összeszámlálásban?

Mi történt Pistával? (A feladat megbeszélése.)

Hogyan tudnánk ezt kiszámolni? Mennyit tett a perselybe az első nap? (1 fillért.) A másodikon? (3 fillért.) És a harmadikon? (11 fillért.) Hogy tudnánk most már meg azt, hány fillérje volt Pistának a perselyében? Összeszámláljuk. Ki számlálja össze?

$$1 + 3 + 11 = ?$$

Az eredmény eggyel több, mint ameddig számolni tanultunk! Nem baj!

c) Célkitűzés. Most megtanuljuk azt a számot, amely eggyel több a 14-nél!

II. Tárgyalás. a) A 15 ismertetése számlálással. Számláljunk egyesével!

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 meg egy = 15.

Tizennégy meg 1 az mennyi? (15) Hány egyes és hány tizes a 15? Hogyan írjuk le a 15-öt? Az egyesek helyére mit írunk? (5) És a tízesek helyére? (1).

Számláljunk most kettőssével 15-ig!

2, 4, 6, 8, 10, 12, 14 + 1 = 15.

Hányszor van meg a kettő a 15-ben? (7-szer és még marad 1.) Mennyi 14 + 1? (15).

Számláljunk most hármassával 15-ig!

3, 6, 9, 12, 15. Mennyi 12 + 3 = ? (15) Ha 15-ből elveszek hármat, mennyi marad? (12). Hányszor 3 a 15?

Számláljunk ötösével!

5, 10, 15. Hányszor öt a 15? Hányszor van meg 15-ben az 5? Tíz meg mennyi 15?

b) A példa megoldása.

Hány fillért tett Pista első nap a perselyébe? (1 fillért.) Másnap? (3 fillért.) Harmadnap? (11 fillért.) Akkor a három napon összesen hány fillért tett a perselybe? Hogy számítjuk ezt ki? Összeszámláljuk, összeadjuk őket. Így: $1 + 3 + 11 =$ (Megoldás = $1 + 3 = 4 + 10 = 14 + 1 = 15$.)

Hány fillérje volt Pistának a harmadik nap perselyében? Megoldás = 15 fillér.

c) Megoldások fejben.

Számlálj 3-val 15-ig! (3, 6, 9, 12, 15.)

Számlálj 15-től visszafelé 3-val! (15, 12, 9, 6, 3.)

Számlálj 5-vel 15-ig! (5, 10, 15.)

Számlálj visszafelé 15-től 5-ével! (15, 10, 5.)

Mennyi:

$10 + 5 = ?$ $11 + 4 = ?$ $12 + 3 = ?$ $13 + 2 = ?$ $14 + 1 = ?$

Mennyi:

$10 + 2 = ?$ $10 + 3 = ?$ $10 + 4 = ?$ $10 + 5 = ?$

Mennyi:

$9 + 6 = ?$ $8 + 7 = ?$ $7 + 8 = ?$ $6 + 9 = ?$ $5 + 10 = ?$

Mennyi $15 - 1 = ?$ $15 - 2 = ?$ $15 - 3 = ?$ $15 - 4 = ?$

$15 - 5 = ?$ $15 - 6 = ?$ $15 - 8 = ?$ $15 - 10 = ?$

Tizenöt hányszor 3? Tizenöt hányszor 5? Tizenöt hányszor 1?

d) Pistának van 5 fillérje, Gézának 6, Zoltánnak 4 fillérje. Hány fillérjük van mindhármuknak összesen?

e) Sándornak 15 fillérje volt, abból vett egy füzetet 8 fillérért. Mennyi pénze maradt?

f) Összehasonlítás. Mennyivel nagyobb 15, mint 10?

Mennyivel nagyobb 15, mint 5? mint 1? mint 3?

g) Tréfás feladatok. Egy istállóban 15 lábat látunk? Hány tehén volt az istállóban? (4, mert egy felemelte egyik lábát.)

h) Begyakorlás elvont számokkal.

III. Összefoglalás. Számoljunk írásban! (Más és más tanuló végzi a helyén hangosan, a többi magában csinálja. Szöveges feladatok.)

Hány ujj van három kézen?

Édesanyád olyan cseresznyét hozott, amelyen mind-egyik ágon 3—3 szem volt. Ha 5 csomó cseresznyét adott, hány szem cseresznyéd volt összesen?

Az iskolánk előtt 8 fa áll, a szemben lévő ház előtt pedig 15. Mennyivel van kevesebb fa iskolánk előtt, mint a szemben lévő háznál?

Egy fán 15 veréb ült. Jött azonban a vadász s rájuk lőtt. A lövésre 4 holtan bukott le a földre. Hány veréb maradt a fán? (Egy sem!)

15 nap hány hét és nap?

7 pár csirkéhez hány darab csirke kell, hogy 15 darab csirke legyen?

Beszéd- és értelemgyakorlat

MÁRCIUS 4. HETE.

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A buzaszem meséje.

Nevelési cél: Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma...

TANÍTÁS.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés-keltés. Már napokkal tanításom előtt felhívtam a gyermekeket, hogy egy kis tányérba tegyenek vizet s abba egy kevés buzát, azután tegyék azt világos, meleg helyre s figyeljék meg, mi történik. Tanításunk tehát a megfigyelték számonkérésével s azok közös megbeszélésével kezdődik. Ezzel eléggé felkeltettük az érdeklődést tárgyunk iránt, most hát rátérünk a továbbiakra.

b) Áthajlás. Tudjátok-e, gyermekek, hogy a buzamag is tud beszélni, akárcsak ti, vagy én?! Persze ti most ezt nehezen tudjátok elhinni, pedig úgy van, ahogy mondom. Csak természetesen nem a mi nyelvünkön, hanem? Nekünk kell megtanulni az ő nyelvén! Miből lett ez a kis buzánövényke? Egyetlen magból, ugyebár? Hogy lett a buzából, abból az egy magból ekkora, nálánál sokkal nagyobb növényke? Nem csodálatos dolog ez, gyermekek?

Hiszen mi is növények, emberek, de mégsem ekkorát! Lám csak, ez a pöftömnyi kis buzamag egyszer csak kinyujtózódik s nő, nő a világba, mintha meg sem akarna állni az Égig! De mondjátok csak, gyermekek, ami nőni tud, az tárgy vagy élőlény? Akkor tehát a buza is él?! Mondjátok még az emberen kívül más élőlényeket! (A fák, növények, állatok.) Hát ez a kődarab nem él? Tud-e nőni? Eszik-e? Nem, bizony. Ez a kő tehát micsoda? (Tárgy.) A buza ellenben mi? Megállapodunk tehát abban, hogy a buzaszem él! Kérdezzük meg tehát ettől a kis buzaszemtől, mit csinált, hogy ekkorát növekedett egy-két nap alatt? Hát ha mi is ellessük tőle a titkát, s akkor ti is egykettőre hatalmas szál emberek lesztek! Jó lesz?

c) Célkitűzés. Hallgassuk meg tehát a buzaszem meséjét.

II. Tárgyalás. a) Mikor a buzaszem alszik. Mit csinál édesanyád este, mikor le akarsz feküdni? (Megveti az ágyat.) Miért veti meg? (Hogy kényelmesen alhassunk.) Miért ágyban alszunk? Miért nem a földön, padon vagy székeken? (Mert az ágyban puha szalma, ruganyos sodrony, stb., párna, takaró van.) Láttátok-e már, gyermekek, hová kerül a buzamag ősszel? (Elvetik.) Hová vetik? (A földbe.) Tudjátok-e, gyermekek, hogy a buzamagnak a föld az ágya. De még milyen pompás, meleg ágya! Nem cserélne, azt hiszem, egyikőtökkel sem! Dehát ki veti meg a buza ágyát? (A földmivelő.) Hogyan? (Megszántja a földet s abba veti a buzát.) Miért szántja meg a földet a gazda? Szeretnétek ti kemény fekhelyen aludni? Hát, gyermekek, a buza is éppen olyan, mint ti, ő sem szereti a kényelmetlen ágyat. Meg aztán ti estétől reggelig alusztok, ő ellenben egész télen át! Egyfolytában! Hogyan veti meg a buza ágyát a földmivelő? (Felszántja a földet.) Ki látta már a szántást? Hogyan történik az? Mivel szántanak? Mi huzza az ekét? Mit csinál az eke vasa a földdel? (Felhasítja, megfordítja.) Akárcsak édesanyátok a ti ágyatok párnáját. Bizony, nem tudom ki tanulta el a másiktól, de az eke is puha ágyat csinál az álmos kis buzamagnak. Mikor aztán beáll az ősz, egyre hidegebb lesz az időjárás, a sok kis buzaszem szépen elalszik ott, a földben, a jó Isten pedig meleg hótakarót terít rájuk, aztán alszanak, mint a bunda!

b) Miről álmodik a buzaszem? Mikor elérkezik a december, beköszönt Télapó is. Előtte hideg szelek csinálják az utat. Elölük elszöknek a kis madarak is az erdők-ből, kertekből, alig marad itt néhány közülük, azok is ott dideregnek az ágakon, szegények. Egyszer aztán egy reggel csak arra ébredünk, hogy fehér a táj. Ti örültök ennek s előkeresitek a tavalyi szánkót, korcsolyát, édesanyátok

felöltöztet jó meleg ruhákba s neki a tónak, töltésnek: élitek világtokat! Ha pedig fáztok, hazajöttök a jó meleg szobába, ahol édesanyátok már vár reátok a jó meleg uzsonnával. Bezzeg nem örülnek a télnek a kis madarak. Még az a szerencsájük, ha akad valami jólelkű gyermek, aki morzsát, kendermagot vagy egy kis faggyut tesz ki nekik néha-néha az eresz alá. És mi történik a buzamaggal ebben a zimankós hideg időben, ott a föld alatt? A buzamag bizony nem gondolkozik semmin, mert alszik. Hanem azért nem merném biztosan állítani, hogy nem álmodik is. Az egyik talán éppen azt álmodja, hogy ő már nagy-nagy buzató, amelyen roskadásig van a gazdag buza-kalász. Mert bizony a jó buzaszem nem fázik ott, a hó-takaró alatt. Milyen gondját viseli a Jó Isten minden fűszálnak! Azért teríti a földre a havat, hogy megvédje a hideg ellen a magvakat. Ezért alszik olyan jóízűt odakint a határban az elvetett buza. Hej, ha egyszer megleshetnénk, mit álmodnak ilyenkor a magvak? Mit gondoltok, mi lehet az álmuk? Ti mit szoktatok télen álmodni? (Megbeszélés.)

c) A buzamag felébred. Jó régen szundikál már a kis huzaszem. Egyszer csak nagy változás, sürgés-forgás halatszik fentről. Élénkebb lesz a határ, szorgos készülődés ébreszti föl a földben megbuvó magvakat és állatokat is. Felébred a buzaszem is, egyet-kettőt nagyot ásít, aztán kinyújtózkodik. Kidugja a föld fölé kis karocskáit, lefelé a lábacskáit: hopp: máris gyökereket ereszt, már hajtása van a kis buzaszemnek! Ezzel a kis hajtással megnézi, mi ujság van a nagyvilágban? Mi történt azóta, amióta alszik? Nagy örömmel látja, hogy eltűnt már a hó a földdekről. A gyermekeket is észreveszi, amint kint játszanak a márciusi réten, tehát hideg nincsen már! Most hallgatózik: Mi az az ének, amit a gyermekek énekelnek?

*Süss ki, süss ki,
Süss ki napocska,
Isten tányérkája!
Hozd el a meleget,
Vidd el a hideget!
Nyisd ki Isten kis kapudat,
Hadd lássam meg szép napodat.
Süss fel nap, fényes nap,
Kertek alatt a ludaim megfagynak!*

Aztán tovább énekelnek s a kis buzaszem hallgatja ezt is:

*Gyere tavasz, várva várlak,
Hozz zöld ruhát fünek, fának.
Himes köntöst adj a rétre,
A méhecske megáld érte.*

Egyszer csak felragyog a mosolygó nap képe is. Hogy megváltozik azonnal a határ! Télapó felkapja rongyos palástját, s fut, fut, ahogy csak lábai bírják. Bezzeg hosszú palástját minden ág, minden bokor megszaggatja, úgy menekül a napsugarak nyilaitól. Erre aztán felébrednek a kis pillangók is s a dalos madarak ébresztgetik a virágokat: Ébredjetek! Ébredjetek, megjött már a szép kelet! Mit mondanak a madarak? Látnátok csak, micsoda zene-bona, lázas készülődés támad erre odabent a földben. Készülődnek a kis virágocskák, mindegyik a legszebb ruháját kapja magára, mintha bálba készülődne valamenyny! Csinosítják, szépitik magukat és alig várják, hogy kidughassák végre buksi kis fejüket a föld alól. De nini! Ott éppen egy buzavirág ölti magára gyönyörű kék ruháját, emitt meg a pipacs piroslik a boldog izgalomtól. Mind siet, mind első és a legszebb akar lenni ezen a tavaszon!

A kis buzamag csak nézi mindezt, ő már jóval előbb felébredt s körültekintett a világban. Most aztán vége ám a pihenésnek, hiszen eleget aludt egész télen át. Bizony, gyermekek, kora reggeltől késő estig dolgozik a kis buzanövény. Mert most már nemcsak magvacska, hanem növény, amelynek gyökerei, szára és levelei is vannak ám, olyan, mint akármelyik más, komoly nagy növények! De büszke is rá a kis buzanövényke! Bátorítja, biztatja is őket egyre: dolgozz gyökerem, dolgozzál, keress, kutass ott a földben jó táplálékot, jóízű vizet, mert nagyon éhes vagyok, sokat kell dolgoznom. A kis levélkének pedig ezt mondja: rajta! rajta! kis levélkéim, mennél több napsugarat gyűjtsetek, azzal süssétek, főzzétek meg gyorsan az ételt, amit a gyökerek szívtak fel nektek a földből. De van is a buzanövényben olyan lázas munka, mint akár egy gyárban. Az egyik növénysejtecske építi az újabb leveleket, a másik emeli a szára, a harmadik gyarapítja a gyökereket, a negyedik már a kalászt készíti elő kis virágok alakjában és így tovább, mindenkinek van éppen elég dolga, amit okvetlenül el kell végeznie! És el is végzik munkájukat. Nézzétek csak a kis gyökerek, hogy ügyeskednek! Felkutatják a földben lévő táplálékot, átadják másoknak, akik azután ezt a levelekben lévő kis konyhákba szállítják. Ott már várják a küldeményt a gyorskezü szakácsok s olyan ebédet, vacsorát készítenek belőle, hogy mindenki megnyalja utána a száját. Így készül el lassanként az a sok gyökér, a nagy szár, rajta a levelekkel és a kalászokkal, amelyek néhány hónap múlva csak úgy roskadoznak a rengeteg új buzamagvacskától! Sürgésforgás mindenfelé... és a buzanövényke egyre nő, egyre terebélyesedik. Nini! Már egész bokor lett! Most aztán új munkába fognak a kis munkások. Most készítik elő a

kis virágocskákat! De milyen gonddal, milyen szeretettel készítik el őket. Mindegyiknek megvarrják szép ruháját, még meg is festik színesre azokat a kis virágruhákat, hogy szebbek legyenek. Láttátok-e már, gyermekek, a kis buzánövényke virágát? Milyen színű? (Halvány sárga.) És hogy vigyáz a buzánövény ezekre a kis virágokra! Ezekből lesznek az új buzaszemek, a buzánövény gyermekei. Ezekből lesz jövőre az új buzánövény. Már pedig a jó buzamama éppugy szereti ám az ő kis gyermekeit, mint benneteket az édesanyátok! El is látja őket minden jóval, szép és jó ruhával, még a tarisznyájukat is megtömi nekik, csak-hogy szükségét ne lássanak. Mikor aztán utra indulnának, akkor...

d) Egy szép júniusi napon, úgy Péter-Pál körül jókedvű emberek jelennek meg a buzatábla szélén. Mielőtt munkához fognának, hálát adnak a jó Istennek, hogy jó termést adott, aztán hozzálátnak a learatják a buzát. Megkezdődik az aratás. Megvillan a fényes acél kasza itt is, ott is, dül az érett buza egyre-másra, halomba. Az idősebb buzánövények megkönnyezik fiatalabb társaikat, de az ő könnyeiket is libegő köddé finomítja a kivillanó nap első csókja. Ezt a libegő ködöt langyos szellő kapja szárnyára s viszi, röpití föl a kék ég magasságába. Száll vele föl a jó Istenhez, akinek kezéből árad az élet, az áldás. Mert Őt illeti itt minden dicséret és dicsőség. Az Ő láthatatlan keze igazgatta a kis buzaszál növekedését attól a perctől kezdve, hogy kizöldült a mag a föld meleg szívéen és az Ő szeme viselt rá gondot egészen addig, míg az acélos buzaszemeket csűrbe nem takarítja a szorgalmas gazda. A buzaföld az az asztal, amit a jó Isten terít meg arany-sárga kenyérrel évről-évre. Azért is olyan nagy és szent munkája az aratás a magyar embernek. Mert a buza az Isten áldása. És Hozzá száll a könyörgés, mikor emelkednek a buzakévék és keresztek. S a kis buzaszálak ott fekszenek egymáson holtan, a levágott rendben, kévékben, keresztekben, asztagokban, mint az Isten áldása. Az Isten adta a szorgalmas embernek ezt az áldást. Láttátok-e már aratást? Mikor kezdik? Mit készítettek először? (Köteleket.) Miből készítették a köteleket? (Buzaszárból.) Mire használták a kötelet? (Vele kötik össze a kévéket.) Mit raknak a kévékből? (Kereszteket.) Mit csinálnak a megszáradt keresztekkel? (Asztagokba hordják.) Mit csinálnak az asztagba rakott buzával? (Kicsépelik.) Ki látott már cséplést? Mivel végzik ezt a mi vidékünkön? (Géppel, de van még olyan gazda is, aki kevés gabonáját lóval nyomtatja ki.)

Mikor azután zsákokban van az Isten áldása, akkor mit csinál a gazda? Elküldi a malomba. Mit csinálnak a buzával ott? (Megörölik.) Mi lesz belőle? (Liszt.) Mit csinál

édesanyátok a liszttel? (Kenyeret, kalácsot, tésztát süt belőle.)

III. Összefoglalás. Összefoglaló kérdések alapján: Mikor a buzaszem alszik. Miről álmodik a buzaszem? A buzaszem felébred. Az aratás és cséplés. A malomban. A kenyérsütés. Mit kérünk a jó Istentől mindennapi imánkban? (Mindennapi kenyérünket add meg nekünk ma...)

Alkalmazás. Rajzoljuk le színes ceruzával a buzaszem életét. (Mag, csira, a fejlődő buzanövény, a megérett buza, kéve, kereszt, asztag, búzaszák, malom, kenyér.)

Beszéd- és értelemgyakorlat

MÁRCIUS 2. HETE.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A nemzeti zászló.

Nevelési cél: A zászló tiszteletének tudatosítása.

Előkészület. A magyar nemzetben mintha nem volna még kellően kifejlődve a zászló-kultusz. Legalább azt látjuk mindenfelé, hogy nagy nemzeti ünnepeinken különösen a külvárosban, faluhelyen pedig a mellékutcákban alig látunk nemzeti lobogót a házakon. Mi ennek az oka? Sokféle kérdésre kellene itt feleletet adni, nem térhetünk most ki ezekre, csak annyit kell megállapítanunk, hogy ezen már az elemi iskolában segíteni kell. Plántáljuk bele már a kis gyermek lelkébe, hogy a nemzeti zászló szent jelképe hazánknak, ahol a zászló van, ott jelen van az egész nemzet: a zászló legszentebb nemzeti jelvényünk, amelyet tisztelni kell. Eszembe jut, hogy néhány hónappal ezelőtt milyen nagy lázban volt az ország. Minden város és község elküldte a maga zászló-ajándékát a visszacsatolt Felvidékre. Gyűjtések indultak meg azon céllal, hogy az özszegyült adományokon nemzeti lobogót vegyenek egyes egyesületek, iskolák s azt eljuttassák a felszabadult magyarság számára. Kiindulásnak ezt használok fel, s gondolom, ezzel elég élményt nyújtok a gyermekeknek ahhoz, hogy sikerüljön a zászlóról való tanításom.

A harmadik osztályu gyermekeknek még nehéz megmagyarázni a zászló színeinek jelentőségét, de azt is, miért szent jelképünk a nemzeti lobogó. Éppen ezért segítségül hívom e célból a költőt, mondja el, mit jelentenek a zászló színei; a zászló jelentőségének megelevenítéséhez pedig segítségül hívom a történelmet, állítsa tanulóim elé a zászlót, mint a legszentebb nemzeti jelképet, amelyért életüket áldozták fel ősünk. De rámutatok itt arra is, mit jelentett a magyar zászló a Felvidék magyarságának husz évig, az elnyomatás szomorú husz éve alatt.

Még tárgyalások folytak a Felvidék visszacsatolásáról, már is egyre-másra jöttek át felvidéki véreink s zászlókat kértek községük számára. Nem kenyeret kértek, ami pedig ugyancsak kevés lehetett odaát, hiszen tudvalévő, hogy a csehek mindent elrekviráltak, különösen a magyar lakosságtól, amikor megtudták, hogy vissza kell adniok őket. Itt jó alkalom kínálkozik annak bemutatására, hogy vannak az életben idők, amikor az anyagi szükségleteknél sokkal fontosabbak a szellemiek, az erkölcsiek. Kenyér helyett zászlót kértek, — jóllehet ennivalójuk sem volt otthon.

Befejezésül elhatározzuk, hogy elkészítjük osztályunk zászlóját. Ez előtt állunk vigyázz állásba minden reggel, amíg a Magyar Hiszekegyet mondjuk s minden tanítás után hasonlóképen.

Ezek után összeállítom a tanítás vázlatát, amely a következő lesz.

VÁZLAT.

- I. *Érdeklődés-keltés.* a) Mire gyűjtöttünk nemrég? A felvidéki magyarok számára küldött zászló.
- b) Áthajlás. Mit jelent a nemzeti zászló?
- c) Célkitűzés. Beszéljünk ma a nemzeti zászlóról.
- II. *Tárgyalás.* a) A felvidéki magyarság zászlói.
- b) A meggyalázott nemzeti zászló.
- c) Mit jelentenek a zászló színei. Magyar Gyula: Piros-fehér-zöld c. költeménye.
- d) Nemzeti lobogónk a történelemben.
- e) Ahol ma nem szabad a három színt viselni. (Végvári: Három szín c. költemény részlete.)
- f) Elmélyítés. A nemzeti lobogó nemzetünk szent jelvénye. Tiszteletadás.
- III. *Összefoglalás.* a) Mit jelent a nemzeti lobogó? Mi van előttünk, amikor látjuk a nemzeti zászlót? Mire buzdít lobogónk?
- b) Alkalmazás. Az osztályzászló.

TANÍTÁS.

I. a) Néhány hónappal ezelőtt mire is gyűjtöttünk, gyermekek? Emlékeztek, milyen nagy öröm volt az, amikor a mi osztályunk gyűjtött legtöbbet a felvidékiek zászlójára? Miért kértek zászlót a felvidéki magyarok? Nem volt nekik is zászlójuk? Miért nem volt? Megengedték-e nekik, hogy zászlójuk, magyar zászlójuk legyen? Kik nem engedték meg? Hát a magyarnak más zászlója van, mint a csehnek? Milyen a mi zászlónk? A cseheké nem ilyen. De minden népnek, nemzetnek másféle a nemzeti zászlója. (Az olaszé zöld-fehér-piros, stb.) Melyek a mi nemzeti színeink? Bizony, gyermekek, azok a szegény felvidéki ma-

gyarok nagy büntetést kaptak, ha a magyar nemzet színeit hordták volna. Ugyan miért volt olyan nagy bűn, hogy magyar emberek magyar nemzeti színű zászlót tűztek ki a ház falára, vagy nemzeti színű szalagot tettek a keblükre, hajukba?

b) Tudjátok-e, gyermekek, mit jelent a nemzeti zászló? A katonák előtt ott viszik az ezred lobogóját. Ha valami ünnep van a községben, minden házat zászlóval díszítenek fel, zászló van iskolánk falán, az Isten házában. Március tizenötödikén is milyen szalagot teszünk keblünkre?

c) Beszéljünk ma arról, gyermekek, mi a nemzeti zászló?

II. a) Azt mondtuk az előbb, hogy a felvidéki magyarok számára való zászlóra gyűjtöttünk. Miért kellett nekik magyar zászló? Tudom, mindnyájan hallottatok a felvidéki magyarok rettenetes szenvedéseiről, amiben a csehek részesítették őket hosszú, husz évi rabságuk alatt! Azt is hallhattátok bizonyosan, hogy amikor a magyarok és csehek megbeszéléseket folytattak egymással az elszakított Komáromban, az egyik elszakított városban, az ott élő magyarok milyen szeretettel fogadták a mi magyar kiküldötteinket. Zászlót tűztek a templom tornyára, házaik falára. Miért tűzték ki, mit gondoltok? Azelőtt is szabad volt nekik a magyar zászlót kitűzni? Nem bizony. Hallottuk, hogy a csehek még az átadás előtti órákban is letépték a magyarokról a három színt s szigorúan megbüntették azokat, akik ki merték tűzni házuk falára a magyar zászlót. Gyermekek! Hát mit vétett az a három színű szövet, vagy selyem a cseheknek? Ha más színű haragudtak volna, vagy selymet tűztek volna ki, akkor is annyira haragudtak volna? Az a zászló a mi nemzeti színeinket jelezte. Melyek a mi nemzeti színeink? (Piros, fehér és zöld.) Hát erre haragudtak úgy a csehek? Mit tudtak meg a magyar zászlóról, mit gondoltok? Bizonyosan azt, hogy akik magyar zászlót tűztek ki házuk falára, azok maguk is magyarok, akik alig várják már, hogy újra magyarok, Magyarországhoz tartozók legyenek! Aztán azt is hallottuk, hogy ezek a szegény felvidéki magyarok éjnek idején szöktek át a hideg Duna vizén, hogy zászlót kérjenek községük számára tőlünk. Mi történhetett volna azzal a magyarral, akit rajta kapnak a csehek, hogy átszökik az országhatáron? Veszedelemes volt-e vállalkozásuk? Hát még miért volt veszedelemes? Igen, az egészségükre is, mert könnyen megfázhattak s megbetegedhettek volna. És mégis, egyik a másik után szökött át a cseh határon Magyarországra, hogy zászlót vihessen haza, a csehek uralma alatt lévő magyar községekbe. És hányan voltak, akik husz év óta rejtegették a magyar zászlót. Csak akkor tudtuk

meg, mennyi magyar zászló volt a cseh uralom alatti magyar községekben, amikor bevonultak oda vitéz honvédek. Amerre mentek, mindenhol zászlóerdő fogadta őket. Hol voltak addig, husz évig azok a magyar zászlók? Hát a csehek nem bántották a magyarokat ezekért a zászlókért? Tudunk olyan eseteket, amikor sok évi börtönre ítélték magyarokat csak azért, mert nemzeti színű szalagot mertek viselni ruhájukon. Akkor hát mi készítette arra a csehek uralma alatt élő magyar testvéreinket, hogy a sok veszedelem dacára is ott rejtegették valahol a pince mélyén a zászlót, hogy annyira féltsék mindentől ezt a vászon, selyem három színt? Bizonyosan több volt az ő szemükben ez a zászló rudnál és egy darab háromszínű vászonnál, selyemnél. Ez jelentette azt, hogy ők szívben, lélekben még akkor is magyarnak vallották magukat, amikor ezt megvallani nagyon nagy bűn volt! Ezek a felvidéki magyarok mindenre el voltak szánva, amikor a magyar zászlót maguknál rejtegették, hiszen jól tudták, mi vár azokra, akiknél megtalálják a magyar lobogót! És mégis dacoltak minden bajjal, veszedelemmel, de a zászlót, a magyar nemzet színeit viselő lobogót úgy őrizték, mint legdrágább kincsüket, mint a szemük fényét. Ezzel mutatták meg, hogy ők magyarok. Magyarok még akkor is, amikor börtön vagy halál jár érte, amiért magyarnak vallották magukat! Egyszer egy cseh uralom alatt élő magyar családnál házkutatást tartottak a csehek, mert beárulták nekik, hogy annál a háznál magyar zászlót rejtegetnek. Gondolhatjátok, milyen nagy riadalom lett annál a magyar háznál, amikor megjelentek ott a csehek s kutatni kezdtek. Azonban hiába keresték, kutatták egész nap, a padlástól le a pincéig, még a kertben is szétérték a szalmakazlat, nem találták sehol. Megfenyegették a magyar családot s nagy bosszusan tovább álltak. De még azután is sokáig figyelték őket, nem találják-e meg náluk azt a magyar lobogót. És tudjátok-e, hol rejtegette az a magyar ember a zászlót? A dereka köré csavarta, amikor hírét vette, hogy feljelentették a zászló miatt s ott hordozta mindaddig, amíg a házkutatás tartott. Senki sem gondolta, hogy ott van nála, a szíve fölött. Gondolom, hogy simogatták, csókolgatták azután azok a magyarok azt a háromszínű egyszerű vászondarabot: a magyar zászlót! Ugy őrizték, mint legdrágább kincsüket, amelyért bizonyosan életüket is odaadták volna!

b) Volt idő, amikor nálunk, itt Magyarországon is bajt, veszedelmet jelentett a magyar zászló! Ugy-e, gyermekeim, nem hiszitek? Pedig így volt!

Egy szép nyári napon kürtszó verte föl a község csendjét. Egy-kettőre tele lett az utca kíváncsi emberek-

kel, gyermekekkel, hogy megnézzék, miért szól a kürt? Az országút porából egy menet kanyarodott be a község főutcájába. Katonák voltak, büszke, sastollas vitézek jöttek lóháton. Legelől egy fényes tiszt lovagolt s az vezette a csapatot. Előtte egy délceg lovas magasra tartva hozta a magyar nemzeti lobogót. Háromszinű magyar zászló volt! Istenem, hogy megdobbant akkor minden magyar szíve községünkben! Magyar zászlót mert bontani valaki a magyar hazában! Pedig úgy volt, ahogy mondom! Mert bizony, gyermekek, olyan világ is volt hazánkban, amikor nem volt szabad a magyarnak a magyar háromszinű zászlót kitenni... Lelketlen emberek leparancsoltak minden piros-fehér-zöld lobogót a házakról, meg a ruhákról is minden szalagot. Azt mondták akkor ezek a rossz emberek, hogy elmúlt már a magyar zászló ideje! Nem szabad ezentul viselni a három színt, helyette egy csunya vörös rongyot akasztottak a házak falára. Azonban a magyar zászló szeretetét! Hiszen a magyar életét is odaadná zászlójáért! Ez a háromszinű magyar zászló ezer esztendeje mindig a magyar hazát, az egész magyar népet jelképezte. Ezer éve hirdette a világnak, hogy a piros-fehér-zöld szín a becsületes, vitéz és hazáját szerető magyarok színe. Ahol ez a háromszinű lobogó megjelent, ott tudták, hogy magyarok vannak! Királyaink előtt ezt a háromszinű lobogót vitték. A háboruba induló katonák erre a zászlóra esküdtek fel s ezt védték életük árán is. S milyen tisztelettel, milyen elragadtatással borultak le előtte, amikor golyóktól tépve hazakerült a győzelmés zászló! Csókolták a szélét, könnyeiket hullatták elfoszlott selymére. És akkor, ezek a lelketlen emberek azt hitték, hogy ezt az ezeréves lobogót egyszerűen leparancsolhatják a magyar keblekről s házaik faláról.

A magyar nemzet azonban felébredt és nem hagyta magát. Megindult egy bátor, vitéz csapat, élén a mi szeretett Kormányzó Urunkkal, vitéz nagybányai Horthy Miklóssal s elűzte a gonosz hazaárulókat. Ez a csapat érkezett akkor községünkbe azon a szép nyári napon. Képzeltetik, mit éreztek akkor községünk lakói, amikor a sereg élén újra ott látták a mi drága lobogónkat! Egetverő éljenzésben tört ki mindnyájunk öröme! Éljen! Éljen! Éljen a magyar zászló! Éljenek a Horthy-vitézek! Gyönyörű nap volt, soha sem felejttem el...

c) Elmondom most nektek Magyar Gyula szép költeményét.

Piros-fehér-zöld

*Piros volt az átküzdött harcok színe,
Hősök vérében szikrázó rubint,
Biborpiros és forró, mint a vér,
Mely a szívünkön átdobban megint.*

*Fehér szín az ártatlanság színe,
Kinek sem ártó békés nyugalom,
E színre vágyik annyi millió szív
E szomorú völgyeken s halmokon.*

*Zöld volt mindig a reménységnek színe,
S ha tiszta szív táplálta, semmi árny
Be nem takarta, mint szabad mezőkre
Felhőtlenül ha tűz a napsugár.*

*Piros-fehér-zöld együtt: ezer évnek
Lelkünkbe forrott képe vágy!
Multunk s jövőnk szűz lobogója minket
Harcban, békében el ne hagyj!*

*Óh, légy velünk! Mi is veled leszünk!
Érted minden küzdelmet felvesszünk!
S ha azt kívánja egyszer a haza:
Alattad, érted mi is elveszünk!*

Mit jelent a piros szín? Ezer évig annyi sok vért ontottak őseink e drága zászlók alatt. A fehér mit juttat eszünkbe? A becsületet, a magyar becsületet. Soha nem voltunk hűtlenek másokhoz, adott szavunkat mindig megtartottuk becsülettel s másokért is készek voltunk magunkat is feláldozni. A zöld pedig azt jelenti lobogónkon, hogy ha most még szétdarabolva élünk is, magyarok, lelkünkben kiolthatatlanul él a remény, hogy ezeréves szép hazánk, Nagy-Magyarország újra feltámad!

d) Hallottatok már bizonyosan a magyar történelemről. Hallottátok annak dicsőséges eseményeit is. Én is elmondok most nektek néhányat. Egyszer a nagy törökverő Hunyadi János idejében egy vár, Nándorfehérvár ostrománál történt, hogy rengeteg török ostromolta a várat. (Képszemléltetés.) Az ellenség bizony tízszer több volt, mint a várat védő magyar. A várat Hunyadi János védelmezte kevés, de kipróbált vitézeivel. Az egyik napon ugylátszott, sikerül a töröknek bevenni a várat. Egyik roham a másikat érte, s ha a magyarok le is vágta közölök tizet, újabb száz lépett a helyükre. A törökök a vár falain mász-

tak fölfelé nagy, halált megvető bátorsággal s hiábaváló volt a magyar védők minden elszánt küzdelme, a törökök közül néhány mégis feljutott a vár falára.

Az egyik helyen, ahol a török betört és sikerült neki feljutni a falakra, Hunyadi egyik legelszántabb vitéze, Dugovics Titusz állott. Halomra öldöste már a felkapaszkodó törököket, de újra és újra mások törtek elő. Egynek sikerült is a vár fokára jutni s éppen ki akarta már tüzni a lófarkas, félholdas pogány török zászlót. Ekkor a hős Dugovics elszántan átkarolta a hatalmas törököt s a kezében lévő zászlóval együtt magával rántotta a mélybe, a biztos halálba. A magyar zászló azonban továbbra is ott maradt a vár fokán.

Az is a török időkben történt, hogy az ellenségtől körülzárt és kiehéztetett magyar várban, Szigetváran annak hős és halálra szánt vitéz kapitánya, Zrinyi Miklós is a háromszinű magyar zászló alatt rohant ki kised csapattal a biztos halálba. A vár zászlóját fogta körül a maradék védősereg, ezzel a zászlóval rohantak ki, hogy mindaddig védjék, amíg az utolsóig el nem hullanak alatta dicsőséges küzdelemben.

Amikor pedig sok-sok év, százötven év után kivertük hazánkból a törököt, az ország legfőbb várának, Budavárnak elfoglalásakor szintén ott látjuk kuszni a magyar lobogóval az ostromló sereg egyik legdaliásabb, legvitézebb hősét, Petneházy Dávid kuruc kapitányt. Kezében a háromszinű magyar zászlóval kuszta meg a szinte bevehetetlennek hitt várfalat s így biztatta, lelkesítette katonáit az ostromra, a diadalra! Oh, milyen diadalmasan lengett akkor a magyar zászló Budavár ormán, ahonnan százötven esztendővel ezelőtt vették le a pogányok. A magyar zászló akkor is a magyar feltámadást jelentette, mint most a felvidéki magyarságnak.

Látjátok, gyermekeim, a magyar zászló ezer esztendőn át a magyar harci dicsőség jelképe volt! Ezért szent jelképe a mi magyar hazánknak e drága háromszinű zászló!

e) De látjátok, gyermekek, még ma sem szabad minden magyarnak feltűzni a három színt, ma sem tűzheti háza falára a magyar zászlót minden magyar testvérünk. Testvéreink egy része még mindig rabságban, idegen uralom alatt él, akiknek életveszedelmes bűn, ha magyarnak vallják magukat. Ezek a szegény magyarok is husz éve szenvednek már rabságban, de szívesen türik már a rabság keserűségeit, mert tudják, bizonyosan tudják, hogy közeledik az ő felszabadításuk órája is, amikor ők is feltűzhetik a magyar zászlót házuk falára s boldog örömmel várhatják a bevonuló derék Horthy-bakákat! Egyik elsza-

kitott területen élő költőnk így írta meg a magyar zászlótól eltiltott magyarok érzését.

*A keblünkről letilthatják,
Letéphetik a három szint,
Kebelünkről beljebb vándorol,
Befogadják a sziveink.
E három szín után fog szívünk
Sikollva égni, vérzeni,
Ki mindenünnen leszaggatta,
Jöjjön és onnan lépje ki!*

f) Gondolatok-e már, kedves gyermekek, az elszakított magyarokra? Gondolatok-e már arra, mikor e szent három szint ott látjátok a zászlókon, a kebletekre tűzött szalagon? Ahol e három szín jelen van, ott van az egész magyar nemzet, a magyar haza! Ugy-e, gyermekek, milyen nagy ünnep az, ha összejövünk az iskolában jó szüleitekkel, a község előljáróival. Arcotok kipirul az örömtől, lelkesedéstől, hogy annyian látnak benneteket. Mennyivel nagyobb öröm kell, hogy eltöltsön bennünket, amikor az egész magyar haza eljön hozzánk e három színben, s részt akar venni a mi ünnepségünkben! Ismerőseinket illően köszöntjük, mennyivel nagyobb tisztelettel kell köszöntőnk az egész magyar nemzet szent jelképét: a nemzeti zászlót. Ha ránézünk, az egész magyar nemzet néz le ránk róla! Szent jelvényünk, amelyért annyi derék magyar áldozta már életét, amely ott járt ezer év óta a harcokban, amikor a magyar katonák dicsőséges győzelmeiket vívták ki alatta s érte. Ott lobog e zászló a magyar határokon mindenütt... csak ott nem szabad hordani, ahol a legjobban vágyakoznak rá... ahol börtön, szenvedés jut osztályrészül azoknak, akik ránézni is mernek e szent magyar jelképre, a magyar zászlóra! Mindenünk nekünk e zászló, erre tanítanak bennünket a felvidéki magyarok! Akik sirva csókolták meg a magyar zászló szegélyét visszatérésük boldog örömeiben.

III. Összefoglalás. a) Mit jelent nekünk a háromszínű lobogó? Mit jelent a piros szín? A fehér? És a zöld? Mit látunk magunk előtt, amikor a zászlóra nézünk? Kik áldozták érte életüket? Hogyan fejezzük ki tiszteletünket a nemzeti zászló előtt? Miért kell tisztelnünk a magyar zászlót? Mire buzdítanak a nemzeti zászlók?

b) Gyermekeim, mi minden nap elmondjuk a tanítás előtti és utáni imát. Mivel fejezzük be napi imánkat? Miért mondjuk el a Magyar Hiszekegyet? Szeretnétek-e, ha ezentul az egész nemzet jelképe előtt mondanánk el imánkat a magyar haza feltámadásáért? Akkor, ha ti is kívánjátok,

készítsük el osztályunk zászlóját! Ez a zászló itt lesz velünk minden munkánkban, amit még több buzgalommal, még több szorgalommal kell ezentúl végeznünk, hiszen az egész magyar nemzet tanuja lesz munkásságunknak! Akarjátok, hogy így legyen?

*Tudjátok, mi a magyar lobogó?
E zászló lengett sok, dicső csatán
Győzelmi jelként büszke vár fokán,
És mikor a vár elhullott, elveszett,
Rab magyar óvta fájó szív felett.
Ugy nézzétek a magyar lobogót,
Egy büszke nemzet büszke dísze volt...*

*Megáldott zászló, ez a nép tied!
Mindenki hű itt és alád siet.
Halld hát az igaz esküt tőlünk:
Mig el nem jön a nagy Idő, megőrzünk.
S akkor, ha kell, — mi veled s te velünk! —
Zászlónk, mindnyájan elmegyünk!*

Természeti és gazdasági ismeretek

MÁRCIUS 3—4. HETE.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Virágzanak a gyümölcsfák.
Nevelési cél: A természet szeretetének felébresztése.

VÁZLAT.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A gyümölcsfákról tanultak felújítása. Az őszi megbeszélések alapján a szilva, őszi barack, dió, mandula, alma, körte.

b) Áthajlás. A négy évszak közül a tavaszt várjuk a legnagyobb örömmel. Mikor az első szép nap beköszönt, kísétálunk a szabadba. De nem is kell messze mennünk: itt van a ház végén a gyümölcsöskert. Az első emberek elvesztették ugyan a paradicsomot, mi mégis, vagy talán éppen azért mindig arra vágyunk. Mindnyájunknak legszébb vágya, hogy olyan kertünk legyen, amelyben mindenféle virág és gyümölcs terem.

c) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) A gyümölcsstermelésről.

A virág is szép és a virágkertészet is igen hasznos foglalkozás. De még kedvesebb a gyümölcsfák nevelése.

A gyümölcsfát csak egyszer ültetjük és oltjuk, azután

mindig terem, amíg él a fa. A leghasznosabb takarékpénztár egy fiatal gyümölcsfa. Ennél több kamatot semmi sem ad, különösen ha értünk a gondozásához.

Láttuk az ősszel, hogy aki sok oltványt akar nevelni, alma- vagy szilvamagot vet és a kis facsemeték, a sorokban kellően ritkítva, gondosan kapálva, majd ha elég erősek, oltja vagy szemzi, egyszóval nemesíti. Így készül az oltványiskola.

Ha kiültetjük, olyan távolságra tegyük egymástól a facsemetéket, amilyen széles a felnőtt fa koronája. Így aztán mindegyik elég napfényt talál és szabadon növekedhet. A növekedésben kellő nyeséssel eltávolítjuk a fölösleges ágakat, hogy szabályos legyen a fa koronája és ne álljanak sűrűn az ágai.

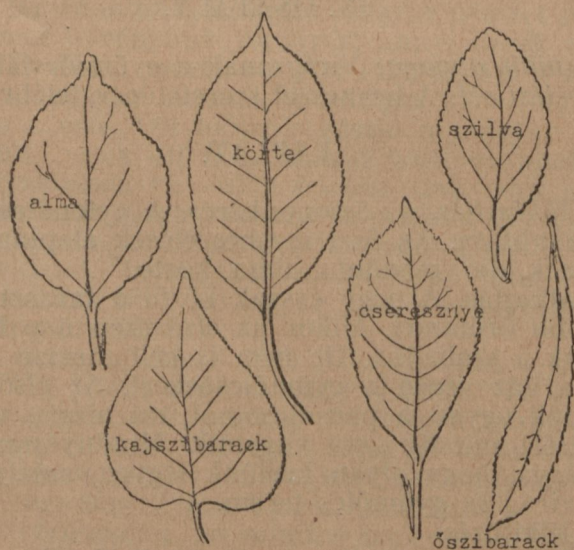
Ha minden fának csak egy félnapi munkát szentelünk évente, akkor már annyi gyümölcsöt ad, hogy akár minden napra jut egy alma asztalunkra.

b) A gyümölcsfák virágzása.

A gyümölcsüket jól ismerjük, de azt már nem mindenki tudja megmondani, miről ismerjük meg az almát, vagy a szilvát, ha gyümölcsük még nincsen.

Vizsgáljuk meg például egy szilvavirág és egy alma-virág szerkezetét.

(Táblai rajz.)

Mindkét virágban (a kocsányon kívül) négy részt találunk. Ezek így következnek: kívül 5 zöld levélke van; ezeket úgy nevezzük, a csésze levélkéi. Fölöttük 5 levélke áll körben, a szilván fehér, az alma virágán rózsaszínűek,

nagyon vékonyak. Ezek a *szíromlevelek*. Az 5 szíromlevelet együtt a virág *pártájának* nevezzük. A csészét és pártát együtt a virág takarójának nevezhetjük, ezek védik a belső részeket. A virágtakarón belül találjuk a *porzót*. Számuk husz vagy még több, ezekben van a virágpor. A virág közepén áll a *magház*, az a gömböcske, amiből a szilva gyümölcse lesz. Ennek tetején emelkedik a hosszúszálu *bíbe*.

De megkülönböztethetjük a gyümölcsfákat levelük szerint is, van továbbá olyan is, aki virágaik szerint is meg tudja őket különböztetni egymástól.

Ha a szilva virágát összehasonlítjuk az almáéval, látjuk, hogy az almáénak még husznál is több porzója s több bíbéje (2—5) van. A magházuk a virág legalján van. (Alsóállásu.) Tehát a szirmok és csészelevelek a magház tetejéből nőnek ki. A csonthéjas gyümölcsök virágában éppen ellenkezően találjuk a virág részeit. Ezeknél a csésze és a szirmok a magház tövéből erednek. (A magház felső-állásu.)

c) Gyümölcsfák.

A szilva Kis-Ázsiából került hozzánk, régi hazájában ma is vadon terem. Leghiresebb és legnemesebb a besztercei vagy magvaváló szilva. Nevét a csonthéjas magváról könnyen leváló husárról kapta. A szilvát kellemes íze és nagy cukortartalma miatt szeretjük. Lekvárt is főznek belőle vagy megaszalják. A hulladékszilvából pálinkát (szilvórium) főznek. Téltre ecetbe is elteszik. Rokonai a ringló, a duráncai és a gömbölyű vagy veresszilva, ezeknek magva nem válik el a hustól. A cseresznye és meggy szintén rokona a szilvának. A háziasszonyok cukorba főzik s téltre elteszik.

Az őszibarack szintén Ázsiából került hozzánk. Csontos burka nagyon vastag és kemény. Frissen kitűnő gyümölcs, de cukorba főzve is igen izletes. Gyógyszert készítenek keserű magvából. Nem magvaváló fajtája a duráncai barack.

Nagyon izletes és egészséges gyümölcs az alma is. Többnyire nyersen esszük, de téisztás ételekbe, süteményekbe is használják. Téltre is jól eltehető. Több fajtáját termesztik hazánkban. Ilyenek: a Batul-, Törökbálint-, Jonathan-, Calvil-, Masánszky-, renett- és az aranyparmén-alma. Az alma őse az erdőben élő vadalma. Az almaféléket ebből nemesítették.

Kitűnő gyümölcse van a körtének is, különösen a császárkörtének és vajkörtének. Rokona az erdőben termő vadkörte. Ennek fanyar gyümölcsét ősszel szalma közé teszik, ahol megbarnul; így élvezhető. (Vackornak is ne-

vezik.) A birsalma husa kemény, kellemes illatu. Cukorba főzik vagy birsalmasajtot készítenek belőle. A naspolya és a berkenye is rokonai az almának.

Kedves fája a magyar embernek a diófa, csaknem minden udvaron megtaláljuk. Ennek eredeti hazája Perzsia, innen terjedt el mindenfelé, sőt Krassó-Szörény megyében el is vadult. A fiatal diót zöldszínű és kesernyészű burok védi, ezért nem bántják az állatok. Zöld héjából barna festéket (hajfestéket) készítenek. (Ha zöld burkát lefejtjük, ujjunkat barnára festi.) Az új dió igen ízletes, de magjának kesernyészű héját le kell huzni. Később, ha a héj megszárad, elveszti kellemetlen ízét. Az éretlen diót zöld burkával együtt cukorral befőzik. Magjából olajat sajtolnak. Sütemények készítéséhez is használják. Fája kemény és szép szerkezetű. Rendkívül értékes butorfa; az asztalosok és esztergályosok szívesen feldolgozzák. A Dunántúlon különösen nagy ellensége van a diófának: a szőlő régi ellensége, a peranoszpóra.

Rokona a diónak a mandula, melynek héját nem sokan isherik, mivel az üzletekben már barna héjától megtisztítva árulják. Igen ízletes csemege, finom sütemények elkészítését édesanyátok el sem tudja képzelni nélküle. Igazi hazája a melegebb délvidék: Olasz- és Görögország, de nálunk is igen szépen megterem. Egyik fajtája a keserű mandula: kisajtolt olajából készül a mandulaszappan. Orvosságot is készítenek belőle.

III. Összefoglalás. a) A szilváról, almáról, őszi barackról, dióról mondtak összefoglalása.

b) Gyakorlati alkalmazás. Az egyes gyümölcsfélék felismerésének gyakorlása leveleik szerint, virágaik szerkezete szerint.

Történelem

FEBRUÁR 4. HETE.

V—VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A szabadságharc.

Nevelési cél: Nekünk is volt egy jelszavunk!...

VÁZLAT.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A reformországgyűlések. Kossuth Lajos. Pesti Hírlap. Széchenyi és Kossuth hírlapi küzdelme. Iparpártolás. A magyar hivatalos nyelv. A párizsi és bécsi forradalom. 1848. március 15. Az első magyar felelős minisztérium. Az 1848-i törvények.

b) A nemzet önvédelmi és szabadságharc. (Célkitűzés.)

II. Tárgyalás.

- a) Áthajlás.
- b) A nemzetiségi kérdés.
- c) A nemzetiségek követelései.
- d) A nemzetiségek és a kamarilla.
- e) Az önvédelmi harc.
- f) A miniszterium lemondása, Jellasics betörése.
- g) Jellasics kiverése.
- h) Végleges szakítás.
- i) Trónváltozás.
- j) A téli hadjárat. Görgey.
- k) Kápolnai csata. Olmützi kiáltvány.
- l) A diadalmas tavaszi hadjárat.
- m) A trónfosztás.
- n) Az orosz beavatkozás.
- o) A világosi fegyverletétel.
- p) Az udvar bosszuja. Vértanuink.

III. Összefoglalás. Tanulság.

TANÍTÁS.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A reformországgyűlések, Kossuth Lajos.

Széchenyi reformtörekvései igen erős visszhangra találtak az országban, különösen az 1825 és 1848 között háromévenként összehívott országgyűlések foglalkoztak sokat Széchenyi terveivel. (Reformországgyűlések.) Lasanként a reformpárt (szabadelvű = liberális) az országgyűlés alsó tábláján többségbe került s a jobbágy terheinek könnyítése, a magyar nyelv jogainak kivívása terén igen értékes munkásságot fejtett ki. A felső tábla tagjai azonban nagy többségben elleneztek a reformokat; főleg a szentszövetség eszméitől áthatott bécsi kormány igyekezett lehetőleg minden újítást megakadályozni. A haladás ezért lassu lett, mire a rendek egy része, élükön Kossuth-tal, azt gondolták, ha kell, a nemzet jövője érdekében szakítanak Ausztriával is. Széchenyi ellenezte s veszedelmesnek találta, de ez eszmék terjedését már nem tudta megakadályozni. Kossuth Lajos lelkes ifjakkal lemásoltatta Országgyűlési Tudósításait, amelyeket mindenütt lelkesedéssel olvasták. Majd a Törvényhatósági Tudósítások címmel a vármegyei, elsősorban a pestvármegyei közgyűlésekről irt ismertetéseket s így nagy érdeklődést keltett országszerte a közügyek iránt. A kormány erre elfogatta s börtönbe záratta társaival (báró Wesselényi Miklós megvakult, Lovassy László megtévelyodott a fogságban) együtt. Kossuth három évi rabság után kiszabadult s szerkesztője

lett a Pesti Hirlapnak, amelyben elragadó hévvel szállt síkra a jobbágyok felszabadításáért s Széchenyi terveit. Széchenyi és Kossuth hírlapi küzdelme: Kossuth előbb szabadnak akarta látni nemzetét s csak azután akart rá-
térni a gazdasági megújításra, ezzel szemben Széchenyi veszedelmesnek találta Kossuth elszakadási törekvéseit. A vitában Kossuth győzött ragyogó ékesszólásával, amely mindenkit magával ragadott. Iparpártolás. Iparunk hátramaradt s teljesen ki voltunk szolgáltatva a cseh iparnak. Megalakult a Magyar Iparegyesület, majd a Gyáralapító Társaság s a Védegylet, melyek mind a magyar ipar pártolását tették céljukká. A magyar hivatalos nyelv lett az 1843—1844-i országgyűlésen. A fejlődést meglassítja a kormány ellenállása, majd József nádor halála, amely őszinte gyászba borította az országot. A párizsi és bécsi forradalom. 1848 tavasza nagy változást hozott az európai népek életében. Párizsban és Bécsben kitört a forradalom, e hírre Kossuth felhívta a rendeket a cselekvésre s hazánk és Ausztria részére alkotmányt követelt. A bécsi forradalom hírére (1848. március 13.) a magyar főrendek is elfogadták Kossuth követeléseit s azokat a király (V. Ferdinánd) elé terjesztették. Ugyanakkor Pesten az ifjúság az írók vezetésével a Pillvax-kávéházban gyűlésezett, 12 pontba foglalták a nemzet kívánságait. Másnap (március 15.) kora reggel benyomult a Landerer-nyomdába s ott a cenzura hozzájárulása nélkül kinyomatta a 12 pontot és Petőfi: Nemzeti dal-át. Az első magyar felelős miniszterium. V. Ferdinánd teljesítette a nemzet kívánságait s kinevezte az első független magyar miniszteriumot (elnöke gróf Batthyányi Lajos, részt vett benne gróf Széchenyi István, Deák Ferenc és Kossuth Lajos is). Négy nappal azután, április 11-én szentesítette a magyar országgyűlés törvényjavaslatait. Megteremtették az egyenlőségen alapuló modern, alkotmányos Magyarországot. A törvényeket ezen-
tul az egész nép képviselőiből alakult országgyűlés hozza, az ország kormányzását a felelős miniszterium tagjai végzik. Visszaállították az ország területi épségét, a jobbágy-
ság felszabadult minden földesuri kötelezettség alól, eltörölték az ősiséget, törvénybe iktatták a közteherviselést, a törvény előtti egyenlőséget. Az 1848-i törvényekben tehát valóra váltak mindazok a nemes törekvések, amelyekért Széchenyi, Kossuth s annyi más jeles magyar küzdött évtizedeken át.

b) Célkitűzés. A nemzet önvédelmi és szabadságharca.

II. Tárgyalás. a) Áthajlás az új anyagra.

Az 1848-i törvényekkel a magyarság szabad és független nemzetté lett. A törvényeket azonban nehéz volt a gyakorlati életben megvalósítani. A bécsi udvar ugyanis

csak a bécsi és külföldi forradalom hatása alatt fogadta el a magyar követeléseket, s alig hogy a veszedelem elmúlt (Bécsben Metternich leverte a forradalmat), igyekezett a régi rendet visszaállítani. Különösen abba nem tudott beletnyugodni, hogy hazánk hadügyi és pénzügyi téren önállóvá lett. Előre látható volt az összetűzés a két ország között. Ausztria csakugyan megtagadta az idegen földön szolgáló magyar katonák hazabocsátását, a magyar bányák kincseit továbbra is Bécsbe akarta szállíttatni. Mikor azonban a magyarság külön pénzt (bankjegyeket) bocsátott ki, megtörtént pénzügyi különválásunk.

b) A nemzetiségi kérdés. A két ország közötti ellentét súlyos gazdasági zavarokat okozott, amit csak tetézett az, hogy a hazánkban élő nemzetiségek — nagyrészt Bécs biztatására — az új rendszer ellen fordultak. Ezek a nemzetiségek legnagyobb részben az ország határán éltek, fajrokonaiuk szomszédos államával összeköttetésben voltak. A magyarság inkább az ország közepén lakott. A magyarság azonban mindezekig testvéreinek tekintette a nem magyar anyanyelvű népeket, jogok és kötelességek tekintetében nem volt különbség közöttük. Jól tudjuk, hogy ezek a nemzetiségek legnagyobbbrészt a török által kipusztított régi magyar területekre települtek a magyarság rovására. Nemzetiségeink azonban hálátlanul továbbra is a velük szomszédos fajrokonaiuk támogatását keresték, s az ezekkel való egyesülésre törekedtek.

c) A nemzetiségek követelései. A szerbek elfelejtve azt, hogy menedéket adtunk a számukra az őket üldöző törökök ellen, azt követelték, hogy országunk déli részéből külön szerb vajdaságot alakíthassanak. Az oláhok azt a mesét hangoztatták, hogy ők a rómaiak által Erdélybe telepített gyarmatosok utódai s így már századokkal a magyarok honfoglalása előtt is itt éltek. Ezért tiltakoztak Erdélynek Magyarországgal való egyesítése ellen. Az erdélyi szászok is ellenszegültek az egyesítésnek s azt kívánták, hogy a szászok földjét az osztrák birodalomhoz csatolják. Veszedelmes volt a helyzet Horvátországban is, ezek is önálló állam alakítását tüzték céljukul, s mivel tervük megvalósításának legnagyobb akadályát a magyarokban látták, gyűlölettel fordultak a magyarság ellen.

d) A nemzetiségek és a kamarilla. Az 1848-as új alkotmány visszavonására törekvő udvari párt — a kamarilla — az elszakadásra törekvő magyarországi nemzetiségekben kitűnő eszközre talált céljai elérésére. Az elégtelenséget tovább szította s a magyarok elleni nyílt lázadásra biztatta a nemzetiségeket. Horvátországban ezért a magyargyűlölő Jellasicsot nevezték ki bánná és a határőrvidék parancsnokává. Az új parancsnoknak első dolga

az volt, hogy meglagadta az engedelmességet a magyar kormánynak s Horvátországot elszakította hazánktól. Ugyanekkor a szerbek is föllázadtak ellenünk. Megtámadták a magyar községeket, véres kegyetlenséggel gyilkoltak, fosztogattak és gyújtogattak mindenfelé. Az idegen tisztek vezetése alatt álló katonaság nem védelmezte őket, mivel erre titkos utasítást kapott.

A magyar miniszterelnök először a királyhoz fordult segítségért. Ez mindent megígért, felhívta Jellasicsot, hogy engedelmeskedjék a magyar kormánynak, de ugyanakkor a kamarilla további harcra buzdította a bánt. Mikor ezt megtudták a magyar kormányférfiak, maguk voltak kénytelenek gondoskodni a nemzet védelméről.

e) Az önvédelmi harc. Ebben a munkában tűnt ki Kossuth Lajos egyénisége. Nagy beszédet mondott az országgyűlésen, amelyben 200.000 katonát és 42 millió forintot kért a nemzettől. Az országgyűlés egyhangu lelkesedéssel fogadta el Kossuth indítványát, a király azonban most már nem akarta azt szentesíteni, sőt az udvar azt kívánta, hogy az olaszországi forradalom elnyomására még mi küldjünk csapatokat Itáliába s hogy változtassuk meg az 1848-as törvényeket. A magyarság ezt az amugy is veszedelemben forgó véreinek megvédése miatt sem teljesíthette, s felháborodott mindenki a vakmerő kérelmen.

f) A miniszterium lemondása, Jellasics betörése. Az első felelős miniszterium erre lemondott. Ugyanekkor a horvát bán 36 ezer katonával átkelt a Dráván s Budapest ellen indult. Ezekben a veszedelmes napokban járta be Kossuth az Alföld városait (Cegléd, Kecskemét, Szeged, Szolnok, stb.) s fegyverbe szólitotta a népet. Az emberek tömegesen állottak a zászlók alá, szinte napok alatt támadtak a honvédseregek, amelyeket azután felfegyvereztek s Jellasics ellen küldtek a Dunántulra. A nőkre is átragadt a nemes lelkesedés: a haza oltárára hordták drága ékszereiket, csapatostól jelentkeztek a sebesültek ápolására, sőt katonának is.

István nádor ugyan megkísérelte, hogy a bánt visszavonulásra bírja, de amikor ez nem volt hajlandó elhagyni az ország területét, az udvar gróf Lamberg Ferenc altábornagyot küldte Pestre azzal, hogy oszlassa föl a magyar országgyűlést. Az elkeseredett tömeg azonban Lamberget felkoncolta.

g) Jellasics kiverése. Ezalatt a magyar csapatok Jellasics seregét Pákozdnál — a Velencei tó mellett — megverték, mire a bán kénytelen volt Bécs felé visszavonulni. Utóhadát Görgey és Perczel csapatai kényszerítették a fegyver letételére Ozoránál. A főváros és Dunántul tehát

megszabadult az ellenségtől, de az ország szélein ekkor már magasra csapott a nemzetiségi háború. A magyarság ellen felizgatott oláhok mindenfelé a magyarságra támadtak s irtóztos pusztítást vittek végbe soraik között. Ugyanezt tették délen a szerbek is a védtelen magyarsággal.

h) Végleges szakítás. Erre a bécsi kamarilla nyíltan hadat üzent a magyar nemzetnek. Az országgyűlést feloszlatta, Jellasicsot az összes magyarországi hadak fővezérévé nevezte ki. A magyar országgyűlés azonban nem tett eleget a kamarilla kívánságának, s annak rendelkezéseit törvénytelennek nyilvánította. Honvédelmi bizottmányt szervezett s ennek élére Kossuth Lajost állította (1848 október 8). Ezzel megtörtént a teljes szakítás az udvar és nemzet között.

i) Trónváltás. Mivel közben Bécsben újabb forradalom tört ki, az udvar nem léphetett fel fegyveresen a magyarság ellen. Mihelyt azonban Bécset megtisztította a felkelőktől, a kamarilla a tehetetlen V. Ferdinándot lemondatta s unokaöccsét, a 18 éves I. Ferenc Józsefet tette meg utódául (1848 december 2). A magyar országgyűlés azonban ezt nem fogadta el, mivel a magyarság tudta és beleegyezése nélkül történt az uralkodóváltás.

j) A téli hadjárat. Az új uralkodó Windischgrätz herceg vezetése alatt nagy sereget küldött hazánk ellen. Ezalatt azonban a magyar honvédség megszervezése is teljes erővel folyt, ugyisintén az osztrák csapatokban szolgáló magyar katonák is egyre többen szöktek haza hazájuk védelmére. (Lenkey Lajos százados Galiciából egész századával sietett haza.) A honvédség azonban a jól felszerelt és kitűnően szervezett, számban jóval nagyobb osztrák sereget nem tudta feltartóztatni. Az országgyűlés ugyan Deák Ferencet küldte a fővezér elé, hogy tárgyaljon vele, de az kijelentette, hogy lázadókkal nem alkuszik s feltétlen meghódolást követelt. 1849 első napjaiban azután az osztrák haderő bevonult Pestre, az ország fővárosába. Nagy reménytelenség, kétségbeesés ülte meg a magyar lelkeket. A magyar seregek élén azonban olyan vezér állott, aki méltán megfelelt a bizalomnak, amely őt a honvédek élére állította. Görgey fővezér serege nagy részével Vácnál a Felvidékre kanyarodott s a bányavárosokon, Liptón, a Szepességen, Sáros és Abauj megyéken át a Felső-Tisza felé igyekezett. Utközben a Branyiszkóhágónál alvezére, Guyon a honvédek élén rendkívül nehéz terepen, szinte páratlan hősiességgel szétverte az osztrák csapatokat. Időközben a hőslelkű Damjanich János a Délvidéken fellázadt szerbeket fékezte meg. Erdélyben pedig a lengyel szabadsághős, Bem apó csinált rendet a lelkes székely ágyuöntő, Gábor Áron segítségével. Rövid idő alatt

elfoglalta Kolozsvárt, bevette Besztercét, Medgyest, Piskit, Nagyszeben, Brassót, Dévát s az osztrákokat, valamint a segítségükre siető oroszokat is kiverte Erdélyből.

k) A kápolnai csata. Olmützi kiáltvány. Görgey nagyszerű tervével elérte azt, hogy egyesülhetett Klapka csapataival a Felső-Tiszánál s teljesen összezavarta az osztrák vezér számításait. Az összpontosított sereg élére azonban Kossuth nem a fiatal Görgeyt, hanem a lengyel Dembinszkyt állította, aki olyan szerencsétlenül vezette a magyar sereg első tűzpróbáját, a kápolnai csatát (1849 február 26—27), hogy a második napon kénytelen volt visszavonulni. Az elbizakodott Windischgrätz azt hitte, hogy a magyar sereg megsemmisült, mire azt üzent a császárnak: Magyarország Felséged lábai előtt fekszik. Erre az uralkodó Olmützben (1849 március 4) a magyar alkotmányt megszüntette s hazánkat Ausztria örökös tartományai közé olvasztotta.

l) A diadalmas tavaszi hadjárat. Erre a felháborító cselekedetre a magyar honvédek adták meg a méltó feleletet. Már a következő napon (március 5) Damjanich és Vécsey Károly gróf magyar tábornokok szétverték Szolnoknál az osztrákokat s ezzel kezdetét vette a szabadságharc dicsőséges tavaszi hadjárata. Honvédeink az ellenség felett a diadalok egész sorát aratták. Győzelmeiket Hatvan, Tápióbicske, Isaszeg, Vác, Nagysarló jelölik, majd Komárom bevétele következett. Május elején Budát vették ostrom alá s három heti küzdelem után az ország fővárosát is kiragadták az ellenség kezéből. Hazánk egész területe ezzel a magyar kormány uralma alatt állott.

m) A trónfosztás. A magyar országgyűlés feleletül az alkotmányelkobzásra, a debreceni nagytemplomban (április 14) trónvesztettnek mondta ki a Habsburg-Lotharingiai házat s Kossuthot választotta kormányzójává.

n) Az orosz beavatkozás. A bécsi udvar már a diadalmas tavaszi hadjárat győzelmei után észrevette, hogy a saját erejével nem tudja leverni Magyarországot. Ezért I. Miklós orosz cárhoz fordult segítségért. Juniushan csakugyan 200.000 orosz katona tört hazánkra Paskievics tábornok vezetése alatt. Ugyanakkor a »bresciai híjának« nevezett Haynau parancsnoksága alatt körülbelül ugyanilyen nagy osztrák hadsereg nyomult nyugat felől reánk. A majdnem 400.000 főből álló ellenséges haderővel szemben fáradt honvédeink megnyertek ugyan néhány csatát, de végül is a túlnyomó erő elől hátrálni voltak kénytelenek. Elesett ismét Buda s a honvédelmi bizottmány az országgyűléssel előbb Szegedre, majd Aradra menekült. Még abban reménykedtek honvédeink, hogy Görgey egyesülhet Bem erdélyi seregével; ezt azonban július 31-én Se-

gesvárnál szétverték az oroszok (ebben a csatában esett el a magyar szabadság nagy költője, Petőfi Sándor), míg Bem megmaradt seregét Temesvárnál verték szét, így az egyesülés nem sikerült s ezzel szent ügyünk megmentésének utolsó reménye is szétfoszlott.

o) A világosi fegyverletétel. Kossuth erre augusztus 11-én lemondott s a hatalmat Görgeyre ruházta át, aki nem akarva kockáztatni az amugy is meddő küzdelmet, amely csak a magyar vér céltalan pazarlását vonta volna maga után, augusztus 13-án 33 ezer emberével Világosnál Rüdiger orosz tábornok előtt letette a fegyvert. Példáját a kisebb csapatok is követték, csak a hős Klapka tábornok tartotta magát még Komárom várában, míg végre október 5-én ő is átadta várát, a független Magyarország utolsó bástyáját.

p) Az udvar bosszuja. Vértanuink. Ami ezután következett, az már a kegyetlen bosszu műve volt. Görgey ugyan a cár kívánságára kegyelmet kapott, de a többi vezér részére nem volt irgalom. Október 6-án Haynau Pesten agyonlövötte az első felelős magyar miniszterelnököt, ugyanakkor Aradon kivégeztette a magyar hadsereg 13 tábornokát azért, mert esküjükhöz hiven a végsőig küzdöttek a magyar szabadságért. (Aulich Lajos, Damjanich János, Dessewffy Arisztid, Kiss Ernő, Knezych Károly, Lachner György, Lázár Vilmos, gróf Leiningen Westerbürg Károly, Nagy Sándor József, Pöltenberg Ernő, Schweidel József, Török Ignác és gróf Vécsey Károly.) Rajtuk kívül még 100 embert végeztek ki, nagyon sokakat élethossziglani börtönre ítélték. A tisztek nagyrésztét börtönbüntetéssel sujtották, a közhonvédeket pedig besorozták a császári seregbe s külföldre vitték.

III. Összefoglalás. Tanulság.

A szabadságharc egyenes folytatása volt II. Rákóczi Ferenc küzdelmének, amelyet nemzetünk önállóságáért és szabadságáért vívott. Rákóczi szabadságharca is, ez is összeomlással végződött ugyan, de még szomorú következménye mellett is méltó volt nemzetünkhöz és nem volt hiábavaló. Méltó volt nemzetünkhöz, mert jogainak megsértését, önállóságának megcsorbitását soha sem engedte a magyar s kész volt a legnagyobb áldozatra is nemzeti létének biztosítása érdekében. De nem volt hiábavaló sem, mert ha a nemzet ügye ideiglenesen el is bukott, ebből a nemzeti tragédiából mindig új és virágzóbb nemzeti élet, nagyság fakadt! Ez a tudat tesz bizakodóvá a jövőre nézve is.

Szent István országa

*Amikor ránkvirradt
Szent Istvánnak éve,
Ünnepelt az ország
Apraja és véneje.*

*Budapestre jöttek
Fialalok, vének,
Falusi kislányok,
Gyolcsinges legények.*

*Mindegyik szívében
Áhítat lobogott,
Amikor előttük
Vitték a Szent Jobbot.*

*Térdük meghajtották
Szent ereklényk előtt!
Dicső, szent királyunk:
Te adj nekünk erőt!*

*Ezeréves multunk
Harcába, vészébe,
Összezorrott hazánk
Szent István hitébe!*

*S akik a magyartól
Ezer évig jéltek,
Szép hazánk földjéből
Minden részt letéptek.*

*Szent István királyunk
Lenézett a Földre:
Amely az Övé volt
És lesz mindörökre!*

*Látta, hogy rút népek
Gazul elrabolták
Ezeréves földjét,
Népét széthajtották.*

*Odatérdelt újra
Az Isten elébe:
S a szép Felvidéket
Már is visszakérte.*

*De nem lesz a magyar
Örökké rabláncon, —
A többiért küzdjünk
Mi magunk, a sáncon!*

*Szegénynek, gazdagnak
Egy legyen a vágya:
Hogy újra nagy legyen
Szent István országa!*

Kádár Kató.

Történelem

MÁRCIUS 3. HETE.

V—VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az ország területi változásai (különös tekintettel az Árpádok idejére).

Nevelési cél: Nagy volt hajdan a magyar, Nagy volt hatalma, birtoka...

Kapcsolás: Megcsonkitott hazánk területe.

Szemléltetés: Magyarország az Árpádok alatt (térkép).
A megcsonkitott Magyarország.

Megfigyelésre utalás: A megcsonkitott Magyarország meg tud-e felelni a reá rótt történeti feladatnak?

VÁZLAT.

I. Előkészítés. a) Számonkérés (az előző órán tanultak felújítása).

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma arról, hogyan változott a történelem folyamán hazánk területe?

II. Tárgyalás. a) Az Árpádok alatt.

1. Hazánk területe a magyarok honfoglalása előtt apró, műveletlen népek és néptöredékek buvóhelye volt. Az Árpádok alatt egységes országgá, a rendszeres állami élet otthonává lett.

2. A Kárpát-medencét, amely földrajzilag is egységes anyaország volt, melléktartományok övezték.

Szent István meghódította a Lajtától a Fischáig terjedő részt.

I. Endre alatt a Szerémséget szállották meg.

Szent László alatt Szlavónia még meg nem szállott területeit népesítette be a magyarság. (Dráva—Száva-köze.)

Szent László birtokba veszi Horvátországot. 1091. (A Nagy-Kapella, Kis-Kapella hegység és a Velebit vidéke és a tengerpart.)

Kálmán király meghódítja a tengerpartot. (Dalmáciát = magyar tenger!)

II. vagy vak Béla meghódítja Rámát (Bosznia egy része).

III. Béla meghódítja Halicsot. (Galicia.)

Imre birtokba veszi Szerbiát.

II. Endre Lodomériát hódoltatta.

IV. Béla atyja uralkodása idején hódoltatja a Szörényi-bánságot, Kúnországot, Macsói-bánságot, Bulgáriát és Styriát (Stájerországot).

3. A XIII. században magyar, horvát, dalmát, kún, rác, Ráma, Halics és Jeruzsálem (II. Endre keresztes hadjárata) címet viselik a magyar királyok.

4. Az Árpádok kihalása után (1301) veszendőbe mennek a déli tartományok.

Károly Róbert visszaszerzi nagyobb részét.

Nagy Lajos valamennyit, sőt gyarapítja őket Szerbiával (Észak) és Dél-Dalmáciával (Raguza). Elfoglalja egy időre a Nápolyi-királyságot. Ura lett Lengyelországnak. (Nagy volt hajdan a magyar...)

Zsigmond idejében veszendőbe mennek a déli tartományok, a török az ország határáig terjeszkedik.

Mátyás király nyugaton szerez tartományokat (Lau-sitz, Szilézia, Morvaország, Ausztria, Stájerország), de megtartja a déli tartományokat is. (Szörényi-bánság, Macsói-bánság, Sói-, Ozorai-bánság, Horvátország, Dalmácia.)

A mohácsi csata után három részre szakad az ország (1541), Buda, Pozsony és Gyulafehérvár székhellyel.

1699-re fölszabadul az ország (a Temesköz kivételével), de a határőrvidék és Erdély külön közigazgatás alá kerül. Mária Terézia visszaadja a Kárpát-medencét, Erdély önálló nagyfejedelemség. A szabadságharc idején egyesül újra Erdély az anyaországgal. A kiegyezésben Horvátország és Szlavónia társországgok, Fiume Magyarországhoz tartozik.

A világháború igazságtalan következménye: Trianon.

1938. nov. 5–10: a Felvidék déli része (cca 12.000 négyzetkilométer) visszakerült hazánkhoz!

5. Elmélyítés. Az ország területi egysége (integritása) szent és sérthetetlen volt. Abból a király el nem adományozhatott. Aba Sámuel és Péter koronájukat veszítették e miatt.

A Kárpát-medence nemcsak földrajzi, hanem történelmi egység is. Ha voltak is a Kárpátokon kívül tartományaink, azokat szorosan s véglegesen nem tudtuk országunkhoz csatolni. Viszont hiába darabolták szét a Kárpát-medencét, annak szerves egysége mindig megkövetelte az egység visszaállítását.

A honfoglalástól III. Endre haláláig 400 év telt el. Ez alatt királyaink és nemzetünk nemcsak megvédelmezték hazánk elfoglalt területét a nyugati, keleti és déli támadások ellen, hanem az anyaországot nagy birodalomná növelték. Ez az eredmény a magyarság államalkotó és államfenntartó nagy képességeit, fejedelmeink államférfiúi kiválóságait bizonyítja.

A nemzet és az ország jövőjéért való fáradozásukban fejedelmeinket két gondolat vezette: ugymint 1. az, hogy szorgos figyelemmel kísérik a keleti s kivált a déli (balkáni) félművelt népeket és hazánk támasztékául meg tudták őket nyerni; 2. az, hogy a magyarságnak vallásban és műveltségben a nyugati nemzetekhez kellett simulnia.

Hazánk három népfaj (latin, germán, szláv) ütközőpontjában áll. Ebből következik, hogy területén különféle népelemeket találunk (mindháromból beszivárgás történelmi). Azt viszont, hogy a természet általi egysége soha meg nem törhető, azt tűzte feladatául, hogy neki kellett felfogni e három népfaj terjeszkedési törekvéseit, nehogy valamelyik is tulsúlyba jutva, megbontsa az európai egyensúlyt.

Az igazságtalan trianoni ítélet ezt figyelmen kívül hagyta. Ma már a békeszerződést alkotó államférfiak is belátják, hogy legnagyobb ügyetlenség volt a Kárpát-medencét szétdarabolni s annak részeit a szlávoknak juttatni, mivel ezzel megbomlott a népek európai egyensúlya!

A trianoni kis ország nem vállalhatja e feladat teljesítését! Európai szükségesség tehát a régi területi egység visszaállítása.

Március 15.

Ma zászlódiszben, ékesen jövünk fel
Szent oltárodhoz, megcsonkult hazánk,
És leborulunk lelkesülő szívvél:
Mult időknek fénye hull reánk!
Ma távol van a mindennapi élet
És sok kicsinyes baj most nincs velünk,
A lelkünk ma a mult időkhöz tér meg,
Ma egybegyűlve itt emlékezünk.

Elmult időkbe, bús időkbe látunk,
Hol mindenütt van egy-egy virradat;
Nem hagyta jóvá Isten a halálunk,
Virradt mindig egy márciusi nap!
És megbékült, boldog magyar szívekkel
Ma megáldjuk e márciusokat,
Mert március mindig itélni jött el,
Kivívni bukott igazságokat! —

Egy márciust ma ünneppel köszöntünk
Szent oltárodnál, megcsonkult hazánk —
Apák hős lelke él ma itt közöttünk,
Ma mult időknek fénye hull reánk!
És lelkünk mélyén szent látomás ébred,
Látó szemünk a jövőbe tekint:
Uram, ha kell, megint hős lesz a néped,
Hogy támasszon egy márciust megint!

Szigethy Ferenc.

M e s e d é l u t á n

A mi drága Felvidékünk!

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy Boldogország. Olyan szép volt a földje, hogy telítüzdelte a jó Isten a buzatermő síkságot kék buzavirággal, meghintette a vizek partjait nefelejtssel, ráillatozott akácvirágzást a kis falukra, aztán rengeteg halat kergetett játékra a folyók vizében és ott fenn, a hegyek között, ott volt ám csak igazán gyönyörű ez a Boldogország. Hegy-völgy, hegy-völgy mindenütt, ameddig a szem ellát. A hegyeken végtelen erdőség, olyan sűrű és olyan suttogó, hogy a benne lakó őzikék is lábujjhegyen jártak. Az erdőkben ezüst patakcskák kószáltak szerte. csobogtak, mesélgettek a fáknak. A

fák pedig belehajigálták leveleiket, virágaikat és ezekkel üzentek a messzibb tanyázó vidékeknek arról, hogy simogat ám itt a szellő, melegen süt a ragyogó nap és van bőven legelője az őzikeknek. A patak meg vitte az üzeneteket és szépen sorjában kiosztotta az utbaesett más erdőknek, más vidékeknek.

Aztán, ha megjött a tél, hát az se tett nagy kárt. Lepergette minden erdő a lombját, sűrű, vastag avart ágyazott magának és elaludt szépen. Lehullott a hó az alvó erdőkre, ezzel takargatja be a mindennek gondját viselő jó Isten a fákat. Szép, friss hótakaróval. Még meg is simogatja külön mindegyiket, mintha kisgyermeke volna valamennyi. Hogy egyik se fázzon, ha rávisit az alvó erdőre a szél. Hanem aztán, ha elmúlt a zuzmarás tél s kisüt újra a meleg nap... ohó, nagyot nyújtózkodik az erdő, lehányja magáról a hótakarót és kiterigeti újra leveleit.

De volt ennek a gyönyörű Boldogországnak kincse is rengeteg. Aranya, ezüstje, ami mérhetetlenül gazdaggá tette, ami ott kuksolt Isten ajándékaként ezeknek a nagy hegyeknek gyomrában. A nép pedig azt csinálta, ha gazdagságot akart, hogy elővette a hegyes ásóját, meg a kopantó csákányt. Ásott valamennyit, koppanthott a csákánnyal is hozzá. Egyszer csak megnyílt a hegy és kétmarokkal szedhetett az arany és ezüst kincsekből.

Vasat, rezet is talált. Ebből meg szerszámot kovácsolt, csillogó fényes edényeket, kést, villát, kisbaltát, ollót, rézlámpát, ajtókilincset. Mindent.

Aztán történt, hogy a rossz szomszédok átlestek a hegyek mögül, meglátták ennek a Boldogországnak a boldogságát. Csunyán megirigyelték. Titokban átlopakodtak az erdőkön, hogy ők is megszédhessék a kétmarkukat arannyal, ezüsttel, vassal, rézzel. De az erdők meglátták ám gonoszságukat, üzenetét hajigáltak a kispatakokba, azok meg elnyargaltak ezekkel a titkos üzenetekkel a Boldogország népéhez, szétoztották közöttük. A nép pedig puskát, kardot fogott és elkergette a tolvajokat.

Bizony, sokszor kellett ezt tennie Boldogország népének. Sokszor kellett megvédenie a hegyeket, a hegyek kincsét, az erdőket, patakokat, őzikeket a gonosz szomszédoktól. Sokszor nyargalt a hegyek közé fehér paripán a fejedelem, vagy egyik-másik vezére és vitte harcra a hegyek népét a gonoszok ellen. Nagy csaták voltak ezek. Hej, de sok vér hullott, de sok derék magyar esett el a harcokban. Mert hát ez a Boldogország a mi gyönyörű, szép hazánk, Magyarország volt!

És egyszer, gyerekek, az történt, hogy olyan lopakodva, olyan alantassal csöndességgel kusztak át a mi gyönyörű erdőségeink között a tolvajok, hogy nem vigyázta

meg őket a hegy, nem üzent veszedelmet a fa, nem rohant üzenettel a patak a nép közé. És ezek a tolvajok — ellopták a Felvidéket. Ellopták gyönyörű hegyeit, suttogó erdőit, a kőszáló őzikéket, a fölturt aranykincset! Mindent! Ellopták. És megkötözték a nép kezét, lábát.

Igy volt ez sok-sok évig.

Hanem most... hallottátok-e, hogy zsibongott az utca, hogy kiáltoztak a nénik és bácsik: Vissza a Felvidéket! Mindent vissza! A Felvidék népe pedig várt, megkötözött kezén-lábán sulyos bilincsekkel. Várt és tudta, hogy jövünk már, hogy ütött a felszabadulás boldog órája.

És megint a miénk lett a hegy-völgy, az erdő, a patak, az ijedten elszaladt őzikék serege és a felturt arany-ezüst. És újra Boldogország lett a mi szép hazánk!

A tavaszhoz!

Tavaszi! Te drága, régi jó barátom,
Lelkek kovásza: láng, fény és erő;
Jőjj, kacagjunk egy nagyot a Télen,
Áldott tarsolyod kincsét lárd elő.
Vágjunk neki a barna éjtszakának,
Gyulladjon ki újra a régi láng,
S szórjuk széjjel a kéklő ibolyákat,
Jácintot, nárciszt, tarka tulipánt.

A tulipán... Tudod, az én virágom.
Ha nem tudnád, Tavasz: magyar vagyok!
Legmegcsufoltabb a kerek világon,
Akit mindenki, — te is — elhagyott.
Értsd meg, Tavasz, telek zugása rajtunk,
Seper, sodor a kőszá fergeteg,
S mint tépett fa, már-már földre hajlunk,
Ez a bús, nagy tél lassan eltemet...

Tűzz tulipánt ró!l, pörge kalapunkra,
Csókolj a földbe hangos életet!
Pacsirtaszóval nőlázzon a munka,
Hajnatra ébredt magyar mezők jelett.
Napod lángjától szökhön pirba arcunk
S feszüljön daccal teltre mind a kar.
Tavasz testvér, harcoljuk végig a harcunk
A Földért, »mely ápol s ellakar...«

Varga Lajos.

Buda alatt

Az Alföld felől tüzek látszottak. Az őrsi és torbágyi erdők égtek; Esztergom tájéka fekete volt a füsttől, s korom és embervér miatt voltak piszkosak Buda csorba falai. A nap szikrázott.

A hadak lihegve álltak a vár alatt. Olykor-olykor szólt még egyet a bajor választó valamelyik ágyuja. Aztán csönd állt be. Később fáradt sváb legények ereszkedtek alá a Naphegy északi völgyében a bádeni örgróf ezredéből. A pesti részen Batthyány Ádám huszárai víkáztak ezalatt szakadatlanul. Aztán még nagyobb csend állt be.

A lotharingiai herceg a Svábhegy déli lejtője fölött ült szürke lován s idegesen figyelt Buda tornyai felé. Virradat előtt megegyezett a bajor választóval, hogy jókor délután még egy utolsó rohamra küldik a hadakat.

Délidő lehetett, amikor lóra ült a herceg.

A hegyek tetejéről százötvenhat ágyu nézett a vár felé, a pesti partról még husz másik ásitott fel a tornyokra. Itt-ott mozogni kezdtek a tüzérek, de a völgyekben s a földhányások közt még nagy hallgatás ült. Sokezer holt katonára hevert szerteszórva a térségen: sváb, francia, spanyol, brandenburgi, talián, lengyel, horvát vitéz. És vagy négyszáz hajdu. Keresztény halott egytől-egyig.

A herceg idegesen ült lován. Mert Budaörs alatt megjelent már a nagyvezér s rettenetes katonái öt nap óta vívták már a véres csatát. Pálffi és Caprara verekedtek ottan, mialatt Dünewardt lovasai villámsebesen csapkodtak a fölmentő sereg hátába.

Európa nyolcvanezer vitéze szállott Buda alá, hogy megvegye a várat. A harmada halott volt már. A szultán nyolcvanezer ázsiai vitézt küldött Buda ellen, hogy megmentse a várat. A harmada annak is ott feküdt már a budaörsi, meg a biatorbágyi magaslatokon. Buda legmagasabb tornyán kókadtan csüngött még a félhold.

...Ugy déltájban történt, hogy hirtelen csend állt be mindenfelől. Messziről nagy tüzek látszottak s a pesti részen szakadatlanul kalandoztak a huszárok. Eltűntek egyszer Csepel irányában s felbukkantak ismét a rákosi halomokon.

A lotharingiai herceg a Svábhegy lejtője fölött ült szürke lován s nyugtalanul tekintgetett Buda felé. Már a várárkokban is nyüzsögni kezdtek a harcosok.

A Rózsadomb alól lovasstafféta tűnt fel e pillanatban. Repült a főhadiszállás irányának s porosan állt meg a herceg előtt:

— Fenség, kurucok jönnek Óbuda felől!

A fővezér nem értette:

— Kicsodák? A zendülők?

— Igenis, fenség. A zendülők.

A vezérkar tisztjei fészkelődni kezdtek, de a herceg nyugalmat erőszakolt magára.

Hátraszólt az egyik lovastisztnek:

— A szavojai herceg ur offensege induljon eléjük. Föl kell koncoltatni a lázadókat!

— Fenség — kezdte a staféta —, a lázadók Buda ellen ereszkednek alá. Horvát huszárság, meg brandenburgi gyalogság már kísérik őket fenséged elé. Tiszta szándékkal érkeznek. Nincs egyéb kívánságuk, mint hogy meghaljanak a magyar vár alatt.

A fővezér meglepődött, a kísérete összenézett. Nem értették. Akkor már kiáltozások hallatszottak az ostromló hadak irányából. Egyik ponton lelkesen, másikon fenyegetődzve. Egyszerre nyüzsögni kezdett odalent a tábor. Katonák bujtak elő a várárokból, megelevenedtek, a domboúk s a vár romfalai fölött megjelentek a törökök. Abban a pillanatban a Rózsadomb mögül kikukkantottak a kurucok.

Horvát huszárok s brandenburgi zászlóaljak fogták közre a szerencsétleneket. Ők pedig jöttek. Elöl több-száz lovas, azok mögött sok-sok vékonynyaku talpas. Lehettek úgy négyezren. Jöttek a völgyi uton fölfelé, halálos neszben. A főhadiszállásnak.

A herceg hátraszegült lován s jobbkezével kifeszítette a csillagos buzogányt. A vezérkar főtisztjei keményen ültek a nyeregben. Ugy várták a kurucokat.

Azok pedig jöttek. Sovány gebéken a huszárok, vonszolt lábakkal a gyalogosok. Élükön egy leffentyüssapkás, gondoktól megszántott arcú ezredes. Hármastoll ágaskodott süvegénél. Ez Petneházy Dávid. Mögötte átkötött szemü öreg szomorkodott széles fejjel, sebekből megrutított ábrázattal; a vén Szepessy Pál. Oldalt alig dülöngött egy keszeg remondán az a földig érő lábu kapitány, akit Majos Ferencnek hívtak, aki tizenöt év óta siratta a maga sorsát s alig volt ágyban háromszor e tizenöt év alatt.

A zendülők eleje már a fővezér elé ért. Megálltak ott tanácstalanul, mint az ázott verebek. Csönd lett.

A herceg várt néhány pillanatig. És akkor buzogányos jobbkezét csipőjére tette s így szólt csengő hangon a bujdosók vezéréhez:

— Kik vagytok?

Petneházy fölemelte az arcát:

— Szerencsétlen magyarok, fenség. Thököly urunk szabadságért hadrakelt csapatából az utolsók. A török vasat tett a mi fejedelmünk lábaira...

— Értjük, értjük — bólongatott a herceg. — És most mi szándékkal jöttetek?

— Fenség! — válaszolt Petneházy, — jósorsban, rossz-sorsban kitarottunk a török mellett. Mert nincs már egyebünk a szívünk hűségénél. De a török megtörte a nekünk adott hitet. Mi most megjöttünk ide s megfogadjuk erősen, hogy bosszút állunk a törökön.

— Helyes, helyes — bólongott a herceg.

Petneházy folytatta:

— Mi bennünket nem éltet már egyéb, mint a düh a torkunkban. A magyar szabadságért keltünk fel, fenség, de gonosz indulatokat soha nem fundáltunk a mi legkegyelmesebb urunk ellen...

E szavaknál Majos Ferenc morogni kezdett hátul.

Társai csittitották a lázadót. A herceg észrevette s ingerülten kiáltott Petneházyra:

— Hallgass! Ti gyujtottátok fel a bányavárosokat, ti hánytátok tüzre embereinket, ti égettétek fel Morvát! Nincs emberi elme, amely képes lenne elsorolni eszeveszett bűneiteket!

A kurucok összevágott foggal hallgattak. A herceg vérbeborult, de fokonkint erőt vett magán. Hátraszegett fejjel ült lován s végignézett a szerencsétleneken. Már csöndesebb volt:

— Ám kivetjük az eszünkéből embertelen dolgaitokat s parolánkat adjuk néktek, hogy császári urunk öfelsége is visszafogad megfontolt kegyelmességébe, ha... — és itt felmutatott a rongyos várra — ha meghágjátok a falakat...

A császári tisztek összepillantottak. Nagy csönd lett a válasz. De csak félpillanatra. Mert Petneházy megfordult lován s fölneezett a csorba bástyákra. Annyit mondott:

— Budát mi megvesszük.

A bánkódó Szepeßy Pál is megfordult a vár felé s félszemét meghordozván a mecseteken, annyit szólt:

— Isten Atyánk segedelmével minden bizonnyal megvesszük.

Petneházy a zászlótartótól átvette ezalatt a Szűz Máriás lobogót s megcsókolta szegélyét. Nem volt több zászlójuk. Azután tovább adta Szepeßynek. A vén Szepeßy is szájához emelte egy rojtját s halkán motyogta:

— Édes Anyánk, légy irgalmas mihozzánk...

Kézről-kézre ment a zászló. A herceg peckesen ült szürke lován s nézte őket. Később hátraszólt:

— Lépjenek működésbe az összes ágyuk. Ugy a hegyeken, mint a pesti oldalon.

És akkor Buda tornyaira emelte csillagos buzogányát. Rákiáltott a rongyosokra:

— Mehettek!

Petneházy tisztelgett. Megfordultak valamennyien s visszakanyarodván a völgyi utra, eltűntek a nyugati alsóváros felé. Más részük a zsidóvárosnak huzódott el. A Rózsadombon tul nyomuk veszett.

Akkor csönd támadt. Gyötrelmes csönd. Csak a nap szikrázott jócskán a delelő alatt. Az Alföld felől nagy tüzek látszóttak.

A herceg ott ült szürke lován s nyugtalanul figyelt előre.

És akkor egyszerre dörögni kezdtek köröskörül a hegyek. Működésbe léptek az ágyuk, háromfontosak, spanyol tarackok s a tüzes bombákat hajigáló mozsarak. A pesti részen a faldöntő ágyuk, amelyek szavától megdörgött a Duna. A vár alatt pattogtak az aknák, a vár tetején füstöltek a bástyafokok. Dörgött és remegett minden. Abdurrahman basa száz ágyuval felelt s tűzbeborultak az őszi erdők. Budának két tornya lobogott már. Az örsi és torbágyi magaslatok dörögtek; a nagyvezér is megindult s hatodik csatáját kezdte a magyarok ellen. A Tában felől nagy kiáltozással szaladtak már a déli falakra a bajor választó katonái. Füst volt már minden, nem látszott már a napnak arca s e füstfalak közt véres sugárban repkedtek a bástyákra a tüzes golyók... Minden dörgött és reszketett...

És mikor Európa hatvanezer keresztény vitéze készült meghalni Buda alatt, uj staféta állt meg a herceg előtt:

— Fenség! A zendülő magyarok fegyver nélkül indultak meg a falakra! Petneházy ezredes karddal rohanja a zsidókaput, Szepessy Pál baltával viszi a gyalogosokat a fehérvári kapura!

A herceg biccentett:

— A rebbelisekért nem kár...

Akkor már alig látszott valami a tüzeektől. Füst borította el Buda felét s füst kavargott a völgyeken. Távoli kiáltozás jött a Svábhegy lábáig. A bástyákon megjelentek a törökök fekete tömegei: úgy nyüzsögtek és táncoltak, mint a fekete ördögök. De a füstön, kormon és tüzekén át fel-feltűntek a kurucok is, amint széleseben siettek a zsidókapu felé. Megint nem látszott semmi. Később szivbemarkoló ordítás hallatszott a nyugati részről: Szepessy baltásai csapkodták ott a fehérvári kaput. Mindig gyorsabban szálltak és sisteregtek a tüzes bombák. Csattanásaiktól tornyok dültek, dörgött és remegett a vár, s napali fényt árasztottak a füstleplektől elborított ég alá. Egett minden: a háztetők, a kapuk, az erdők, remegve lángolt már a Nagyboldogasszony templom tornya is. Itt-ott a füst takaróján át felrémlettek olykor a kurucok,

amint fölfelé gomolyogtak a meredek falakon s henteregek lefelé fekete tömegekben. Éjtszakai sötétség szállt a hegyek fölé s a feketeségen át a tűzoszlopokban robbantak a bombák. Nagy harci kiáltásokkal volt teli a levegő.

A herceg ott ült szürke lován s homlokát törülgette. Hosszu, igen hosszú idő ment el ilyenformán. Jelentés érkezett: Pálffi és Caprara délnek veri vissza a nagyvezért. A herceg rábólintott:

— Helyes, helyes.

Abban a pillanatban mennydörgő ordítás jött Buda falairól. Zengett-rengett dombokon és erdőkön át, az ordítás átragadt az összes hadakra. A pesti partok is megzendültek, a herceg rosszat sejtett és elsápadt.

Néhány perc múlva lovasstafféta érkezett.

— Fenség! Kuruc zászló van a falon!

— Urak! — kiáltotta a fővezér. — Buda a miénk! Az összes hadak rohanják meg a várat!

...Szepessy Pál ott állt e pillanatban a tornyos bástyán. Feje fölött kókadtan lengett az egyetlen kuruc-zászló, amelyet Petneházy tűzött oda az imént. Ott állt a bekötött félszemű öreg, véres homlokán áthuzta a kezét s egy nagyot fújt. Halott kurucok feküdtek a lába előtt. Feküdtek a vár terein, az északi és déli kapuknál s a várhegy oldalain. Legalább kétezren feküdtek ott. Körülnézett Szepessy Pál. Láta az Alföld lapályát tűzözönben. Láta a hegyeket még nagyobb tűzben. Lent, mélyről, akkor tört fölfelé az izgága Majos Ferenc. Félbajusza leégett valahol. Egy vér volt Majos Ferenc s bőszen ordításal tört befelé valami negyven kurucsal. Aztán eltűntek a tűzben és a füstben.

Most a várba nézett le a vén Szepessy Pál. A várnégyszögében csunya öldöklés folyt. Petneházy lihegett legelől. A belső kapu sarkában ott hevert Abdurrahman. Véres volt a feje s tisztességes szakálla betakarta, mint egy zászló.

Szepessy a török nagy szerencsétlenségére gondolt. Megfogta a fejét s feljajgatott:

— Uram, Istenem, mi lesz most velünk?

(Komáromi János.)

